

"İnkilap Tarihi" Dersleri Nasıl Okutulmalı?

Bülent Tanör - Zafer Toprak - Halil Berktay

ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM ÜYELERİ DERNEĞİ

Birinci Basım
Temmuz 1997

Kapak Tasarımı
Sarmal Yayınevi

Baskı-Cilt
Kayhan Matbaacılık

SARMAL YAYINEVİ

Babıali Cad. Pak Han No: 16/4
Tel:(0 212) 522 45 78 - 512 70 20
Faks: (0212) 522 45 78

"İNKILAP TARİHİ DERSLERİ" NASIL OKUTULMALI

TartışmalıToplantı:

Üniversitelerde "İnkılap Tarihi Dersleri" Nasıl Okutulmalı

Yöneten: Prof. Dr. **Burhan Şenatalar**,
İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi
Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı

Konuşmacılar: Prof. Dr. **Bülent Tanör**
İ.Ü Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. **Zafer Toprak**
B.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. **Halil Berktay**
B.Ü. Tarih Bölümü

Yer: İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Sosyal Tesisleri
Tarihi: 3 Şubat 1997

Sunuş

Yüksek Öğretim Yasası'nın Üniversitelerde öngördüğü zorunlu derslerden biri "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi", bir diğeri "Türk Dili", bir başkası ise "Yabancı Dil"dir Bu derslerin üçüyle ilgili olarak bütün üniversitelerde ciddi sorunlar yaşanıyor.

Biz dernek olarak, bu sorunların aşılmasında katkıda bulunmak amacıyla, bir dizi tartışmalı toplantı düzenlemekte yarar gördük. "Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi" dersleri hakkında düzenlediğimiz atölye çalışmasını, "Türk Dili" ve "Yabancı Dil" çalışmaları izledi.

Bu atölye çalışmalarından "İnkılap Tarihi Dersleri" Nasıl Okutulmalı yı yayımlıyoruz. Öteki çalışmaları da en kısa sürede yayımlamak niyetindeyiz.

ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM ÜYELERİ DERNEĞİ
YÖNETİM KURULU

Açış Konuşması

Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Burhan Şenatalar: *Üniversitelerde, biliyorsunuz, Yüksek Öğretim Yasası'nın öngördüğü zorunlu derslerden bir tanesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, bir tanesi Türk Dili, bir tanesi de Yabancı Dil. Yasanın 6. maddesi, üçünün de en az iki yarıyıl bütün üniversitelerde okutulmasının zorunlu olduğunu belirtiyor. Bunların üçüyle ilgili olarak bütün üniversitelerde ciddi sorunlar yaşanıyor. Bazı üniversiteler sorunu kendi başlarına çözmeye çabalıyorlar, bazı üniversitelerimiz sorunun olduğunu kabul etmiyorlar, bazıları da kabul etseler bile fazla bir çözüm göremiyorlar kısa vadede. Biz dernek olarak şöyle bir yaklaşımla yola çıktık: Öncelikle Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi'yle ilgili olarak bir atölye çalışması düzenleyelim dedik; bunu bugün gerçekleştiriyoruz. Türk Dili Öğretimi ilgili olarak benzer bir çalışmanın hazırlığına başladık. Ve ardından Yabancı Dil Öğretimi'yle ilgili olarak böyle bir çalışma yapacağız. Bunların herbirinin sonuçlarını yayınlamak istiyoruz. Bu toplantının verimli olabilmesi için çok sınırlı sayıda kişiye çağrı gönderdik. Şu anda burada bulunan kişiler; öncelikle Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi veren kişiler veya vermiş olan kişiler. Ve az sayıda iki küçük grubu ilave ettik. Bu iki küçük grup-*

tan bir tanesi, İstabul'daki birkaç lisede tarih öğretmenliği yapan meslektaşlarımız onları davet ettik; o yönden acaba sorun nasıl gözüküyor, öyle bir katkıda bulunacaklarını ümit ederek... Çok az sayıda da öğrenci arkadaşlarımızı çağırdık, onlar da belki başka bir açıdan sorunun nasıl çözülebileceğini ortaya koyarlar düşüncesiyle...

Burada üç arkadaşımız, yaklaşık yirmişer dakikalık birer sunuş yapacaklar sadece tartışmaların temelini oluşturmak amacıyla. Daha sonra, herkesin katılacağı bir tartışma bölümüne geçmek istiyoruz. Ve o tartışmalarla ilgili olarak onar veya beşer dakikalık katkılar olabilir diye düşünüyoruz. Bu çalışmanın, daha sonra basılması aşamasına katkıda bulunmak isteyen misafirlerimiz olursa, yani gerek bazı dokümanlar vermek açısından, gerek bazı tecrübelerini kısa raporlarla aktarmak açısından onun da çok önemli bir yararı olacağına inanıyoruz. Konuşmalar dinlendikten sonra, tamamen serbest devam etmek istiyoruz.. Serbest olsun, herkes dilediği yönden tutsun, dilediği yönden girsin istiyoruz. Buradaki konuşma sıramız şöyle olacak; Önce Bülent Tanör'le başlayacağız, sonra Zafer Toprak'la devam edeceğiz, son olarak da Halil Berktay konuşacak. Şimdilik, ben bu kadarla yetinip sözü Bülent Tanör'e devrediyorum ve bütün konuşmacılara ve sizlere katıldığınız için çok teşekkürlerimizi sunuyorum.

Bülent Tanör

Bir kere, bence siz çok iyi bir iş yaptınız bunu düzenlemekle Burhan; ihtiyaç vardı. Bugün buradan iyi şeyler çıkacaktır diye düşünüyorum ben. Ben, belki aranızda bu işin en amatörüyüm. Bir kere tarihçi değilim, biliyorsunuz. Üstelik topu topu birbuçuk yıldır bu işin içindeyim. Geçen yıl bizim fakültemizde, İstanbul Hukuk'ta birinci ve ikinci sınıfların olduğu kesimlerine bu dersi benim vermem istendi; ben de kabul ettim. Pişman da değilim, hoşuma da gitti. Ben çok kısa konuşacağım,"ne yaptım? onu anlatacağım. Biraz benmerkezci görünebilir size, ama başka türlü başlamayız konuşmaya. Ondan sonra"daha iyisi nasıl olabilir"; herkes kendi tecrübesini ve önerilerini getirecek tabii.

Şimdi, ben tarihçi olmadığım için bir, iki bunun bir tarih dersi olmaması gerektiğine inandığım için farklı bir yol tutturdum. Tarih yapmaktan çok, "bu Türk Devrimi nedir", felsefi bakımdan, sosyolojik bakımdan, biraz da branşıma yakın olması bakımından bir nevi Tarihte Siyaset Sosyolojisi ya da biraz Siyaset Felsefesi karışımı bir şey tasarladım. O yüzden derslerimi bir ders olarak değil de konferans olarak başlıklandırdım. Hatta sene başında kendime göre on konu seçtim ki birazdan bunun planını vereceğim belli sınıflar için. O on konuyu on konferans diye kitaplaştırdım. Şu kitap ortaya çıktı: Kurtuluş Üzerine 10 Konferans. Birinci sınıflar için Kurtuluş Dönemi'ni, Mondros ertesinden Lozan'a kadar getirdim. Ama tarih olaylarının dizisi şeklinde değil. Biraz tematik bir bölümlemeyle, birazdan aktaracağım. İkinci sınıf için tasarladığımda yine bir on konferans. O da Kuruluş Üzerine 10 Konferans. Türkiye Devletinin 1922 den itibaren kurtuluştan itibaren, Saltanatın kaldırılmasından itibaren reformlar, devrimler dönemini içeren on konferans. Şimdi size planı aktardığımda bir tarih kitabı olmadığını hemen herkes görecektir.

Birinci konferans: Savaş. Özellikle savaşın anti-emperyalist niteliği üzerinde duruyorum. ikinci konferans: Barış. Sevr'le yapılmak istenen barış. Üçüncü konferans: Devlet Ana Tezleri diye bir grup oluşturdum."Ne Olacak Bu Osmanlı'nin Hali?", 1918'den itibaren. İtilaf grubunun tezleri, Türkiye'den çıkan tezler vs. Ama karşısından büyük güçler olan, itilaf bloku gibi, Osmanlı devlet ana tezleri. Dördüncü Konferans: gene, "ne olacak bu Osmanlı'nın hali" sorunu çerçevesinde ama tarihi arkasında büyük politik güç olmayan bir tezlere yer verdim: Yunan tezi, Bolşevik tezler, Konfederasyon tezleri vb. Beşinci konudan itibaren artık tezlerden sonra gerçek hayata bir iniş niteliğinde bir konu düzenledim. Anadolu'da ve Rumeli'de, ortaya çıkan genel direniş hareketleri ve bunların bir nevi iktidarlaşması. Bunlara Genel Kongre adını vermiştim. Bunları inceliyorum. Bundan sonraki konferans, altıncı konferans: Ulusal Kongre iktidarı. Genel Kongre İktidarları'nı birleştiren çatı iktidarı olarak Sivas'ta oluşan Ulusal Kongre İktidarı'nı ortaya getirmeye çalışıyorum. Bunu izleyen konferans, bu çok iktidarlı yapının aşınması, tek iktidarlılığa doğru gidiş, Büyük Millet Meclisi'ne gidişi konu ediniyor. Sekizinci konferans, artık bunların biraz sentezi niteliğinde, biraz değişik bir başlık belki Savaş demokrasisi adını verdim ulusal hareketin örgütlenmesinin demokratik tariflerini göstermek için ve bunun anti-emperyalist savaştan doğan karakterini belirlemek için. Savaş demokrasisi ile kurtuluş, yani krizi savaşla ama demokrasiyle çözmek farkını getirdiği için bu harekete bu başlığı uygun buldum. Dokuzuncu konferans: Ulusal Kurtuluş'un ve Yeni Devlet'in yapılanmasının biraz gerilere dönerek izahı bağlamında bir başlık taşıyor: Bu, büyük dönüşümün dinamikleri. tarihi miras içinde bulunulan ortamın vs. uluslararası durum. Onuncu konferans: bütün bu nesnel faktörlerin içerisinde öznel faktörleri inceliyor: Önderliğin rolü, Mustafa Kemal'in rolü. Böyle bir tematik, biraz düşünce

cimnastiği, birçok boşluklar bırakan, fazla tarih bilgisine girmeyen ama biliniyor da varsayan bir yol izledim. Şimdi bilanço ne oldu? Ben bazı konularda bazen çok karamsarımdır bazen de çok toz pembe bakan bir insanımdır, belki ben abartıyorum. Ben yaptığım işi beğendim diyemeyeceğim ama meyvaları çok olumlu geldi bana. Birkaç imtihan kağıdı getirdim, burada okumayacağım ama öğleden sonra merakınız olursa birkaç tane örnek verebilirim. Bir kere imtihan sorularını klasik sormadım; bu da çok klasik bir şey değildi. Problem şeklinde, mesela dört-beş soru sordum. Bu dönemde, mesela cihad-ı ekber (1914) le ilgili bir şey sormuşum."Cihad-ı Ekber politikası neydi, nereden kaynaklandı? Sonuç ne oldu? Sonucun öyle olması nasıl yorumlanabilir?" Daima fikir cimnastiği... Kitaptan hemen çıkacak şeyler değil, buna rağmen son derece keyifli kağıtlar geldi. Yani hem başarı oranı yüksek, hem de üst dilim kağıtlar arasında inanılmaz mükemmeliyette öğrencilere rastladım. Yani, öğrenciyi fikir cimnastiğine sevk ettiğiniz ölçüde, bunun semeresini verdiğini hissettim. Sene içersinde de, vize sınavlarında geçen sene değişik bir şey yaptım. İkinci sınıflara bir hafta önceden dedim ki "ben size vize sınav sorunuzu vereceğim". Çok sevindiler hazıra konacağız diye. Sınıfa girdim,"yazın" dedim."Tek soru bunu soracağım" çok sevindiler. Soru şuydu:"1918'in hemen ertesinde Osmanlı'yla ilgili olarak, benim devletle ilgili ana tezler, yan tezler diye ayırdığım toplam sekiz-on tane tezi, burada da başka ölçüye göre kendiniz yeniden sınıflandırın, ve niye hangi tez o ölçüye göre burada da öbür tarafta değil izah edin" dedim. Çok bozuldular."Hocam", dediler,"Bu doktora tezi konusu." Böyle bir şey beklemiyorlardı, hazıra konacaklarını sanmışlardı. Ama öylesine kağıtlar geldi ki, işte birkaçı yanımda, yani benim aklıma gelmezdi o kadar derin, nafiz bakışlar. Çok keyifle okudum. İmtihan kağıtlarını tek tek geri verdim, gösterdim. Durum bu. Şimdi bu yılda, ikinci sınıflarda reformlar

dönemini işlerken aşağı yukarı yine konferans tarzında belli başlı şu noktalara yer veriyorum: Bir, 1922'den itibaren Kemalist iktidarın, grubun, önderliğin fikir yapısı neydi; İlk konferansı buna ayıracağım. Yani programda değişiklik yapacağım. İkincisi, 1922-24 arasında bir siyasal devrim yaşadık. İkinci konferans bu: Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması. Üçüncü ve daha sonraki konferansları şöyle tasarlıyorum: Kemalist İktidar, siyasal devrimi idrak ettikten sonra din ideolojisi ve kurumlarıyla esaslı bir hesaplaşmaya oturuyor. O zamana kadar saltanatı yıkıyor. Hilafeti kaldırıyor, ama din kurumu ve ideolojisine karşı çok cepheden basmane bir taahhütte bulunmuyor ya da baklayı çıkartmıyor ağzından. Takiyye yapıyor. 1924'den itibaren tavrını belli ediyor; yani ne kadar açık belli edilebilirse ders kitaplarına kadar ortaöğretimde... Bir zarfın Çankaya'ya sunduğu"din yok,. millet var" el yazmaları da dahil böyle geniş bir laikleşmeci tavır alıyor. Üçüncü konferansın konusunu buna ayırdım. Laikleşme yada laikleştirme. Dört: Ulusallaşma ya da ulusallaştırı
cek. Bir final konferanslarını da şu şekilde yapmayı düşünüyorum: Kemalist Devrim'in yeryüzündeki serpintileri özellikle Üçüncü Dünya'da ve özel olarak da İslam Dünyası'ndaki serpintileri. Kemalist devrime karşı tepkiler ve değişik yorumlar: Kemalistlerin kendilerini nasıl gördükleri, Marksistlerin Kemalist Devrim'e nasıl baktıkları-Türkiye'deki ve Dünya'daki Marksistlerin-, benim popülist veya sivil toplumcu diye adlandırabileceğim, içinde Cumhuriyetçilerin de yeraldığı grubun Kemalist Devrimi nasıl gördüğü, İslamcıların o gün ve bugün Kemalist Devrimi nasıl gördüğü şeklinde dört-beş ideolojik kanaldan da bu devrimin tanıtımını yapmak istiyorum. Son olarak da bir bilanço konferansı düşünüyorum. Yani, bu devrimin amacı neydi, ne ölçüde, nereye kadar gidebildi, bir bilanço, birlikte çıkartabilir miyiz şeklinde...

Şöyle bitireceğim- yine biraz öğrenciyi devreye sokmak babında- bu yıl 1. ve 2. sınıflara sömestr tatiline girerken iki ayrı ödev konusu verdim. Birinci sınıflar için önerdiğim şuydu: başlık olarak"senaryo 1920'ler" dedim. Birinci Dünya savaşı eksenli, fiktif bir çalışma. Osmanlı savaşa girmeseydi ne olurdu? Senaryonun birinci şıkkı. Senaryonun ikinci varyantı: Osmanlı savaşa girdi; ama Alman safında değil, İtilaf safında girseydi ne olurdu? Üçüncü şık: Osmanlı savaşa girdi, Alman safında girdi, ama savaşı İtilaf değil Almanlar kazandı; ne olurdu? Dört, beş, altı...."siz gerisini uydurun" dedim. Kağıtlar gelmeye başladı; daha okuyamadım ama çok heyecanlandılar. İkinci sınıflara da şöyle bir şey verdim- o da biraz senaryo tarzında (O sınıftan seçkin öğrencilerimiz de var şu anda): Yıl 1922 Kurtuluş oldu ama Türkiye Kemalist olmadı. Yani liberal oldu- adını siz koyun. Üçüncü Meşrutiyet oldu; ama Devrim Türkiyesi olmadı. Türkiye ne olurdu? Şimdi bakalım onun da cevaplarını bekliyorum, onun da kağıtları gelecek haftaya gelmeye başlayacak. Ben kısa tutmaya söz vermiştim, bu kadarı bence yetsin şimdilik.

***Oturum Başkanı Burhan Şenatalar**: Çok teşekkürler Bülent Tanör. Daha sonra, tartışma bölümünde sorular da yönetlilebileceği için Bülent bazı noktaları açmak durumunda olacak. Şimdi söz Zafer Toprak'ın.*

Zafer Toprak

Ben size önce bu derslerin biraz geçmişinden söz edeyim. Nasıl bir yapılanma ile bugüne geldi. O konuda bazı ipuçları vereyim. Ardından da, Boğaziçi Üniversitesi'nde nasıl bir yapılanmaya doğru gidiyoruz? Onu gündeme getireyim. Bunu daha da geliştirecek olan Halil Berktay olacak. O da Boğaziçi Üniversitesi'ndeki enstitümüzde görevli bir arkadaşımız. Bu konuda, aslında biz bugünkü yapısıyla bu derslerin tartışılmaya açılmasından ya-

nayız. Yani, zaman dilimi açısından, kapsadığı dönem açısından tartışmayı gerektirdiğini biliyoruz. Mekan olarak, Türkiye'nin içerisine yönelik bir ders olma konusunu gündeme getirmek istiyorum. Bir de alan olarak, yani disiplinlerarası bir disiplin nasıl geliştirebilir; Buna da değineceğim

Türkiye'de bu dersleri, biliyorsunuz, İnkılap Tarihi adını taşıyan merkezler ve enstitüler veriyor. Türkiye'de altı enstitü var, ondan söz edeyim. Bu ülke düzeyinde bu konulara girmeyi hedefleyen kurumlardan ikisi İstanbul'da bulunuyor (Boğaziçi ve İstanbul Üniversiteleri), ikisi Ankara'da bulunuyor. Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir) ve Erzurum Üniversitesi'nde bulunuyor. Bu enstitüler, aynı zamanda lisans üstü eğitim yapan enstitüler. Yani İnkılap Tarihi konusunda araştırma yapan enstitüler. Bu enstitülerin bir kısmında İnkılap Tarihi dersleri de kapsanmış durumda. Yani Boğaziçi Üniversitesi kadrosu- enstitülerin kadroları var- aynı zamanda Inkılap Tarihi derslerini de veriyor. Ama bir dizi başka enstitülerde bu, yine merkezlere bırakılmış durumda. Yani rektörlüğe bağlı enstitüler merkezler aracılığıyla bu dersleri yürütüyor.

Şimdi, hemen şunu belirteyim, bu derslerin gündeme gelişi 1930'lardır. 1930'lu yıllarda özellikle Avrupa'daki siyasal ortamı göz önünde bulundurmak gerekir. Neden böyle bir ders ihdas edildi? Bunları görebilmek için Avrupa'ya bakalım. En büyük sorun 30'lu yıllarda Avrupa'daki siyasal yapılanma, daha doğrusu şu şekilde belirteyim: Dünya'da liberalizmin, daha doğrusu demokrasinin giderek yıpranması, o günlerde totaliter rejimlerin yükselişi. Bu ortamda, özellikle Nazi Almanya'sı, Faşist İtalya ve Bolşevik Rusya'sı gençlik üzerinde önemli ölçüde etki uyandırmış durumda. Türkiye'de de, 30'lu yılların başında, özellikle İtalya'daki gelişmeler epey cezbedici bir hal taşıyor; Cumhuriyet rejiminin de bu konuda kaygıları var. Yani, bizde Kemalizm dediğimiz olgu da aslında 1930'larda gündeme gelmiştir. 1920'lerde de Kemalizm

üzerine yazılıp çizilmiştir, daha doğrusu bu kelimenin isim babalığını da bir Fransız araştırmacı-yazar yapmıştır. Ama asıl Türkiye'de Kemalizmin bir "izm" olarak tırmanışa geçişi 1930'lu yıllardır. Ve bu derslerle de çok yakından bağlantılıdır. Dediğim gibi, 1932 yılında Reşit Galip gündeme getiriyor; "özellikle Cumhuriyet'in onuncu yıldönümünde böyle bir programı üniversitede okutalım" diyor. O sırada halen Darülfünün var, biliyorsunuz. Ayrıca Ankara'da Hukuk Mektebi vb. yüksek öğrenim kurumları bulunuyor. Ama tek üniversitemiz var, o da Darülfünun. Ve bu derslerin temel nedenlerinden biri de Darülfünun'un rejimle bir ölçüde çekişmesi diyelim. Üniversite Reformu'nun yapılmasında Darülfünün'ün 1923 sonrası tavrının önemli bir rol oynadığı kanısındayım. Ve o nedenle de, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne karşı, Ankara'da rejim kurulur kurulmaz bir Hukuk Mektebi kuruluyor. Ankara Hukuk Mektebi'nin derslerine baktığınız vakit içerik açısından son derece farklı İstanbul Hukuk Fakültesi'ne oranla.... Ankara Hukuk Mektebi'nde hukuktan çok devrim okutulur. Yusuf Akçura'nın siyasi tarih ders notlarına bakın, büyük ölçüde devrimden söz edilir.

İstanbul Hukuk Fakültesi'nin pozitif hukuk anlayışına karşı, Ankara'da çok daha bir"Devrim Hukuku" gündemdedir. İstanbul'a karşı bir tedirginlik vardır Ankara'da. Hatta, Atatürk'ün 1927'ye kadar İstanbul'a gelmeyişinin temel nedenlerinden biri budur. İstanbul kozmopolit bir kent, Milli Mücadele'de gereğini yerine getirmedi, ayrıca hala muhalif unsurlar içermekte. Biliyorsunuz, Lütfü Fikri olayında, mesela İstiklal Mahkemesi'nde yargılanır Lütfü Fikri, daha sonra affolunur, fakat İstanbul Barosu tekrar onu başkan seçer. Yani bir ölçüde rejimle bir çatışması var İstanbul'un. Bu tedirginlik nedeniyle rejim, bir noktada bir"rejim dersi" ihdas etmek ister; ve bu rejim dersidir. Yani İnkılap Tarihi dersleri bir rejim dersi olarak gelir gündeme 1930'lu yıllarda. Ve bunu da

özellikle İstanbul'dan başlatmak isterler o tarihte. Nasıl yapılacaktır? Konferans türü düzenlenecektir ve bu konferansları verecek insanlar da aslında devletin üst kademesinde yer alan insanlar olarak düşünülmüştür. Ismet Inönü'nün ya da Erkan-ı Harbiye reisinin ders vermesi gündemdedir. Bu amaçla bir İnkılap Enstitüsünün de kurulması gündeme gelir. 1933'te böyle bir enstitünün idare edilmesi ve bu derslerin verilmesi de gündeme gelir. Nitekim, 4 Mart 1934'te ilk Devrim Tarihi dersi İstanbul'da verilir, ve aynı zamanda İnkılap Enstitüsü diye bir enstitü kurulur. Bununla birlikte dört kadro ihdas edilir. Bu kadrolardan birine Yusuf Hikmet Bayur getirilir. Yusuf Bayur daha çok siyaset tarihi okutacaktır. İkinci profesör kadrosu Mahmut Esat Bozkurt'dur. Esat Bozkurt, daha çok rejimin hukuk boyutunu gündeme getirecektir. Üçüncüsü Yusuf Kemal Tengirşenk, ekonomik konulara girecektir, ekonomik sorunları irdeleyecektir. Dördüncüsü Recep Peker; o da siyasal partiler, siyasal rejim konusunu gündeme getirecektir. Bu dört profesöre İnkılap Tarihi profesörü ünvanı verilmiştir. Ve bunlara birer yardımcı ihdas edilmiştir. Yardımcılar da yine çok bilinen kişiler: Yusuf Hikmet Bayur'un yardımcısı Enver Ziya Karal, Mahmut Esat Bozkurt'un Yardımcısı Yavuz Abadan'dır. Yusuf Kemal Tengirşenk'in yardımcısı Ömer Lütfü Barkan ve Recep Peker'in yardımcısı da Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'dur. Dikkat ediyorsanız başlangıçta profesörlük kadrosuna getirilenler Devlet'in en üst kademesinde; Recep Peker daha sonra başbakan olacak. Hikmet Bayur, Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, Cumhurbaşkanlığı Genel Serketeri. M.Esat Bozkurt, İktisat ve Adalet Bakanlığı yapmış, Yusuf Kemal Tengirşenk İktisat ve Dışişleri Bakanlığı yapmış. Yani, bunlar hakikaten çok güçlü kişilerdir. Ve bunların o günlerde verdiği dersler bir şekilde ders kitabı olarak da çıkmıştır. Hatta Recep Peker'in İnkılap Tarihi ders notları tekrar tekrar sonraki dönemlerde de basılmıştır içeriği açısından. 1930'lu yıllardaki amaç şudur:

Avrupa'da yükselen totaliter rejimlere karşı gençliğimizi korumak. Faşizme, Nazizme ve Bolşevizme karşı gençlerimizi korumak; ve onları Cumhuriyet ideallerine bağlamak, Cumhuriyetin gündeme getirdiği inkılap ya da Devrim anlayışını onlara benimsetmek. Bu amaçla ihdas edilmiş bir ders. Kısa süre sonra Ankara'da benzer konferanslar başlamıştır ve ilk konferansı zaten İnönü vermiştir. 20 Mart 1934'te yapmış olduğu konuşma ertesi günün gazetelerinde manşet olmuştur. O denli önemliydi bu derslerin o günkü işlevi. Daha sonra, bunlar 1942 yılında bütün eğitim kurumlarında verilmek üzere İnkılap Tarihi ve Cumhuriyet Rejimi dersi olarak o günlere gelmiştir. Bu arada da Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü kurulmuştur. Diğer bir deyişle, başlangıçta İstanbul'da bir İnkılap Enstitüsü vardır; daha sonra Ankara'da Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü meydana gelmiştir. Fakat, dersin içeriğine baktığınız vakit son derece güncel derslerdir. Mesela Recep Peker'in ders notları son derece günceldir, yani dünyadaki siyasal sistemleri size anlatır, rejim sorunlarını gündeme getirir, siyasal partileri ele alır. O günün güncel sorunlarını vurgulayan bir ders olarak ihdas edilmiştir.

Şimdi, o günden bugüne geldiğimizde aslında bizim bugünkü İnkılap Tarihi derslerimizin içeriği 1930'lu yıllardaki İnkılap Tarihi derslerinin içeriğinden daha geriye dönük. Çünkü, güncel nitelikte dersler iken 1930'lu yıllarda, bugün artık bir tarih dersi olarak ve çok dar bir zaman dilimini kapsayarak genellikle Milli Mücadele vurgulanır bu derslerde, devrimler aslında o kadar vurgu almaz, açıkçası büyük ölçüde Milli Mücadele yılları gündeme gelir. Hatta bir aralık bunlar 60'a kadar çıkarılmaya çalışıldı. 1960'a kadar dersler uzatılır gibi oldu fakat birer paragraf olarak uzatıldı. Fakat sonra tekrar geri çekildi. Yani, şimdi bildiğim kadarıyla bu dersler 1938-1939'da bitmekte. Çok dar bir zaman dilimi içerisine

sıkıştırılmış durumda. Açıkçası, bu derslerin giderek aslında kanıksanan bir ders haline geldiğini hepimiz biliyoruz. Ve özellikle ilkokuldan itibaren benzer dersler okutulmakta, ortaokulda, lisede, üniversitede- çok takdir ediyorum Bülent'i (Tanör) öğrencileri böyle şevke getirmesi, derse entegre etmesi hakikaten çok iyi bir çaba Bülent açısından. Yalnız, ben şunu görüyorum ki, bu dersin içeriğinde köklü değişikliklerin yapılması şart. Diğer bir deyişle, bu dersleri güncelleştirebilmemiz şart. Bu derslerin amacı, yine özünde pedagojik amaç ağırlık taşısa da bu ders aslında öğrenciyi Türkiye bilgisiyle donatacak nitelikte bir ders olmalı. Ve Türkiye sevgisi ancak bu donatımla gündeme gelebilir. Bunu yapabilmek için de aslında öğrenciyi günümüze kadar getirebilmemiz gerekir. Diğer bir deyişle, çok daha geniş bir zaman spektrumu içersinde olaya bakmamız gerekir. Öbür yandan, olayı 1919'da başlatmamız yine bence sorunlu bir nokta. Cumhuriyet rejimi, cumhuriyetçi kadrolar doğal olarak bir devrin ardından böyle bir ders ihdas ettikleri için ve devrimi pekiştirebilmek için, rejimi pekiştirebilmek için olayı doğal olarak 1919'dan başlatmış olabilirler.

Ama, bugün artık geçmişe çok daha serinkanlı bir biçimde bakabilmemiz gerekir. Ve Türkiye olgusunun belirli kırılma noktalarını vurgulayarak ve Cumhuriyet'in getirdiği köklü dönüşümleri de gündeme getirerek çok daha geriye dönük, daha geniş bir zaman perspektifi ne kadar geriye gidebilir? Bence, Tanzimat'a kadar geriye gidebilir. Yani bir Hukuk Devriminden söz edildiği vakit, bugün Türkiye'de Hukuk Devrimini daha önceki resepsiyon olaylarından bağımsız olarak ele almak bence güç. Bütün bunları birlikte ele almak gerekir. O yüzden derslerin çok daha geniş bir zaman dilimini ele alması gerekir. Ve birinci dönemde bu dersler, bir şekilde 1940'lı yıllara kadar uzanabilmeli, ve bunun adı rahatlıkla"Cumhuriyet" olabilir- sözcük olarak ifade ediyorum-. İkinci dönemde bu derslerde 1940 sonrası ele alınabilmeli ve bunu da adı

Demokrasi olabilmeli. Diğer bir deyişle, Cumhuriyetle demokrasinin birlikteliğinde bu dersi verebilmemiz gerekir; ve Türkiye'de çoğulcu, katılımcı, demokratik, parlamenter rejime geçişi sağlayan bir birikimi ortaya koyabilmemiz gerekir. Bugün, bizim öğrencilerimizi bu konuda bilgilendirmek son derece gerekli oldu kanısındayım. Hakikaten, bu dersin temel işlevi Türkiye bilgisiyle öğrenciyi donatmak ve bu Türkiye bilgisinin yapılanmasında Cumhuriyet Türkiyesi'nin özellikle başlangıç yıllarındaki temel dönüşümlerini bu bağlamda gündeme getirmektir. İkinci husus; tematik olarak da aslında İnkılap Tarihi derslerini Milli Mücadele ağırlıklı bir şekilde vermenin gereğine inanıyorum, ama bunun ötesinde günümüz için gerekli olan bazı temel normları bir şekilde entegre
konuları da bu ders bağlamında ele alabilmemiz, işleyebilmemiz gerekir.

Bu tür unsurlar, özellikle giderek küreselleşen bir dünyada Türkiye konumunu belirlerken bu tür temaları bir şekilde gündeme getirebilmeli. Ve Türkiye'deki Hukuk Devrimi'nin gelişmesi bu bağlamda daha global bir şekilde ele alınabilmeli. Ve, yine keza disiplinlerarası bir yapılanmaya doğru gidilebilmeli bu dersin bünyesinde. Üçüncü bir husus ise, artık bu dersi, yine pedagojik boyutunu gözardı etmeksizin daha geniş bir perspektifte ele almamız gerekir. Yani, Türkiye ile sınırlamamamız gerekir. Bu ders, yine Türkiye ağırlıklı bir şekilde verilebilmeli, ama çevremizi Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu hatta Avrupa, bütün bu entegrasyon süreciyle birlikte ele alınabilmeli ve mekan açısından da daha geniş bir perspektifi öğrenciye verebilmemiz gerekir. Diğer bir deyişle, bu derslerde bir"Avrupa Birliği" nedir, nasıl oluşmuştur, Türkiye'nin geleceği açısından ne anlam ifade etmelidir?" Bütün bunlar, bir şekilde gündeme gelmeli ve tartışmaya açılabilmelidir bu derslerde. Ancak bu koşullar altında bu dersler, kanımca, çok daha

cezbedici bir nitelik taşıyabilir; ve öğrenci için gerekli bilgilendirmeyi sağlar. Bu bilgilendirmenin kendisi beraberinde geniş açık bir perspektifi de geliştirerek Türkiye sevgisini ve dersin özündeki pedagojik amacı sağlayabileceği kanısındayım. Şimdilik burada keseyim, daha sonra bunu geliştirme olanağımız olabilir. En son şunu söyleyeyim: Biz bunu Boğaziçi'nde uyguluyoruz, onu da söyleyeyim. İsteyen arkadaşlar daha sonra arada görebilirler. Bizim bir takım ders programlarımız var. Mesela ikinci dönemin ders programını size okuyayım. Bu onüç haftalık bir program olarak düzenlenmiş. "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye" diye başlıyor; daha doğrusu demokratikleşme dönemine geçiş sorunları ele alınıyor. Üçüncü haftada "46-50, Çok Partili Düzene Geçiş" diye bir bölüm var. Dördüncü haftada "Demokrat Parti Dönemi ve 27 Mayıs". Beşinci hafta "1946-60, Devletçilikten Karma Ekonomiye" diye bir başlık taşıyor. Altıncı hafta "Globalleşen Dünya ve Türkiye'nin Dışa Açılması". Yedinci hafta "1961-1970 Siyasal Gelişmeler". Sekizinci hafta "Kalkınma ve Kentleşme" 1950-1960'lı yıllar ağırlıklı. Dokuzuncu hafta "71-80 Siyasal Gelişmeler", 12 Mart'ı da içerecek şekilde. Onuncu hafta "1971-1980 Ekonomik ve Toplumsal Gelişmeler", petrol krizi, AET ile ilişkiler, ekonomik kriz vb. konular. Onbirinci hafta 1960-92'yi içeriyor, dış politikadaki gelişmeleri ele alıyoruz. Onikinci hafta da ekonomik gelişmeler, 24 Ocak kararları ve ardından gelen dönem olarak işliyoruz Boğaziçi Üniversitesi'nde. Ben şu kadarını belirteyim, aslında burada galiba tek enstitü müdürü olan ben varım, başka bir enstitüden arkadaşımız yok, biz enstitü müdürleri zaman zaman Ankara'da biraraya geliyoruz. Ve Ankara'nın, YÖK dahil önemli kaygıları var, dersin içeriği konusunda, dersin verilişi konusunda. Benim umudum, bu tür toplantılarda çok daha yapıcı öneriler çıkar ve bunu bir şekilde Ankara'ya yansıtabiliriz. 1930'ların gerisine düşmüş bu dersleri bir noktada güncelleştirebiliriz. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Çok teşekkürler Zafer Toprak, sağol. Şimdi son olarak söz Halil Berktay'da,*

Halil Berktay

Teşekkür ederim sayın başkan; vallahi ne diyeceğimi bilemiyorum. İlk reaksiyonum şu: Biz bunu asla böyle bir günlük bir seminerle filan halledemeyiz. Yani, sathı ancak biraz kaşımaya başlayabiliriz. Öğretim üyelerine böyle bir girişimde bulundukları için teşekkür borçluyum ve herkes gibi çok sevinçle karşılıyorum bu olayı. Fakat Bülent Tanör ve Zafer Toprak'ın dediklerini dinlediğimde ve kendi kendime "ben şimdi ne söyleyeceğim?" diye sorduğum anda, aslında 19. ve 20. yüzyıl tarihinin herbir dönemi ve momenti konusunda başlıbaşına seminerler yaparak meseleleri çöze çöze gitmekten başka bir çare olmadığı gibi bir his içime çok kuvvetle yerleşiyor. Ben, size aslında Boğaziçi Üniversitesi'nde tasarladığımız yeni lisansüstü programını anlatmaya öncelikle hazırlıklı olarak geldim.

Şimdi, bizim Boğaziçi Üniversitesi'nde konumuz şu: Bir Tarih Bölümümüz var, bir de Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü var. Ve Zafer Toprak, Şevket Pamuk ve ben, üçümüz aslında bu İnkılap Enstitüsündeki lisansüstü derslerin ağırlığını yükleniyoruz. Lisanstaki Atatürk İlkeleri, dersleri geniş bir öğretim görevlileri kadrosu tarafından veriliyor. Bir yandan, o ders için mümkün olduğu kadar ortak bir program, ortak okumalar, sınanabilir kıstasları olan bir ortak çekirdek oluşturmaya çalışıyoruz. Ve Zafer Toprak'ın etraflı olarak anlattığı veya ima ettiği nedenlerle uzun yıllar boyu o ders hakkında veya etrafında birikmiş güvensizlikleri uzun vadeli bir perspektif içinde adım adım kırmaya başlamaya çalışıyoruz. Beri yandan, aynı zamanda lisansüstü programından sorumluyuz. Çünkü bizim enstitümüz hem master hem de doktora veriyor Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi alanında. Bir yandan da,

onun programını gözden geçirmek, yenilemek ve daha bir düzene sokmak çabası içindeyiz. Bu çerçeve içinde benim kendi özel konumum şu: Ben de aslında Zafer Toprak gibi Tarih Bölümü öğretim üyesiyim. Atatürk İlkeleri Enstitüsündeki yüklerimiz ek yükler, deyim yerindeyse. Boğaziçi Üniversitesi'nde şöyle bir durum var: Dediğim gibi bir Tarih Bölümümüz ve bir Atatürk Enstitümüz var. Şöyle bir iş bölümü var, veya bir öyle olduğunu hayal ediyoruz veya oraya doğru yol almaya çalışıyoruz. Cumhuriyet Tarihi tabii bir 19. yüzyıl arka planın üzerinde esas olarak Atatürk Enstitüsü'nde yapılsın, Dünya ve Osmanlı Tarihi'nin diğer konularını daha çok Tarih Bölümü ele alsın. Ama, limitte bizim perspektifimiz nedir diye sorarsanız, şöyle bir perspektifimiz var: Atatürk İlkeleri Enstitüsü, havası, akademik itibarı, akademik düzeyi, öğrenci nezdinde algılanışı, gerek lisans programlarının gerek lisansüstü programlarının öğrenci tarafından algılanışı ve aldığı öğrenci kalitesi ve ortaya koyduğu ürün kalitesi, yetiştirdiği insan kalitesi bakımından üniversiteye tam anlamıyla entegre olsun. Boğaziçi Üniversitesi'nin genel akademik düzeyine tam anlamda entegre olsun. Ve Tarih Bölümü ile, Siyaset Bilimi Bölümü ile, Sosyoloji Bölümü ile vs. sadece kağıt yüzeyinde değil, bizim akademik vicdanlarımızda eşdüzey bir entellektüel mekan olarak yer bulsun. Bu çerçeve içinde benim konumum ne, biraz da onu tarif edeyim. Ben, bir yandan Tarih Bölümü'nde lisansta 3. sınıfların 2. sömestrinin zorunlu dersi olan Türk Çağdaşlamasının Tarihi (History of Turkish Modernization) dersini veriyorum. Bu, dediğim gibi Tarih Bölümü öğrencilerine zorunlu ve başka bölüm öğrencilerinin dışardan alabildiği bir ders. Aynı zamanda Atatürk İlkeleri Enstitüsü'nde iki tane lisansüstü dersi veriyorum. ATA 615 kod numaralı ders, iki sömestirlik; Türkiye'nin Çağdaşlaşma Tarihi başka bir deyişle lisanstaki tek sömestirlik dersin genişletilmişi, yani ikiyle hatta dörtle veya beşle çarpılmış biçimi. Bir de iki sömestirlik,

Türkiye'de Milliyetçi Tarihçiliğin Gelişimi, Milliyetçi Historiografi'nin gelişimi diye bir seminer veriyorum. Tasarladığım konuşmanın dışına çıkarak, biraz Bülent Tanör'ün ve Zafer Toprak'ın söylediği şöylere tepki vermeye çalışarak ve o bağlamda bazı fikirler ortaya atarak, Boğaziçi Üniversitesi'nin tasarlanan lisansüstü programını bir yana bırakıyorum.Bu anda böyle bir dersin olmaması ve öğretilmemesi gerekir. Sonuç olarak şunu yapmaya çalışıyoruz: Varolan bir çerçeveyi alıp, onu Zafer Toprak'ın dediği gibi bir Türkiye Bilgileri dersi halinde veya bir Türkiye Bilgileri alanı halinde okutmaya, öğretmeye vs. çalışıyoruz. Şimdi burada çok ciddi bir sorunumuz bilgi heyecanı sorunu. Çünkü, Cumhuriyeti'in kuruluşundan bu yana yetmiş küsür yıl geçmiş durumda. Bunun içinde çeşitli eşikler var. 1930'ların, 46-50'lerin eşiği, 1980'lerin eşiği vs. 1930'larda tanımlanmış bir dersin, 1930'larda tanımlanmış ve orada bulundurulmuş şekline öğrenci hiçbir bilgi heyecanı duymuyor ve dersle ilişki kuramıyor. Biraz dedikodu yapacağım, kusura bakmayın. Ben, Boğaziçi Üniversitesi'nin bir kulübüyle, elli kadar öğrenciyle çıktığım bir geziden yeni döndüm. Sabahleyin, Zafer Toprak ve Şevket Pamuk'a anlatıyordum. İnsan, kendi öğrencileriyle geziye çıkar, kendi öğrencilerinizle bir geziye çıktığınızda veya parti verdiğinizde bambaşka bir ilişkiniz oluyor. Çünkü kendiniz entellektüel cazibe ve otorite merkezi oluyorsunuz. Onlar sizin öğrencileriniz ve hepsi sizinle o şekilde ilişki kurmaya alışmış. Ama hiç bu şekilde bir hocalık-öğrencilik ilişkiniz olmayan bir kulübün sıradan bir üyesi olarak, kulüp üyelerinin yaptığı bütün işleri yaparak ve onlarla çıkıp mümkün olduğu kadar da düşük profil vermeye çalışarak, çenenizi kapalı tutarak bir hafta geçirdiğinizde ve döndüğünüzde; ve çocuklar da size böyle"hocam, hocam" diyorlarsa da hocalık ilişkisini önemli ölçüde unuttukları zaman gözledikleriniz ve sizinle ilişki kuruş tarzları, kendi hayatlarını anlatış ve dertleniş; ve bu arada Boğaziçi Üniversitesi'nde

verilmekte olan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerini de, onların kendi argosuyla, tipik bir geyik muhabbeti içinde dört saat boyunca anlattıkları zaman aldığınız"input"lar bambaşka oluyor. Sonuç olarak durum şu: Entusiazm sıfır, bilgi heyecanı sıfır; kanıksamışlık, dorukta. Anekdot üzerine anekdot. Bu derslerle kendi aralarında nasıl dalga geçtikleri, nasıl bir imajı olduğu derslerin vs. konusunda bizim tahmin ettiğimizden yüz kere filan daha beter. Aklınızın, hafızalarınızın alabileceği durumda değil. Birinci sorun şu: Bu derslere ilgi nasıl uyandırılabilir: Ben burada tamamen aynı fikirdeyim Zafer Toprak'la. Güncellikten tutarak ancak ve ancak, işi, 1940'larda veya 30'larda veya Cumhuriyet'in kuruluşunda veya 46-50'de bırakmayıp, Türkiye'nin 19. ve 20. yüzyıl tarihsel serüvenini okumak, öğrenmek niçin önemlidir? İçinde yaşadığımız realiteye ve bu realiteyi algılayışımıza ne gibi zenginlikler getirir? İçinde yaşadığımız olayların kökenlerini anlamaya ne gibi katkılarda bulunur? diye sorular sorarak başladığımız zaman, yani güncellikle çok çarpıcı ve canlı bir ilgi kurduğumuz zaman bir heyecan uyandırılabilir.

Bir yandan bunu entellektüel bakımdan zorunlu olduğunu düşünüyorum. Bir yandan da, işte asıl bu adımdır ki çözülmesi çok zor sorunları beraberinde getiriyor. Çünkü bu, kaba deyimiyle dersin politizasyonuna veya güncel politizasyonuna yol açabilecek bir adım. Zaten resmiyet de, resmi çerçeveler de özellikle bunu bloke etmeye çalışıyor. Türkiye'nin 1960, 70, 80'lerde yaşadığı olaylardan sonra, zaten tehlikeli bir politizasyon eğilimi olduğu zaman çözüm yasaklamak; yani mümkün olduğu kadar geriye atmak, o konulara, tartışmalara girilmesini yasaklamak, öğretmenlere tek tip ders kitabı empoze etmek, mümkün olduğu kadar tartışma ve farklı görüş yaratabilecek herşeyi elimine etmek. Bu tür yasaklar olmasa bile, bu konulara girmek hakikaten çok önce düşünmeyi, çok nüanslı düşünmeyi ve çok özel bir dil tutturmayı gerektiriyor.

Kemalist Devrim, Cumhuriyet'in kuruluşu vs. konusunda toplumumuzdaki görüş ve tartışma yelpazesi çok açık. Kemalist Devrim, Cumhuriyet, Türk ulus-devleti, bu ulus-devletin ideolojisi, yapılışı, kadroları vs. herşey Türkiye toplumunun siyasal güçleri arasında bugün hala tartışma konusu. Yani, arada distans yok. Olay çok güncel, çok politik. Kemalist Devrim yanlış oldu. Kemalist Devrim fevkalade oldu, muzaffer oldu, şöyle başarılar kazandı... Sivil toplumun önünü tıkadı... Sivil toplumun önünü açtı.... vs. gibi sınırsız bir görüş yelpazesi söz konusu. Belki çok paradoksal gelebilecek birşey söyleyeceğim. Bir yönüyle, İnkılap Tarihi derslerini veya alanını bugün adam gibi okutmaya çalışmanın birinci şartı aslında ne? Bunu bir tarih meselesi haline getirmek. Şu anda, Türkiye'de Devrim Tarihi, M.Kemal, Cumhuriyet vs. bir tarih nesnesi gibi görülmüyor ve okutulmuyor. Cevap; devam eden bir güncel, siyasal kalkanın temaları, malzeme delili ekme alanı, maden ocağı, argüman taşıma veya doğrulama alanı vs. olarak okutuluyor. Görünüşte çok çelişkili iki şey söylüyorum. Bir yandan tarih nesnesi olarak okutulmalı, bir yandan da güncellikten başlanmalı. Tarih nesnesi ile okutulmakla inadına güncellikten başlamak gibi iki temel kısım hangi eşanlamlı denklemlerle aynı anda çözülebilir?

Benim şöyle bir yöntemim var: Tartışmaları açmak ve öğrencileri varolan görüşleri yelpazesiyle tanıştırmak. İkincisi, kullandığım dile çok dikkat etmek. 19. yüzyıl pozitivizm anlayışında olduğu gibi dilin nötr bir araç olmadığını bugün çok iyi biliyoruz. İnsan, dili konuşurken, kullanırken aslında kendi paradigmalarının unsurlarını, yapıtaşlarını dile yükleyerek konuşuyor. Mesela İnkılap Tarihi anlatılırken, öyle bir şekilde"biz" unsuru, kavramı;"biz" denmese bile satır aralarına çeşitli şekilde öylesine yediriliyor ki, yani "bizim düşmanlarımız, dostlarımız, yenilgilerimiz, başarılarımız" v.s., bu tabii sadece İnkılap Tarihi'nin problemi de-

ğil. Bu Türk milliyetçi tarihçiliği bağlamında Osmanlı hatta İslam Tarihi'ne, İslamiyet öncesi Türkler'in Tarihi'ne bakıştan itibaren süregeliyor. ıster olumlu, ister olumsuz olan farklı paradigmalar o şekilde dile getiriliyor ki, tarihçinin kullandığı dil konusunda son derece dikkatli olması gerekiyor. Bir örnek vereyim: Bülent Tanör savaş demokrasisi deyimini kullandı. Savaş demokrasisi deyiminin kullanılması dahi, tarihte devrimlere ve demokrasiye ve devrimlerin beraberinde getirdiği diktatörlük-demokrasi sorunlarına Fransız Devrimi'nden çok güçlü bir şekilde esinlenmiş, deyim yerindeyse devrimci bir bakış açısının çağrışımlarıyla, savaş demokrasisi deyiminin kullanılması şu çağrışımlarla yüklü demek istiyorum. Bu, esas olarak demokrasi değil, ya da öz olarak demokrasiye doğru bir yöneliş vardı
rına ve kaçınılmazlıklarına uyarlanmış bir demokrasi. Esas olarak, demokrasiyi deniyorlardı, demokratik yöntemlerle geliyorlardı veya iş yapıyorlardı. Ama bu, savaş ve devrim koşullarının kaçınılmazlıklarına taşıyan bir demokrasiydi. Karşıtlık veya taraftarlık belirtmiyorum. Ama bu aslında devrim ve demokrasi sorununa bütünsel ve çok derinden gelen, taa insanın ayaklarının köklerinden gelen ve insanın benliğine yıllarca sinmiş, 60'lar, 70'ler boyunca sinmiş bir bakış tarzının bir parçasıdır burada kullanılan. Bir başka örnek vereyim. Arkadaşlarımın muradını bildiğim halde uç örnekler veriyorum ısrarla. 1930'larda Devrim Tarihi dersinin doğuş tarzını anlatırken, açıkçası"Avrupa'daki otoriter rejimlere karşı Türkiye'nin gençliğini korumak için konmuştur" dedi Zafer Toprak. Bu ifadeyle, Avrupa'daki diğer ulus-devlet ideolojilerine karşı Türkiye'nin kendi ulus-devlet ideolojisinin hegemonyasını korumak için konmuştur deyimi arasındaki fark nedir? Bunların ikisi aslında iki farklı paraleldir."Avrupa'daki otoriter rejimlere karşı Türkiye'nin gençliğini korumak için' dediğinizde eğer arkasını, önünü, sağını ve solunu öyle doldurursanız, anti-

otoriter bir ideolojiyle mi, demokratik bir ideolojiyle mi korumak,otoriter ideolojilere karşı bir alternatif mi getirmek vs. gibi sorunlar akla gelir. O Devrim Tarihi derslerinin muhtevasına baktığımızda böyle birşey göremiyoruz."Diğer rakip ulus-devlet ideolojilerine karşı kendi ulus-devlet ideolojisinin egemenlik ve nüfus alanını korumak" dense daha farklı bir anlatım ortaya çıkar. Benim için, benim verdiğim, anlattığım tarzda gerek 3. sınıflar için Türkiye'nin Çağdaşlaşma Tarihi, gerekse lisansüstündeki verdiğim dersler şu boyutları taşıyor; Bir kere, isteyerek, olgularla karıştırmak. Çok büyük bilgi birikimi talep etmek ve vermek. Öğrenci hangi olayın ne zaman olduğuna, isimlere, terimlere, kavramlara vs. aşina olmalıdır. Doğrudan doğruya bir bilgi aktarımı düzeyi. İki; farklı paradigmalarla, herbir konuda farklı yaklaşımlarla tanıştırmak. Mesela bu örnekte olduğu gibi. Bir konu ve o konuya dört farklı yaklaşım ve herbirinin kullandığı dil ile tanıştırmak. Beş tane farklı cümle verdiğimizde aynı olayı tarif etmek için, aslında hangi anlam farklılıkları, yorum farklılıkları ve çağrışımlarla yüklüdürler. Bunu öğrencinin tanımasını sağlamaya çalışmak. Üçüncüsü, karşılaştırmalı tarih perspektiflerini alabildiğine geniş tutmak. Şunu kastediyorum ben mesela, Türkiye Devrimi nasıl bir devrimdir diye bir soru ortaya atıyorum. Zaten bu sorunun cevaplandırılması veya sathının kaşınması iki sömestr alıyor. Yeniçağ ve Yakınçağ devrimleri, erken ulus-devlet devrimleri veya erken burjuva devrimleri diyelim ki İngiliz Devrimi, Fransız Devrimi, ve sonra İtalyan ve Alman birliklerinin kurulması, sonra Doğu Avrupa ve Balkan Devrimleri, Rusya Devrimleri ve 20. yüzyılın giderek gecikmiş III. Dünya devrimleri vs. Bütün bu son üç yüz, dört yüz yılın devrimlerinin içinde Jön Türkler'in ve Kemalist Devrim sekansı nerede durmaktadır? Erken ve geç arasında, görece liberal ve görece devletçi uygulamalar arasında, milliyetçiliğin varyantları arasında, gelişmiş kapitalist ülkelerle Üçüncü Dünya Ülkele-

ri'nde meydana gelen devrimler arasında, Asya ile Avrupa arasında nerede durmaktadır? Ve hangilerinden ne gibi ögeler almaktadır, ya da hangilerinin ne gibi ögeleri Kemalist Devrim'de tezahür etmektedir? Bu bağlamda, insanın aklına çok çeşitli karşılaştırmalar geliyor. Bütün bunların hepsini ortaya atıyorum öğrencilerime. Mesela, Türkiye ve Hindistan'ın 20. yüzyıldaki farklı siyasal devrimleri ve bunun güncel siyasal sonuçları açısından da"paper" yazdırıyorum. Türkiye ve Yunanistan'ın bağımsızlık savaşlarının karşılaştırılması, Türk ve Yunan ulusal devrimlerinin karşılaştırılması üzerine de "paper" yazdırıyorum. Mustafa Kemal'i kişi kültlerinin çok güçlü olduğu diğer tarihsel zeminlerde patlak vermiş, gecikmiş devrimlerle de karşılaştırıyorum. Kemalist Devrim'le Doğu Avrupa ve Rus Devrimleri ve bunun yarattığı Stalin, Enver Hoca, Çavuşesku, Mustafa Kemal, kişi kültleri bugün varolan biçimiyle ve yine Türkiye'de bugün yaşayan biçimiyle Atatürk kültü, Hafız Esat kültü veya Saddam Hüseyin kültü vs. anıtlar, abideler vs. arasında da karşılaştırmalar mecrasını açıyorum. Bu son örneği özellikle söylüyorum. Çünkü, bunlar bir yandan güncellikle bağlantılar, bir yandan benim ne kadar riskli ve patlamalara, parlamalara yatkın konular olduğunu somutlamama yarıyor. Birçok insan için böyle bir karşılaştırma başlıbaşına infilak maddesi; Mustafa Kemal nasıl olur da Stalin'le veya Enver Hoca'yla veya Saddam Hüseyin'le karşılaştırılabilir? Başlıbaşına, böyle bir sorunun ortaya atılması dahi, çoğu zaman insanı Türk toplumunu saran tartışmalar bağlamında Anti-Kemalist olarak sınıflandırmaya, eğer başka şeyler gelmezse arkasından, yetebilir. Bu, biz bazı fikirleri, ikonları kötü bellediğimizden, bazılarını da izafi iyi bellediğimizden ve bu otomatik değer yargılarına alıştığımızdan oluyor. Benim böyle bir karşılaştırmayla varmaya çalıştığım şey, aslında tarihsel gerilik ve gecikmişlik zeminin üzerinde patlak veren devrimlerdeki, ortak yukarıdan aşağılık, ortak merkeziyet ve

ortak iktidar tekelleşmesi sorunlarının boyutlarını serin kanlı bir uslupla tartışmaya çalışmak. Benzerlikleri ve farklılıklarıyla birlikte bunları serin kanlı bir biçimde tartışmaya çalışmak. Yoksa, birini diğerine otomatik olarak asimile etmek veya birini diğerine indirgeme yoluyla kötülemek gibi basit bir egzersiz değil. Burada, çok ciddi bir tarihsel sosyoloji sorununun var olduğu kanısındayım. Sonuçta herşey, kullandığınız dile ve bir yandan güncellikten başlayıp ve bir yandan aynı zamanda malzemenizle aranıza gerekli serinkanlı mesafeyi koyup koymadığınaza ve gerekli tarihçi sofistikasyonunu çok bol malzeme zenginliği temelinde gösteremediğinize gelip dayanıyor. Bunun da, kolay bir reçetesini açıkcası yapmak ve tekrar yapmak vs., ve tartışmaya açmak, seminer düzenlemek ve tekrar tartışmaya açmak dışında kolay bir reçetesinin olmadığı kanısındayım. Şununla bitireyim: Charles Mayer'in, benim dersimde okuttuğum, Harvard'lı tarih profesörü Mayer'in"The Unmasterable Past" diye çok önemli, güzel ve duyarlı bir kitabı var. Charles Mayer, Alman-Yahudi kökenli bir tarihçi, isminin çağrıştırdığı gibi. Annesini, babasını, bütün akrabalarını toplama kamplarında kaybetmiş. Amerikanize olmuş, kendisi paçayı sıyırmış savaştan. Savaş öncesinde ve sırasında kaçmayı başarabilmiş. Ve 1980'li yıllarda nazizm hakkında, yani nihai çözümü, toplama kampları ve bunlar etrafındaki tartışmalar hakkında kendisi bir yahudi tarihçi olarak bir kitap yazdı. Kitabı motive eden bir tartışma var. 1980'lerde, Almanya'da neo-nazizm diye birşey patlak verdi. Bir kısım sağ kanat tarihçileri, politik başlangıç noktaları sağda diye tanımlanabilecek bir kısım tarihçiler, ufak ufak Nazi iktidarının, Hitler'in apolojisi diye yorumlanabilecek yazılar yazmaya başladılar. Ama bilimsel yazılar yazmaya başladılar. Bu şeye denk düştü; Rone Gray Grener'in o sıralarda Pittbourg'daki SS mezarlığını ziyaret etmesine ve onun etrafında kopan fırtınaya. Yani, ikinci Dünya Savaşı'nın kurbanları arasında, SS'leri de sa-

yan ve onların da mezarlarına çelenk koyan bir ziyaret yapmasına denk düştü ve büyük bir tartışma patlak verdi.

Jürgen Habermas, bu olayı deşifre etmeye, dekonstrüksyona tabi tutmaya girişti ve tartışma büyüdü. Charles Mayer oturuyor ve kitap yazıyor. Kitap, metodolojik bakımdan çok önemli sonuç olarak,bütün ailesini de toplama kamplarında kaybetmiş Yahudi kökenli bir tarihçi olarak ben, bütün bu tartışmaya ve nasıl kendimi frenleyerek bir tarih nesnesi olarak yaklaşabilirim, diye bir egzersiz kitap. Ben, bu adamları nazizmin apolojisini yapıyorlar diye mahkum etmeyeceğim. Ben, öncelikle onların ileri sürdüğü bütün argümanların birer tarih argümanı olarak, akademik birer argüman olarak hakkını vermeye çalışacağım. İnsanların ideolojilerine, "vay sen şunu söyledin; demek ki sen şusun" diye başlamayacağım. İnsanların ideolojik motivasyonlarından veya siyasi pozisyonlarından başlamayacağım tartışmaya. Belki, birşey söyleyeceksem o konuda o en son söyleyeceğim laf olacak. Ama, doğrudan doğruya argümanı bir tarih argümanı olarak yürüteceğim. Kendisine böyle bir kısıt empoze ediyor Charles Mayer; ve bir tarihçinin bu kısıta ne kadar sadık kalabileceği açısından, metodik açıdan çok okunma değer bir kitap. Kitapta şöyle çok önemli birşey söylüyor. Temel ilkesi; savaş, siyasetin başka araçlarla devamıdır. Bu böyle olabilir, diyor. Siyaset, savaş olarak devam edebilir; ama bunu kolay kolay ters düz etmek mümkün değildir. Siyaset, her ne kadar çıkar çatışmaları etrafında örülmüşse de, yine de ortak bir"sociability"nin, sosyalleşmenin varlığını minimum sayar. Bir ortak toplumsallaşma alır ve toplumsal bir ortak duyarlılığın varlığını asgari sayar.İki unsuru da içerir. Dolayısıyla, kolaylıkla sadece savaşa ve çatışmaya indirgenemez. Aynı şekilde tarihçi de, tarihi ideolojiye indirgememeye çok dikkat etmelidir. Elbette tarihçilerin ideoloji ve farklı dünya görüşleri vardır ve elbette bu yorumlarına ve anlatım tarzlarına vs. yansır. Ama, bir

yandan bunu elde bir sayarken, diğer yandan tarihçiler arasında bir ortak bilgi projesinin varlığını koruyabilmek zorundayız. Ne doğrudur, ne yanlıştır; Hangisi daha iyi tarihçilik, hangisi daha kötü tarihçiliktir? Hangisi daha kötü bir anlatımdır; hangisi daha iyi, ve zengin kavrayışlara kucak açan bir anlatımdır? Tarihçiler arasında, birdenbire olmasa da, bu ortak"sociability" alanının korunması ve nasıl siyaset savaşa indirgenmeyecekse tarihi de ideolojiye indirgememenin yollarını bulabilmeliyiz. Bu ortak birlik projesi ancak bu takdirde var olabilir. Genel olarak, Türkiye'nin tarihçiliğinde tabii bu çok zayıf. Türk tarihçiliği, sadece Cumhuriyet konusunda değil, Osmanlı tarihçiliği konusunda da, son derece kutuplaşmış bir tarihçilik. Özel olarak, Cumhuriyet ve Kemalist Devrim tarihçiliği büsbütün kutuplaşmış bir tarihçilik, çünkü daha da güncel. Sonuç olarak, bu alanda bence, eğer bu alan islah edilecekse, bilimsel düzeyi ve öğrencinin gözündeki itibarı restore edilecekse, gerçekten canlı ve heyecanlı, zengin, zevkli 19. ve 20. yüzyıl Türkiye Tarihi dersleri okutulacaksa güncellikten başlayabilmemiz, tarihi bir tarih nesnesi yerine koyabilmemiz ve aynı zamanda özel olarak bu konuyla uğraşan tarihçiler olarak aramızda bir ortak vicdan yaratma süreci yaşamamız gerekiyor. Bu, belki on- onbeş yıl sürecek birşey, kolay değil, Ama, kullandığımız dile dikkat ederek, tek tek konularda özel seminerler düzenleyerek, bunları profesyonel atölyeler biçiminde yaparak adım adım ve sadece bilgi teatisi anlamında değil, aynı zamanda bir ortak vicdan yerleştirme ve dil yerleştirme muhasebesi anlamında yaparak bir süreç yaşamamız gerekiyor. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Halil Berktay. Baştaki açılıştan sonra katılan arkadaşlarımız oldu. Kısaca birkaç şeyi tekrar etmek istiyorum. Üç arkadaşımız, tartışmaların platformunu oluşturdular. On beş dakikalık çay-kahve molasından sonra burada bulunan herkes konunun içinde ve konuya geçmişten beri emek*

vermiş, zaman ayırmış kişiler olduğu için herkesin katkısı son derece önemli. Dolayısıyla, geniş konuşmalara yer vermek istiyoruz. Sadece sorular veya iki dakikayla sınırlı yorumlar değil. Sekiz, on, oniki dakikalık konuşmalar biçiminde katkılara da açığız. Başka zamanlarda, "korsan tebliği" diye nitelenen şeyler, burada legal ve program içinde yapılan konuşmalar olacak. Şimdi tartışmalara geçeceğiz.

Toktamış Ateş

Efendim, bu toplantıyı düzenlemiş olan gerek Öğretim Üyeleri Derneğine, gerek büyük katkıları olan Cüneyt'e teşekkür ederim. Ben, bu toplantıya gelirken iki unsur vardı kafamda. Bunlardan birincisi şu; bir kavram ortaklığı yaratabilir miyiz? Çünkü gerçekten aynı kavramlarla çok farklı şeyleri ifade edebiliyoruz. İkincisi de, amaç ortaklığı oluşturulabilir miyiz? Ancak, Bülent Tanör'ün tebliğini dinleyemedim. Son kısmına yetiştim ve son kısmındaki o ödev bölümü de fevkalade keyiflendirdi beni. Benzer birşey yapmayı ben de düşünmüş olmak isterdim. Gerek Zafer Toprak'ın, gerek Halil'in konuşmasında, özellikle Halil Berktay'ın konuşmasında bir kavram birliğinin çok uzağında olduğunu anladım gibi; bir amaç birliği çerçevesinde olmanın dışında amaç farklılığı içinde olduğumuzu gördüm. Şimdi, kavramlar açısından bir örnek vereyim."Modernizasyon" kavramını Halil Berktay çağdaşlaşma olarak sundu. Oysa ki ben çağdaşlaşmayı Niyazi Berkes çizgisinin devamı olarak "sekularizm" olarak görüyorum. Sekülarizm aynı zamanda laiklik olarak kullanılıyor. Bence burada sekülarizm, modernleşme ve laiklik kavramları içe girdi. Bunun gibi diğer örnekleri de çoğaltmak mümkün. Biz, bu çerçeve içinde en azından hangi kavramı hangi sözcükle ifade edeceğimizi ya da etmemiz gerektiği konusunda bir tartışma açsaydık bunun çok yararlı olacağını düşünürdüm. Amaca gelince.... Amaç, ideolojik olmalı mı, ol-

mamalı mı? Nesnellik, objektiflik ve taraflılık nasıl birbirinden soyutlanır? Bunlar çok tartışılmaya muhtaç şeyler. Burada ileri sürülen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ya da Devrim Tarihi dersinin içeriği konusundaki öneriler, gerek tarih müfredatında, gerek uluslararası ilişkilerin değişik alanlarında- örneğin, siyasal tarihte, diplomasi tarihinde, 20. yüzyıl siyasal tarihinde vb.- ele alınan konular. Hani bir ulus-devletin oluşmasını çelişkili bir biçimde Alman Birliği'nden, İtalyan Birliği'nden alıp, Fransız Devrimi'yle bunu desteklemeya kalkarsak o zaman Türk Devrim Tarihi dersi değil, Siyasal Tarih dersinin içeriğine girmiş oluruz. Zaten böyle bir tuzağa düştüğümüz anda, bu tuzaktan ve bataktan kurtulma imkanımız olmaz. İdeoloji olacak mı, olmayacak mı? Benim bildiğim, ideolojiden kaçmak başka birtakım çevrelerin işidir. Elbette bu dersin bir ideolojisi vardır. İdeoloji dediğimiz şey, bir insan kafasında sistemleşmiş düşünceler bütünü olduğuna göre, yaşamımızın hiçbir döneminde, hele biz toplumsal bilimciler ideolojiden kaçamayız ideolojiden kaçmayı da öneremeyiz. Zaten ideolojisizlik de bir ideolojidir. O zaman bizim yapmamız gereken şey,"bunun ideolojisi nedir; ne olmalıdır?", bunu ortaya koymak. Elbette, 1996'da Türk Devrim Tarihi'ni 1930'ların sorunları içinde ve amaçları doğrultusunda anlatmayacağız. Ama bu dersin amacı Türk Devrimi'ne ki devrimin ne olduğu bile çok tartışmalı, kavramlar arasında bunu da ele almamız gerekir; Türk Devrimi'ni hangi koşulların oluşturduğunu, Türk Devrimi'nin neden haklı olduğunu, altını iki kere çizerek söylüyorum, nasıl anlatacağız. Bunu ortaya koymak. Eğer buradaki arkadaşlarımızdan biri veya burada olmayan ve bu dersi veren bir meslektaşımız Türk Devrimi'nin haklılığına inanmıyorsa bu dersi vermemesi gerekir. O zaman bizim meseleyi ele alışımız çok başka olmalıdır. Ben bu toplantının bundan sonra yapılacak diğer toplantıların -artık bu iş herhalde Ünüversite Öğretim Üyeleri Derneği'ne düşecek- bir

başlangıcı olmasını umut ediyorum. Ve tartışarak bir yerlere gelebileceğimize inanıyorum ve bu inanç çerçevesinde, bu işi düzenleyen arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Toktamış Ateş. Normal olarak öğleden sonra herkes kalabilseydi, panelist arkadaşlara öğleden önce hiç söz vermemek daha doğru olacak diye düşünmüştük. Fakat, belki en son bir on- onbeş dakikayı arkadaşlarımıza bırakalım ki sabah yöneltilen bazı eleştiriler ve sorular hakkında görüşlerini ortaya koyabilsinler. Ayrılacak olan arkadaşlar kendilerine verilecek herhangi bir cevap varsa onu duyma olanağına kavuşsunlar. Şimdi biz sırayla devam edelim. Necla Hanım, buyrun.*

Necla Arat

Teşekkür ederim. Ben de sayın Toktamış Ateş'in söylediklerine büyük ölçüde katılıyorum. Yalnız çok kısa yöntem üzerine bir iki şey eklemek istiyorum. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri nasıl okutulmalıdır başlığı altında yaptığımız tartışmayı öyle sanıyorum ki konuşmacılar da çok ayrımlaştırmadılar. Ben, öncelikle bana gelen metinden üniversitelerde zorunlu ders olarak verilen derslerin içeriği nasıl olmalıdır şeklinde anladım. Yüksek lisans ve doktora programlarını şimdilik düşünmemiştim; ama burada ikisi birarada ele alındı. İkisi birarada ele alınınca iş biraz karıştı. Çünkü gerek Zafer Toprak Bey'in, gerek Halil Berktay Bey'in öneri ve örneklerinde, İnkılap Tarihi derslerinin güncel bir form içerisinde ele alınması önerisi belki yüksek lisans, doktora düzeyinde yapılabilecek birşeydir. Eğer bu ders programı mültidisipliner olarak hazırlanırsa, yani işin ekonomik perspektifi, siyaset, tarih, sosyolojik tarafı hep birlikte ele alınırsa olur. Ama ondan önceki asıl ve temel sorun, şu anda üniversitelerde zorunlu olarak iki yıl okutulan İnkılap Tarihi derslerinin içinin boşaltılmış

olan şeklinin nasıl önleneceğidir. Konuşmacılar, bu derslerden öğrencilerin de öğretim üyelerinin de hiçbir şekilde coşku duymadıklarını, inançlı olmadıklarını, hatta zaman zaman espri, alay konusu olduklarını söylediler. Demek ki, bu dersi verenlerin, bu derslerle ilgili enstitülerin burada büyük bir sorumluluğu var. İlginin boşaltılmasında, olağanüstü dönemlerin yaptığı baskının yanısıra, bu baskılara gereken yanıtı verememiş olan öğretim üyelerinin de sorumluluğu var diye düşünüyorum. Bu derslerin içeriklerini sayın Bülent Tanör'ün dile getirdiği şekle dönüştürdüğümüzde, çok sevinçli sonuçlar aldığımızı kendisi örnekleriyle ifade etti. Bizim de Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğimiz kanalıyla İnkılap Tarihi'ne-biz Devrim Tarihi demeyi tercih ediyoruz; sözcükler bazı ipuçları veriyorlar gerçekten- belli bölümlerini görsel materyallerle birleştirerek öğrencilere sunduğumuz zaman olağanüstü bir başarı elde ettik. Her defasında, örneğin Söylev'i binin üzerinde öğrenci nefes almadan izledi, sorular sordular, ilgi duydular, literatür istediler. Bu, şimdiye kadar rastlamadığımız bir şeydi.

Demek ki, görsel materyalle, tabii ki olağanüstü objektif olmaya çalışarak, ama her ulusun ve ülkenin kendi tarihini, kendi çocuklarını anlatırken duygularla verilmeye çalışıldı oradaki bilgiler. Düşünüyorum da Amerikan Tarihi dersleri Amerikan High School'ların hepsinde zorunlu dersler olarak okutulur; ve Amerikan ulusunun meydana gelişinin, yaptığı mücadelinin dersi olarak"biz" söylemi kullanılarak okutulur. 1960'lı yıllarda o dersi öyle okuduk ve o dersi almasaydık mezun olma olanağımız yoktu. Koşulsuz olarak alınması gereken bir dersti. Sanıyorum diğer ülkelerde de bu böyle. Tabii, sizin önerdiğiniz çok modern bir öneri. Tarih biliminin post modern ifadeler içerisinde çok farklı bir şekilde, herşeyi objeleştirerek adeta bir fotoğraf makinesine dönüşerek tarihçi bu işi vermek istiyor. Ama, felsefi düzlemde tartıştığımızda bilgileri tam anlamında duygulardan, ideolojilerden soyutlamak

mümkün mü? Tarihin kendisi bir bağlamda acaba bir ideolojiler savaşının uzun süren bir öyküsü değil mi? Her ortadan kalkan bir ideoloji kendisi ideoloji olmuyor mu? Eğer, ideolojimiz olmazsa ne ölçüde insan kalabiliyoruz? Bunlar tabii farklı sorular. Ben yine yönteme dönüyorum. Eğer bu toplantının gerçekten somut bir sonuç vermesini istiyorsak ve bunu isteyecek olan toplantıların üniversitelerimizin ilk iki yılında zorunlu dersler olan İnkılap Tarihi derslerinin içeriklerinin ne şekilde oluşacağı konusunda ortak bir uzlaşma içersine girmemiz gerekiyor. Ve bunun veriliş biçiminin öğrenciye cazip gelmesi için, öğrenciyi düşünmeye, tartışmaya, eleştirmeye yöneltmesi için neler yapabiliriz? Sanıyorum, pratikte bu işi yapan arkadaşların yanılgılarından da yararlanmamız lazım. Geçmişte ne gibi hatalar yapıldı? Bunlar şimdi nasıl düzeltilebilir? İyi deneyimlerimizden aldığımız sonuçları da aktarıp yeni bir sentez, yeni bir öneri oluşturabiliriz diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Necla Hanım. Türkan Hanım, buyrun.*

Türkan Saylan

Bu toplantıda herhalde en aykırı kişi benim, diye düşünüyorum bir tıp mensubu olarak. Ama önce Cumhuriyet tarihimizin ve Atatürk İlkeleri'nin gençlere anlatımı konusunda tek yönlü olmamız gerektiğini, bu konunun mültidisipliner bir konu olması gerektiğini düşünüyorum. Ufak bir önerim var. Bu toplantıda Marmara Üniversitesi'nde Anayasa Profesörü Prof. İbrahim Kaboğlu'nun, bizim üniversitemizden (İstanbul Üniversitesi) de Süheyl Batum'un da burada olmasını isterdim. Çünkü, bu konuya çok emek veren arkadaşlar bunlar. Belki, bundan sonraki toplantılarda katılırlar. Yani, sadece öneri olarak söylüyorum. Bu konuyu Türki-

ye'nin geleceğiyle bağlantılı bir konu olarak düşünüyorum; ve biz öğrencilerimize kendi yakın tarihlerini öğretemediğimizden dolayı, bugün bazı karmaşanın yaşandığı kanısındayım. Üç yıldan beri İstanbul Üniversitesi'nin Atatürkçü Düşünce Kulübü'nın danışmanlığını üstlendiğim için de konuyla yakından ilgiliyim. Öğrencileri inceleyerek aldıkları bilgilerin. Bütün İstanbul'da Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğine'ne bağlı olarak binbeşyüz tane öğrencimiz var. Onlarla konuşmalarımızda Atatürk İlkeleri'nden neler öğrendiklerin -biraz evvel Halil Berktay bey'in dediği gibi, eleştirileri de alabiliyoruz. Bu yönde de bir hayli bilgimiz var. Benim gözlediğim kadarıyla bir kere, bu konuyu anlatanların bilmeleri ve sevmeleri ve bunu kendi siyasal çıkarları için sağa sola çekmemeleri gerekiyor. Saydığınız Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi Enstitlerinde sizlerin dışında kimler var? Anadolu'daki bu yerlerde kimler var? Özellikle çeşitli MHP'liler vs. Bir farkındayız. Biliyorsunuz, yeni kurulan üniversitelerde bu eğitimi verenler ya islamcı ya MHP'li eğilimde genç insanlarla dolduruldu. Böyle bir yanlışlık var. Önce onların düzeltilmesi gerekiyor. Genel birşey yapılacaksa, birincisi bu eğitimi veren insanlar kimlerdir? Oralara nasıl gelmişlerdir? Hangi amaçlarla gelmişlerdir ve hangi dersleri anlatmaktadırlar? Bunları öğrencilerden duyduğunuz zaman çok şaşırıyorsunuz. Belki bu bir inceleme konusu olmalı. Kimler, ne anlatıyorlar? Tam Devrim Tarihi'nin aleyhinde olmak için özellikle oraya gelmiş olan birçok insan var. Basında da bunu görüyorsunuz. Bizim amacımız nedir? Amacımız öğretmekse bunu bir didaktik ders halinden çıkartmamız lazım.

Bu Tıp Fakültesi'ndeki anatomi dersi için de böyle. Öğretim üyesi bir dersi sevdirmek istiyorsa iyi anlatmak zorunda, öğrenciyle bu dersi paylaşmak zorunda.

Öğrencilerin severek bu derse girebilmeleri için, hepimiz elimizden geleni yapmak zorundayız. Ben son iki senedir bir hekim

olduğum halde yaptığım konuşmaların içeriği ne olabilir diye düşündüğümde oturdum, kendim bir çalışma yaptım. Cumhuriyetimizin oluşum öyküsünü oturup Hukuk Fakültesi'ndeki öğrencilere anlatabildim. Onlar, dinledikleri zaman bir hekimin bakış açısıyla belki de son derece ilgi duydular, en azından elli yerde bu konuşmayı yaptım; ve son derece iyi sonuçlar aldım. O halde hepimiz burada biraz sorumluyuz diye düşünüyorum. Şimdi, biz bir deneyimden geçtik. İki deneyim anlatmak istiyorum. İstanbul Üniversitesi'nde Atatürkçü Düşünce Kulübü'nde seri konferanslar yaptığımızda Toktamış Ateş de vardı. Tıklım tıklım bir ders, yani isteyerek gelen çocuklar konferansa dinlemeye geldikleri zaman Devrim Tarihi'nin çeşitli boyutlarını fevkalade izlediler, dinlediler, sorular sordular ve bilgilenerek gittiler. Yani, öğretmek bizim boynumuzun borcu ve bunu istersek güzel yapabiliriz. Yine bizim bu son sene,"bir solukta yakın tarihimiz" adlı, kısa, beş konferanslık bir çalışmamız oldu. Bunu Tanzimat'tan başlattık. Tanzimat'tan 1918'e, sonra 1919-23, sonra Atatürk İlkeleri, sonra şeriattan laikliğe ve "Çağdaş Demokrasimizin Öyküsü" diye Süheyl Batum, bu son konuşmayı yaptı. Böylece bir bütün, yani Tanzimat'tan başlamıştık; Ahmet Rasim'in bir kitabını okudum. III. Selim'den yani Batılılaşma Hareketi nereden başladı? Oraya kadar da götürdüğünüz zaman gençler, son derece ilgiyle dinliyorlar. Çünkü o kadar yakın tarihimizle bugünümüz arasında bağlantı kurmak kolay oluyor ki gençler hemen böyle bir bağlantıyı kurup ellerine birkaç kitap alarak kendilerini geliştirebiliyorlar. Çok güzel araştırma kitapları var. O kitapları onlara önerdiğiniz zaman, - bunlar belgeli - yani gençlere belgeli birşey verdiğimiz zaman, birisi Atatürk ve Komünizm kitabı, bütün sorularını "Mustafa Kemal niye komünist olmamış" sorusunu çözebilen bir kitap. Buna benzer çok çok güzel kitaplar var. Birazcık, bazı bilgileri olduktan sonra, Türkiye'yi, Devrim'i, Atatürk İlkeleri'ni anlamak da son derece rahat oluyor.

Ve artık siz onlara fazla bir şey öğretmiyorsunuz, onlara başkalarına kendi bilgilerini aktarabiliyorlar. Bunun yansız olması mümkün değil diye düşünüyorum son olarak. Biz, Atatürk İlkeleri ve Devrimleri'nin üzerine kurulmuş bir Cumhuriyetiz; ve bütün bu olayları öğrencilere, gençlere ve topluma en somut şekilde tanıtmak zorundayız. Bunun için de mültidisipliner çalışmalıyız. Bu mültidisipliner çalışma için de çeşitli hedef kitlelere ne şekilde ulaşırız? Herhalde bugünkü çalışmamız, üniversite öğrencilere ağırlıklı olacak ama bunun devamının da "tüm hedef kitlelere nasıl ulaşmalıyız" olması gerekir. Son olarak, Bülent Tanör'ün hazırladığı kitabın öğrenciler için çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Tabii tarihçiler de biraraya gelerek daha da ileriye gidebilecek ve olumlu birtakım somut çerçeveler çizebilirlerse bir adım daha atabiliriz. Ama bu işin ucunu, birbirimizle tartışmak veya disiplinlerarası tartışmaya veyahut tarih öğretmeninin nasıl olması gerektiğine indirgersek ya da oralara çekersek bir çıkmaza gireceğimizi düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Türkan Hanım. Buyrun Yücel Karlıklı*

Yücel Karlıklı

Bugünkü toplantı bu alanda yapılan Türkiye'deki ilk toplantı değil. Daha önce, 1985 yılında Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüleri'nin yetkilileri toplandılar. Hatta yanılmıyorsam, Ersin Kalaycıoğlu Boğaziçi Üniversitesi'nden katıldı. Ve burada şu ana kadar konuşulan herşey orada da konuşulmuştu. Birinci saptama bu. Ama bu toplantının özgünlüğü, ilk kez resmi olmayan bir kurum ya da Devlet dışında bu alanın tartışılıyor olması.

Diğer bir nokta, burada konuşulan, tartışılan herşey, aşağı yukarı aynı sözcüklerle orada da yinelenmişti"Şöyle yapılmalıdır, böyle yapılmalıdır" diye. Neden bu olmuştu? Çok açık olarak burada değinilmeyen bir konu. Bu ders, üniversitede okutulan diğer derslerden farklı bir özellik içinde. O da, bunun siyasi bir propaganda alanı olarak kullanılan bir özellik taşıması. 12 Eylül yönetimi iki derse özgün bir kimlik tanıdı. Bunlardan bir tanesi Din Bilgisi ve Ahlak Kültürü dersiydi. Anayasa'yla ortaöğretim kurumlarına zorunlu ders haline getirildi. İkincisi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersiydi. O da 2547 sayılı yasayla oluşan YÖK mevzuatı içinde zorunlu ders haline getirildi. O tarihe kadar üniversitelerarası kurum eliyle yüksek öğretim kurumlarında yürütülen bir ders olma özelliği taşıyordu. Bu ikinci saptamadan sonra birşey daha söylemem gerekiyor. Buradaki konuşmacılar, geldikleri kurum itibariyle Türkiye genelinde bu dersin nasıl ele alındığına ilişkin yeterli bilgi vermek açısından sınırlı örnekler oluşturuyor. Ne Boğaziçi Üniversitesi, ne de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Türkiye genelinde bu dersin nasıl verildiğini anlamak için uygun örnekler değil. Hukuk Fakültesi uygun örnek olmadığı gibi İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Fakültesi de uygun örnekler değil. Çünkü, bu alan zaten diğer derslerle de ele alınıp desteklenen, mesleğe yönelik bilgiler içeren bir ders olarak karşımıza çıkıyor. Boğaziçi Üniversitesi'nde de bu dersin ele alınışının neden çok uygun bir örnek olmadığı konusunda şunu söyleyebilirim: Diğer birçok üniversiteden farklı olarak Boğaziçi Üniversitesi'nde bu dersin yönetimi yanılmıyorsam İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından yürütülüyor bütün bölümlerde. Oysa, Türkiye'deki üniversitelerin büyük çoğunluğunda rektörlüğe bağlı Atatürk İlkeleri ve İnkılapları okutmanları eliyle yürütülüyor. Yani akademik bir titri olmayan -sakın yanlış anlaşılmasın okutmanlara herhangi bir eleştiri için söylemiyorum- kişiler tarafından tıpkı Güzel Sanatlar,

Beden Eğitimi, Türk Dili gibi okutulması öngörülüyor.

Neden böyle bir yola gidiliyor? Bunun da çok temel bir unsuru var. İşte Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin özgünlüğü de buradan kaynaklanıyor. Bu, Türkiye'de başka hiç bir derse nasip olmayan bir belge. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin müfredat programı 1987 yılında YÖK tarafından yayınlanmış bir müfredat programı. Dört yıl için öngörülen konular burada sıralanıyor. Yine altını çiziyorum. Türkiye'de başka hiç bir bilim alanında, başka hiç bir bilim dalı için böyle bir müfredat programı yok. Zaten üniversite öğretimi için de herhangi bir müfredat programı oluşturmaya çalışmak işin doğasına aykırı. Burada belirtildiğine göre, bu bir tavsiyedir. Yani böyle bir olayın yanında genellikle tavsiye edilir. Tavsiye olabilir ama arkasında pek de o kadar tavsiye olmadığını gösteren ikinci bir şey var. Çünkü o dönemde yine tavsiye olarak tamamı bir daktilo sayfasını dolduran ancak Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders kitapları listesi de geldi. Bunlar okutuluyordu, bu da tavsiyeydi. Ama onun dışına pek çıkılmıyordu. Burada önemli olan sadece Kurtuluş Savaşı, Devrim süreci vs. değil. Doğrudan ideolojik propagandaya yönelik bir takım konular içermesi. Örneğin, bu bir başlık içerik değil sanıyorum- sakın yanlış anlamayın- üçüncü sınıflar için uzun bir başlık :"Günümüzde Türkiye üzerinde milli menfaat ve hedeflerine uygun emeller taşımakta olan büyük ülkeler dünya ve bölgesel politik, ekonomik ve sosyal olaylar ve gelişmeler doğrultusunda ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu politik, ekonomik ve sosyal şartları hesaba katan politika takip etmek" gibi Atatürkçü dış jeopolitik içinde bir takım unsurlar getirilmekte. Bununla da kalınmamakta. Her ilke açıklanırken güncel birtakım sorunlara parmak basılmakta. Örneğin, laiklikte irticai unsurlar, devletçilikte aşırı sol unsurlar gibi birtakım unsurlarla mücadele etmek bu dersi verecek olan öğretim elemanına biçilmiş görevlerdir. 1991 yılına kadar bu tav-

siye ya da düşünceye yönelik bu belgenin uygulanması söz konusudur. Çünkü, on yıla kadar, 1991'e kadar da dört yıl içinde bu dersin okutulması söz konusudur. 1991'de yapılan bir yasa değişikliğiyle, bu ders iki sömestre, toplam altmış saate indirildi. Onun arkasından 13.12.91 tarih ve 21828 sayılı YÖK yazısıyla bir duyuru yapıldı üniversitelere. Ekinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Eğitim Komisyonu'nun bir raporu yer alıyordu. İki noktanın altını çizmek istiyorum. Bir, başka bir alanda bu tür bir komisyon var mı, bilmiyorum. İkincisi, öğretim değil eğitim konusu. Kimler olduğu belli değil, bilemiyorum neler var içinde. Bu azaltılan derslere, ders saatine uygun olarak nasıl yürütüleceğine ilişkin birtakım kurallar getiriyordu. Diyordu ki: Kurtuluş Savaşı'nı biraz kısaltın, ona göre devam edin aşağı yukarı. Ama asıl bence ilginç olan tarafı 5. maddede: dersin Atatürk İlke ve İnkılaplarına gönülden bağlı, Türkiye'nin çağdaşlaşmasını milli ülkü kabul etmiş kişiler tarafından verilmesi sağlanmalıdır, diyor. Bu, 1982 Anayasası'nı hazırlayanların Danışma Meclisi toplantılarında tıpkı Din Bilgisi dersini verecek kişilerde aradıkları unsurlara benziyor. Daha önce burada söz alan kişilerin konuşmaları da gösteriyor ki bu ders sıradan bir ders değil. Birtakım özel zırhlara büründürülmüş bir ders. Dolayısıyla bu dersin izlenmesinde bir bilimsel kaygı yok."Eğer Türk Devrimi'nin siz yararlı olduğuna inanıyorsanız bu dersi verin" dediğiniz andan itibaren şunu da diyebilirsiniz: Eğer özelleştirmeye inanmıyorsanız, iktisat konularında buraya girmeyin. Ya da siz Tanzimat'ı yararlı bulmuyorsanız, o dönemi anlatan derslerde buraya girmeyin. 1982 Anayasası'nı sevmiyorsanız, Türk Anayasa Hukuku'nu anlatırken bu anayasaya değinmeyin. Yani, herkes sevdiği, beğendiği, ideolojik açıdan desteklediği bir dersi verecek ve ders o biçimde anlatılacak ise herhalde bu bilimsel bir öğretim olmayacaktır.

Herkesin kuşkusuz ideolojisi olacaktır, herkes o ideolojiyi iste-

diği gibi savunmak durumundadır. Ama bilimsellik kıstasları, bu ideolojik kimlikle birlikte yoğrulmaya başladığı andan itibaren sorun ortaya çıkacaktır. Eğer bu bilimsel bir ders olsaydı, kişilerin devletçilik ilkesine ya da diğer herhangi bir ilkeye yönelik düşünceleri ders içinde yönlendirici, propaganda aracı olarak kullanılacak bir unsur olmaması gerekirdi. Bir diğer aracı olarak kullanılacak bir unsur olmaması gerekirdi. Bir diğer özelliği bu dersin bir sektör yaratmış olmasıdır. Sadece 82 sonrasında değil, 80 öncesinden de başlayarak Türkiye'de en çok satılan ders kitaplarının belki en başında yer alanlarından biri Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders kitaplarıdır. Bugün, yüzlerce kişi bu dersi vermek için istihdam edilmektedir. Her yıl yüzbinlerce kitap basılmaktadır örgün ve yaygın yüksek öğretimde. Dolayısıyla, artık orada bir sektör vardır. Ve bu sektör de bu dersi özgün konulan bir ders olarak sürdürmek üzere koşullanmış durumda ister istemez. Sözgelimi, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nin-yönetmeliği değişmediyse- bütün derslerden eğer belli bir ortalama tutturuyorsa öğrenci belli sayıda dersi geçerli not almasa da başarılı sayalıp yukarı sınıfa geçebiliyordu. Tek istisnası Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersidir. Dolayısıyla böyle bir ekonomik temeli de olduğundan bu dersin bu kimliğini görünür gelecekte değiştirme şansı olduğuna inanmıyorum. Özel niteliği bu açıdan da devam edecektir. Bir diğer, bunu destekleyen, unsur olarak herhalde katılınacaktır. Türkiye genelinde bu dersin başarı oranı diğer derslere göre daha yüksektir. Bu demektir ki, öğrencilerin dersin içeriğinde olduğu gibi dersin notlanması noktasında da bilimsel kıstaslara göre değerlendirilmemektedir. Bunun için bir araştırma yürütmeye çalışıyorum. Üniversiteye giriş sınavında bu alanda sorulan soruların başarısıyla üniversite sırasında bu dersi alanların başarılarını karşılaştırmak, bir üçüncü parametre olarak da daha gerçeğe uygun değerlendirme yaptığını düşündüğüm Açık Öğretim Fakültesi'nin

notlarının başarı oranını karşılaştırmak herhalde bu durumda ortaya çıkar. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Yücel Karlıklı; Aysel Hanım buyrun.*

Aysel Çelikel

Efendim, ben İnkılap Tarihi hocası değilim. Ama konuya ilgi duyan bir insan olarak düşündüklerimi şimdi burada biraz açıklamak istiyorum. Böyle Devlet'in rejiminin devamı açısından önem taşıyan bir konuyu, burada uzmanlarla tartışma duyarlılığını gösterdiği için de Öğretim Üyeleri Derneği'ne teşekkür ediyorum. Resmi düzeyde böyle bir işin yapılmış olması görüşlerin o kadar kolay açıklanmasına engel olacağını da düşünüyorum. 19 Mayıs Üniversitesi'nde yapılmıştır ama orada acaba uzmanlar, hocalar o kadar kolay fikirlerini ifade edebildiler mi? Bir de, esas büyük şehirlerde olduğuna göre bu uzmanlar bunlar oralara katılıp fikir beyan edebildiler mi? Emin değilim. Burada yaptığımız bu toplantı önemli ama yeterli değil. Çünkü bunların müfredat programına geçirilmesi veya ders saatlerinin ayarlanması da yine resmi makamların görüşüyle, kararıyla olacaktır. Bu bir başlangıç, çok önemli. Şimdi diyorum ki, gerek orta öğretimde gerek yüksek öğretimde bugüne kadar yapılmış olan Devrim Tarihi dersleri amacına ulaşmamıştır ki, bugün bütün bu tezgahtan geçmiş olan insanlarımız bu konularda hem bilgi eksikliği içindedirler, hem de biz belki yüzbinlerce, belki milyonlarca Atatürk devrimlerine, rejimine düşman olan- belki karşı olan diyeyim daha yumuşak olsun- insan yetiştirmişiz. Demek ki, dersler bu kadar zaman içinde amacına uygun verilmemiştir taa Cumhuriyet'in kurulduğu zamandan beri; belki bizim öğrencilik ya da çocukluklarımızın öğrenciliği döneminde. Tabii, dersler belirli bir görüşün, olayların empoze edilme-

si biçiminde verildiği için gençlere, onlar bir süre sonra bunun bilinci içinde olunca tepki göstermeye başlamışlardır konulara. Kendilerine gelmeleri için epey bir zaman geçmesi gerekecektir. Yani, belki otuz-kırk yaşlarına gelince işin değerini anlaşabileceklerdir; ama bıkkınlık veren bir düzeye gelmiştir. Derslerin içeriği ve kimler tarafından verileceği önem taşıyor. 1980 sonrası dersler dejenere edilmişir. Her sınıfta bu ders verilme zorunluluğu konmuştur ve buna da öğretim üyesi alınmıştır. Oysa "80 öncesi" bu ders hiç önem taşımıyordu, notu 'geçer' veya 'geçmez' biçimindeydi ki herkes geçer alırdı, derse devam olmazdı, o zaman da bir başka laubalilik içindeydi. Ama "80 sonrası" baskı yaratan biçimde ve niteliksiz öğretim elemanlarının bu dersi verme zorunluluğu ortaya çıkaracak biçimde gelişmiştir. Çünkü, bütün yüksek okullarda hep öğretim üyesi gerekmiştir bu dersi verecek. Böyle insanlar yoktu, yetişmiş böyle insanlar yoktu ve herkes Hukuk Fakültesi'nden hoca ister olmuştur. Ve Hukuk Fakültesi'nde konunun uzmanı olmayan insanlar da Devrim Tarihi dersleri vermek zorunda kalmışlardır. Bunlar çevredeki birçok yerde ders vermiştir. Ama Anadolu'daki üniversitelerde kimler vermiştir? Oralarda Hukuk Fakülteleri yoktur. Şu anda göstermelik"tabela fakülteleri" vardır; ama onların da zaten hocası yoktur. O halde, bu dersleri acaba Türkiye bazında kim vermektedir? Eminim ki, bilmeyen insanlar veya sadece vakaları, olayları, savaşları arka arkaya dizen devrimleri anlatan insanlar tarafından verilmiştir. Bu, bir kere dersin kalbine indirilmiş en büyük hançerdir. Çünkü dersin amacı inkılapları anlatmak, Devrim'in önemini, anlamını söylemek ve rejim açısından niçin bu inkılaplar Türkiye'ye gerekliydi, bunu anlatmaktı. Tabii, bunu anlatırken- biraz evvel ben sayın Toprak'a konuşmasının başından itibaren katıldım- devrimlerin başlangıcını, taa 1839'dan itibaren geçmişini ve bu devrimlerin Türkiye'nin geleceği içerisinde ne gibi etkiler doğurduğunu da anlatmak

lazım. Eğer böyle eğitim yapmazsak o zaman sadece kuru olayları anlatır durumu düşüyoruz. Anlatılmış olan olayların, yaşanmış olan tarihsel, siyasal olayların bugünkü topluma etkisi, siyasal hukuksal rejime etkisi ve bunun anlamı anlatılmadıkça söylenilen şeyler ölü sözcüklerden ibaret kalıyor ve ilgi duyulmuyor. Şimdi, burada bir noktada endişe ediyorum. Boğaziçi'nin içerik programı anlatıldı, tamamen siyasi ve hukuki tarih biçiminde yer aldı. Şimdi biz Devrim Tarihi dersini de sadece siyasi tarih gibi anlatırsak ve Devrim Tarihi'ni gereken anlamını vermeden onlara geçersek o zaman da dersin anlamı kayboluyor ortadan. Belki ismini değiştirmek lazım, o zaman da zorunlu ders olmaktan çıkarmak, başka birşey yapmak lazım. Buna göre, tabii ki başlangıcını ve geçmişini ortaya koyacağız ama Devrim'in kendisi, ki bu devrimin özü laikliktir ve laik hukuktur. Devrimin özü budur, başka birşey değildir. Ve bugünkü Türkiye'de yayılmış olan ideoloji karşısında da üzerinde durulması gereken, önemli olan olay budur. Ve denilmiştir ki, laik kanunlar özellikle mesela Medeni Kanun, Türk toplumunun bünyesine uygun değilken bir günde hop getirildi kondu. Buna verecek cevapları bulmamız lazım. Gerçekten bir günde mi getirildi, kondu? Yoksa, bunun toplumu laik hukuka alıştıran 1839'dan gelen bir süreci, geçmişi var mıydı? Bu, o bakımdan önemlidir. Yani, biz getirilmiş olan laik kanunların temellerini, amaçlarını, topluma nasıl uyum sağladıklarını anlatmamız lazım ki, başka bir ideoloji, başka bir takım görüşler söylediği zaman onlarla mücehhez olsun o insanlar. Bizim yetiştirdiğimiz çocuklar islamcı ideolojinin, başka bir ifadeyle din devleti kurmak isteyen ideolojinin söylediği hiçbir şeye cevap verememiştir. Çünkü o şekilde bir İnkılap Tarihi öğretilmemiştir onlara. Denmiştir ki, işte Medeni Kanun veya onun gibi diğer kanunlar bir günde kondu, islam toplumunun geleneklerine hiç uymayan bir şekilde kondu ve kabul görmedi, uygulanmadı. İşte, bunları anlatmak lazım. Yani, işin bence

siyasi boyutu burada ağırlık taşıyor.

Zorunlu olmalı mı, olmamalı mı tartışması yapılabilir, yapılıyor. Ben, zorunlu olmasının ve derslerin daha pragmatik biçimde, daha konuyu sevdirecek biçimde, sohbet biçiminde konmasını düşünüyorum. Çünkü din devleti kurmak isteyen ideoloji, propagandasını her yerde, camilerde her fırsatta beş vakit yaparken ve bizim ideolojiye,"bizim" dedim, yanlış ifade ettim yine, Sayın Berktay kızacak, ama gerçekten Türk toplumunun benimsediği bir ideolojiydi bu, bu ideolojinin ayrıntıları olabilir, demokratikleşmedeki etkileri olabilir, ama toplumun kabul ettiği bir ideolojiydi. O bakımdan bizim dedim, gerçi biraz sürç-i lisan oldu ama. Doğrusu bu. Çok tarafsız olmak istemiyorum. Onlar bunu her yerde yaparken biz hala salt bilimsel açıdan bakıp da bu dersi zorunlu olmaktan çıkaralım, işte Tarih dersinin içinde yumuşatalım, eritelim, verelim dersek o zaman da davayı kaybederiz diye korkuyorum. O kadar tarafsız olamayız, özellikle bir müslüman ülkesi ve İslam kanunlarının tehdidi altında olan bir toplum olarak. Bizim fakültemizde iki yıldır Bülent Tanör veriyor dersi, dinleyemedim ama daha evvel kendisiyle bu konuları konuşmuştum, kitabını okuduğum için biliyorum, çok sempatik bir devrim tarihi anlatıyor iki yıldır. Biraz sohbet gibi, biraz irdeleyerek, biraz eleştirerek ama eleştirirken neden böyle olduğunu söyleyerek; tarihle siyaseti, siyasetle güncel olayları irdeleyerek bunu yapıyor. Çok başarılı olduğunu düşünüyorum. Ama dersi bütün öğrencilere o yapmıyor. Bizim tabii altı bin küsür öğrencimiz var. O, bir gruba yapabiliyor. Bu da bir örnek diye vurgulamak istiyorum. Evet, şimdilik aklımda olanlar bunlar. Özellikle tekrar vurgulamak istiyorum. Dersi ölü sözcüklerden kurtarmak, dersi güncel olaylarla ve geçmişle bütünleştirmek, ama dersin içeriğini asla ihmal etmemek ve bunu son derece yumuşak ve güzel bir biçimde yapmak. Bu ders bugün iki yıla indirildi. Çoktur iki yıl. Üniversite öğrencisi her yıl İnkılap

Tarihi, Devrim Tarihi dersi görürse, bu da bir başka bıkkınlık veriyor. Bunu birinci ve ikinci sınıfta bir yıl, ne kadar okutulacaksa, oraya toplamanın doğru olduğunu düşünüyorum. Heryıl, doğduğu günden yirmi küsür yaşına kadar aynı konular önüne konduğu zaman bu da gerçekten sıkıntı yaratacaktır. Hoca bulma açısından da kolaylık sağlayacaktır. Çünkü sürekli hoca bulmak zorundayız biz. İstanbul'da, İstanbul Üniversiteleri fakültelerine ben bulamıyorum hoca. Hep istiyorlar. Ben herkese diyorum: Ne olur filanca fakülteye gidin."Çok doluyum, gidemem." diyorlar. Yani, İstanbul'da böyleyse, Anadolu'da acaba durum nasıl? Bunun hocası içeriğinden daha önemli. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı Burhan Şenatalar:*Teşekkürler Aysel Hanım. Bir arkadaşımıza daha söz verelim. Ozan Erözden buyurun.*

Ozan Erözden

Şimdi, bu ders açısından iki nokta, iki tartışan görüş var anladığım kadarıyla. Ya bu ders içeriği itibariyle sıkıcı bir ders, aslında olmaması gereken bir ders, yahut da işlendiği tarz itibariyle sıkıcı olan"gereği gibi" işlenirse aslında yararlı ve verilmesi gereken derslerden biri olan bir ders."Gereği gibi" işlendiği taktirde bu dersin yararlı bir ders olacağı görüşünde olan birisi olarak bu"gereği gibi"nin içeriğini kendi açımdan çizmek istiyorum. Bu ders nasıl işlenmeli, gereği nasıl olmalı? Bir kere, herkesin fikir birliğinde olduğu nokta bugün işlendiği şekliyle değil. Ama bugün işlendiği şeklinin doğru bir tanımını vermekle, tespit etmekle işe başlamamız gerekiyor. Neden böyle işlenmemesi konusunda ve nasıl işlenmesi konusunda fikirler üretebilirdik. Bugün nasıl işleniyor bu ders? Herşeyden önce Yücel Karlıklı'nın belirttiği bir nokta var. Hukuk Fakültesi'nde mesleki derslerden birisi kapsa-

mında görülebilir. O fakültede bile, bu dersin içeriği son derece bilimsel yöntemlerden uzak, sorgulayıcı yöntemlerden uzak bir biçimde veriliyor. Çok yaygın bir şey: Türk Devrimi dersleri Nutuk'un her şerhi ve yahut da Nutuk'un olduğu gibi aktarılması biçiminde işlenebiliyor. Hukuk Fakültesi'nin belli bazı bölümlerinde böyle, birçok fakültede böyle, Anadolu'da veya İstanbul'da bu heryerde böyle. Bu ne gibi sakıncalar doğuruyor? Birincisi, Nutuk bir siyasi belge, bir siyaset adamının muhalifleriyle hesaplaşma niteliğinde belge. Dolayısıyla tek taraflı, içinde bir takım görüşler var. Bu görüşler, bazı tarihsel verilerle destekleniyor. Ama bu tarihsel veriler Nutuk'ta bazen yanlı bir biçimde, bazen kendi görüşü doğrultusunda yontulara aktarıldı. Bir örnek vereyim:"21 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu"nun hazırlanış aşamaları sırasında encümende geçici bir maddenin Anayasaya eklenmesi söz konusu oluyor. Bu Nutuk'ta ve ders kitaplarında daha sonra şu şekilde aktarılıyor: Hilafet ve Saltanatın kurtarılması amacı Meclis'te bu geçici maddeyle benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu madde, Anayasa Encümeni'ndeki gerici insanlar tarafından Türk Kurtuluş Savaşı'nın mücadelesini saptırıcı yönde eklenmiş bir maddedir. Oysa, geçici maddenin tutanaklarına baktığımızda içeriği şu: Hilafet ve Saltanat kurtulana kadar Teşkilat-ı Esasiye Kanununda iki yılda bir yapılması öngörülen seçimler hedefe ulaşılıncaya kadar geri bıraktırılıyor. Yani, çok teknik bir madde. Seçimlerin savaş ortamında yenilenmemesine ilişkin bir madde. Bu madde Nutuk'ta başka bir şekilde yorumlanıyor. Bu yorum, ders kitaplarında tıpkı Nutuk'ta yorumlandığı biçimiyle aktarılıyor. Bu şekilde bir bilimsel sorgulama yönteminden uzak bir görüş, bilimsel olduğu iddia edilen bir ders kapsamında aktarılıyor. Bu, bir örnek; bu örnekler çoğaltılabilir."Gereği gibi"den kastımız, öncelikle tek bir kaynaktan veya tek bir görüşe dayalı olarak değil; bu dersi sorgulayıcı, gerçekten o dönemin iyi anlaşılmasını - ama somut olarak iyi an-

laşılmasını- sağlayacak bir biçimde verilebilmesi. Bu, tabii ki o zaman dersin amacı noktasına da geliyor. Eğer bu ders, Türk Devrimi'ni, Türk Çağdaşlaşma Hareketi'ni- burada çağdaşlaşmaya istediğiniz anlamı verebilirsiniz- topluma sevdirmek, benimsetmek dersiyse, bunun içeriğini başka şekilde saptarsınız. Sadece bu hareket somut bir veridir. Bunu bütün yönleriyle açıklamamız gerekir. Bu dersi alanlar ister sever, ister sevmez bu çağdaşlaşma boyutunu, şeklinde düşünürseniz daha başka içerik saptamak gerekiyor bu derslere. Çağdaşlaşmayı bu derslerle sevdirme amacı mı güdeceğiz yoksa tanıtma amacı mı güdeceğiz? Bence bütün sorun burada. Sadece ve sadece tanıtma, bütün yönleriyle ortaya koyma amacının güdülmesi gerektiğini düşünüyorum, ben. Bu dersi alanlar, çağdaşlaşmaya karşı olabilirler, olmayabilirler. Sadece Türkiye'de bunun nasıl yürütüldüğünü öğrensinler. Teşekkür ederim, bu kadar.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Ozan Erözden. Söz almak için ismini yazdırmış arkadaşlar izin verirlerse bu arkadaşlara söz vereyim. Zafer Toprak sizden başlayabilir miyiz?*

Zafer Toprak

Şimdi, efendim burada aslında bana öyle geliyor ki üniversitenin tanımını tartışıyoruz. Üniversitenin misyonu nedir? Bunu tartışıyoruz. Üniversite öncesi eğitim kurumları arasında köklü bir farklılık olması gerektiğine inanan bir kişiyim ben şahsen. Üniversitenin misyonu acaba ne ölçüde siyasal toplumsallaştırma olmalıdır? Bu bağlamda, bu dersi bir konuma oturtmamız söz konusu. Halil Berktay üç noktayı aslında vurguladı. Halil'in geldiği nokta, bu derse "gerek de olmayabilir" olayıdır; yani Tarih programlarında Cumhuriyet Tarihi adı altında böyle bir ders ihdas edilebilir. Veya "bir işbölümü dediği için, o işbölümünde Cumhuri-

yet Tarihi, Tarih Bölümü'nün de bir parçası olabilir" dedi. Yani, ben oraya kadar götürebilirim olayı. Doğal olarak, bu tür bir ders akademik kriterlerle olaya bakarsak ve ayrı bir pedagojik boyutunu gündem dışına itersek, diğer dersler gibi normal üniversiteler nomanklatür içerisinde tarih alanına girecek şekilde ortaya koyduğunu algılarım ben. Halil daha sonra gündeme getirecek. Şimdi hemen şunu belirteyim: Özellikle biz, üniversitenin özerk bir kurum olduğunu kabul ediyor ve bu noktada hareket ediyorsak, bu istisna kabul edilmez.

Bu dersler için ayrı bir paket oluşturamayız. Bütün öğretim üyeleri özerktir; veya bizim özerklik anlayışımıza göre üniversitede öğretim üyeleri kendi bilim anlayışları konusunda akademik bir uğraş içerisindedirler. Ama bu ders istisnadır; bu dersin müfredatı Ankara'dan gelir, şeklindeki bir görüşü ben şahsen bir üniversite mensubu olarak kabul etmiyorum. Üniversitede okutulan derslerde öğretim üyesinin içinde bulunduğu konum, o dersi kendi bilim anlayışı doğrultusunda biçimlendirmesi, yönlendirmesidir. Bütün bunlara karşın şunu da gündem getireyim: Aslında Türkiye çok farklı yapılanmaların olduğu bir ülke. Özellikle son zamanda yeni üniversite açmak, bu denli geniş bir perspektifte yeni üniversitelerin açılması, Türkiye'de üniversitelerin gerçek işlevinden çok yöresel kalkınma unsuru olarak ön plana çıkarılmasını vurguluyor. Yeterince öğretim üyesi, alt yapı, kaynak olmaksızın yeni üniversitelerin açılması bir noktada hemen hemen her ilin; hatta ilçenin üniversite talebinde bulunması aslında üniversitelere çok daha farklı misyonlar yüklüyor. Bunu ayrıca tartışabiliriz. Üniversite açma olayı Türkiye'nin genel kalkınma stratejisi olarak düşünülebilir mi? Bu bağlamda üniversiteler bu tür bir misyonu üstlenebilir mi? Bölgesel kalkınmada özellikle bir kalkınma aracı olarak ön plana çıkabilir mi? Bunu tartışabiliriz.

Şunu vurgulamaktan yanayım. Bu dersin pedagojik bir boyutu

var. Bu boyutu gündem dışına itmemiz son derece güç. Ama burada hedeflediğimiz, Toktamış Ateş'in ideoloji diye nitelendirdiği husus ki, orada tartışmayı açmak istemiyorum, yani, ideoloji ve bilim adamının ilişkisi nasıl oluşur, bu ilişki nasıl bir evrim geçirir, bunlara girmek istemiyorum, fakat şunu belirteyim: Bu derslerin de belirli bir hedefi var en son aşamada bakıldığında. Bu hedef nedir? Bu hedefin aslında ben de Ankara'dan belirlenmesi kanısında değilim. Bu hedefi de yine belirleyecek olan bilim adamıdır, o dersi verecek kişidir. Benim hedefim nedir? Benim hedefim, gerçekten Türkiye'ye, Türkiye'nin gerek duyduğu çağdaş, veya şu şekilde ifade edeyim, katılımcı, çoğulcu, demokratik, parlamenter rejimin bireyini oluşturmak. Bu bireyin oluşturulmasında"Türk Devrimi" nin çok önemli bir yeri olduğu kanısındayım. Türk Devrimi aslında bu gelişim sürecinin bir evresi olarak benim karşıma çıkıyor. O nedenle de, konuşmamın başında vurguladığım,"Bu dersi ben en ideal biçimde nasıl biçimlendirebilirim?" diye sorduğumda kendi kendime, ilk devreyi "Cumhuriyet" adı altında gündeme getirirdim. Ve Cumhuriyet Türkiye'sinin de oluşması, ulus devletinin ve bireyinin oluşması demektir. Bunu irdelerdim. Fakat ikinci dönemini özellikle 40 sonrası gelişmeler, salt Türkiye değil dünya ölçeğinde gelişmeler bağlamında Türk insanının gözlenmesine ayırırdım. Bakın, Türkiye'nin bir"talihsizlik"i var. İkinci Dünya Savaşı sonrası aslında dünyada çok köklü değişimler oldu. Ve Savaş nedeniyle savaş öncesi ve savaş sonrası şeklinde bir kırılma noktası oluştu. Geçmişe çok daha kritik perspektiflerle bakabildiği bu ülkeler. Bütün Avrupa'da savaşan ülkelere baktığımız vakit, 70'leri hesaplaşma bir ölçüde geçmişle ilgili bazı gözlemlerde bulunma gereği duyuldu. Hakikaten, İkinci Dünya Savaşı sonrası Birinci Dünya Savaşı sonrasına oranla çok farklı bir yapının ortaya çıktığını gördük. Bu, gerek bilimsel ve teknolojik alandaki gelişim alanında olsun, gerek düşünce alanın da olsun,

çok büyük değişimlerle karşı karşıyayız. Ve günümüzün demokrasisi, büyük ölçüde İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler sonrası oluşmuş bir demokrasi. Günümüzün küreselleşmesi yine büyük ölçüde İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan bir küreselleşme. Birinci Dünya Savaşı sonrası ise, İkinci Dünya Savaşı arası aslında bir katastrofik çağ olarak değerlendirilen bir çağdır, bir sorun çağıdır. Türkiye böyle bir sorun çağında kendisini oluşturma çabası içerisinde olmuştur, ve oluşturmuştur. Bizim savaş olayının dışında kalmamız aslında çok daha devamlılık içeren bir perspektifle günümüze bakmamıza neden olmuştur. Ve kırılma noktamızı, bütün Avrupa'da bu kırılma noktaları, tarih kitaplarına baktığınız vakit, 1945-46'dır. Biz de ise kırılma noktası 1920 olarak alınmıştır. O nedenle çok daha geriye doğru bir perspektifle olaya bakmak gerekir. Ortaöğrenim tarih kitaplarından örnek vereyim size: Fransa'da lise son sınıf öğrencisi, 1945 sonrası Dünya Tarihi'ni okur. Fransa tarihini okumaz. Ve bunun içerisinde Fransa'nın yeri, gerçekten % 20'yi geçmez. Fransa'daki lise son sınıf öğrencisi dünyayı öğrenme çabası içerisindedir. Burada amaç, yeni oluşan Avrupa kimliğine öğrenciyi entegre etmektir. Şimdi, Türkiye'deki derslerin misyonuna göre de biz bu derslere bir yönelim seçmek, bir çizgi çizmek durumundayız. Ben şu kanıdayım; bugün Türkiye'nin önünde bir entegrasyon sorunu vardır. Biz pedagojik veriyle bu dersleri belirli bir konuma oturtmak durumundaysak bunu gözardı edemeyiz. Bugün bizim misyonumuz, bu derste eğer bir misyon arayışı içersindeysek, bu misyon ki buna ideoloji diyebilirsiniz ne derseniz deyin, bu çoğulcu, demokratik, katılımcı, parlamenter bir rejimin kimliğini oluşturacak, bu rejimin yapılanmasında kilit taşı işlevi görecek olan bireyleri oluşturmaktır. Ve bu bireyleri oluşturmak için de bunları bir şekilde bu ders kapsamında ele almak gerekir. Bu iş, Hukuk Fakültesi'nde çok kolaydır; çünkü bu fakültenin öğrencilere çok değişik derslerde bu ko-

nulara giriyorlar, bunları öğreniyorlar. Keza, bu Siyasal Bilgiler'de gayet kolaydır. Ben kendimden örnek vereyim: Ben, Ankara Siyasal Bilgiler'denim. Bir kez bile derse girmedim. Çok ünlü bir hocamız varmış o zaman; ismini bile duymamıştım. Halil İnalcık'mış bizim İnkılap Tarihi hocamız. Sınava girdik. Zaten çoğu önceden gördüğümüz şeylerdi. Tam not aldık, çıktık. Bizim için belki gereksizdi o ders. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde İnkılap Tarihi dersi okumanın bir anlamı yoktu. Çünkü, o dersleri her halükarda Siyasi Tarih'te, Anayasa Hukuku'nda okuyorduk, bambaşka derslerde okuyorduk. Hakikaten de sorgulamak gerekir. Acaba Siyasal Bilgiler'de böyle bir ders okutulması gerekir mi? Ama bunun dışında bu bilgiden yoksun öylesine geniş bir öğrenci kitlesi var ki,bunlara da ulaşabilmek gerekir. Belki, şunu gündeme getirmek doğru olur: Bu ders, tek tip bir ders olmamalı; çok farklı ortamlara göre, çok farklı kesimlere göre de bu ders şekillendirilebilmeli. Bir Hukuk Fakültesi'nde okutulan Devrim Tarihi dersiyle bir Mühendislik'te okutulan dersin niteliği farklı olabilir. Hatta, Türkiye'nin coğrafyası açısından olaya baktığımızda öğrencilerin birikimi açısından değişik yörelerde farklı unsurlar vurgulanarak bu ders çok daha cazip bir hale getirilebilir, çok daha içeriği farklılaşdırılabilir.

Ben şundan yanayım: Bu ders aslında, özünde ideoloji diye nitelendirebileceğimiz bir misyon vardır; ama bu, çoğulculukla mümkündür. Aynı şekilde, akademik özerkliği sınırlamamak koşuluyla, bu dersi biçimlendirmek durumundayız.

Bülent Tanör

Halil Berktay'a daha çok zaman bırakmak için iyice kısa konuşacağım. Dersin amacı, yasadaki ifadesi, herşeyiyle bu ders bir misyon dersi olarak öngörülmüş. Bizlerden de misyoner olmamız isteniyor. Bu bir olgu. Ama, buna mahkum muyuz? Yücel Karlıklı, bu noktaya kadar tamamiyle hem fikirdim seninle. Ama sen di-

yorsun ki "bu böyle gider." Hayır.. Buna mahkum değiliz. Zaten, şu anda bile, şuradaki konuşmalarımızdan bile, en son Zafer Toprak'ın işaret ettiği gibi, bu dersi okutanın bir üniversite öğretim üyesi olarak bir dokunulmazlığı, bir özerkliği vardır; kendine göre meseleleri ele alış tarzı vardır. Misyoner olarak hissedebileceği gibi, hissetmeyebilir de. Bence etmemesi gerekir. Ben, bu dersin konuş amacı, niteliği ne olursa olsun, ben bu dersi üniversite dersi olarak, bir bilim konusu olarak düşünüyorum. Şöyle ya da böyle bir gençlik yetiştirmek, yaratmak niyetinde değilim. Hiç de buna bilinçli olarak niyetlenmedim. Bu ders, konusunu nesnesine objektif bir şekilde irdelemesi gereken herhangi bir dersten farklı değildir. İster tarih, ister coğrafya, ister matematik, felsefe, hukuk olsun o bakımdan, Türk Devrimi'ni de haklı çıkartmak için ben bu dersleri almadım ve öyle vermiyorum. Haksız çıkartmak için de hiç almadım. Ama benim bir kolaylığım var. Ben, Türk Devrimi'nin haklı olduğuna inanıyorum çoğunuz gibi. Ben, ama haklı olmasından ziyade niçin, nasıl böyle olduğu meselesine önem veriyorum. Öğrenciyi de o noktalarda biraz harekete getirmeye çalışıyorum. İnanıyorum ki,"niçin"i,"nasıl"ı,"neden"i iyice deşildiği taktirde, zaten ortaya çıkacak olan sonuç benim de kendime çıkarttığım sonuçtur: haklı bir olaydır. Bu da zaten benim derslerimden çıkıyor galiba.

Onun dışında, propagandist rolü edindiğimiz ölçüde, işte o sıkıntılar buradan doğuyor. Öğrenci kaçıyor, gelmiyor. Sonra, hangisinin propagandası daha haklı? Benim anladığım şekliyle bir Kemalist Devrimin propagandası mı daha doğru? Kenan Evren'in Atatürkçülük'ü anladığı şekliyle mi daha doğru, Türk- İslam sentezcisininki mi? Bu işin sonu gelmez. Çoğulcu bütün fikirlerin tartışılması bence bu dersin nesnesinin değerini daha da çok gözler önüne çıkartıyor. Mesela, iki tipik ve çok hassas konu var: Kemalist Devrim'in reformlar döneminde ulus-devlet meselesi ve laik-

lik. Şimdi Türkiye'de ulus-devlet ve laiklik konusunda bir kriz yaşıyoruz. Belki, Kemalist Devrim'in en çok sarsıntı geçirdiği ve sorgulandığı bir alan. Şimdi ben bu konularda herşeyi göze alarak, dekanımızda burada, açık söyleyeyim ulus-devlet konusu geldiğinde programımıza, bir kürt meselesine gireceğim. Kimse beni zorlamaz, ama vicdanım zorluyor. Yani aklı evvel bir kürt milliyetçisi bulsam, dekanımız da izin verirse, onu da konuşturacağım bir vakit. O açıdan bakan bir insan. Laiklik meselesi, çok ciddi sorunlarımız var. Diyanet'in statüsü. Aklı başında bir İslamcı bulursam, ama esaslı bir şekilde meseleyi dile getirecek, onu da davet etmeyi düşünüyorum. O görüşe de kapıyı açmalıyız. Açtığımız ölçüde öğrencinin hevesi uyanmaktadır. Ben bunu görüyorum. Tartışmaktan korkmamak lazım. Benim sınıfımda açıkça islamcı gençler var ve birkaç tanesi hilafetin kaldırılmasının hata olduğunu savunabiliyor. Bence çok olumlu birşeldir. O fikirleri zaten besleyen binlerce insan vardır. Gelsin meydana, gelsin. Kemalist devrimin hataları varsa onları da biz eleştirmek hakkına ve ödevine sahip olmalıyız. Ben de yapıyorum anlayabildiğim kadarıyla. O bakımdan bu dersleri programlar değil, hocası belirler bence. Esas zorluk programda, konuş amacında değil bizlerdedir. Biz bunlara nesnel bir ölçüde yaklaştığımız vakit ilgi artmaktadır. Bu derslerin çok önemli bir kültür dersi olduğuna inanıyorum. Belki, bizim fakültenin en önemli derslerinden bir tanesidir. Ama kaldıramayacağı yükü yüklememek lazım. Sizin avantajınız Tarih Bölümü'sünüz zaten. Bizde bu dersler iki yıla yayılmış ve haftada bir saat.

Boğaziçi'nin çizdiği programı bizim Devrim Tarihi dersine yükleyemeyiz. Ama ufak çıkıntılarla bugüne gelmek gerekir ve gelmekteyim ben şahsen. Mesela laiklik mi? Diyanet İşleri ile ilgili 90'ların tartışmasını getireceğim. Böyle mi kalsın, Devlet'in içine mi atılsın, özerk mi olsun? Ulus-devlet, uluslaştırma, kürt sorununu getireceğim yine çıkıntılar şeklinde. Vakit yetmiyor başka

türlüsüne zaten. O bakımdan ekonomik de kullanmak zorundayız, fakat çok hayati bir kültür dersi olduğunu da ben görüyorum. Daha sonra, belki öğrencilerden konuşacak olan da olacaktır. Onlardan da bu konudaki görüşlerini öğrenmek isterim şahsen. Benim bu aşamada diyebileceğim bundan ibaret.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler. Evet, Halil Berktay*

Halil Berktay

Bizim böyle bir toplantıda biraraya gelmekle de, benim şahsen uzun süreli olacağını, programlanacağını, devam edeceğini umduğum bir tartışmalar, tecrübe alış-verişleri dizisine ilk adımımızı atmakla ilk anda yaşamakta olduğumuz bazı sorunlar var. Zaman yetersiz, derslere ilişkin görüşlerimiz birbirimizin ne olduğu veya kendimizin ne olduğumuz görüşlerimizle birbirimize karışıyor; ve bunları ayırdetmek kolay değil. İnsanın bir kendi kimliği var, kimlikleri var. Toplumda, kamusal hayatta durduğu bir yer var. Aynı zamanda üniversitede durduğu bir yer var. Bence bunların hepsi birbiriyle özdeş olmak ya da çakışmak zorunda değil; ya da kamusal hayatta durduğumuz yer, sivil hayatta durduğumuz yer, üniversite içindeki konumumuza birebir aktarılmak zorunda değil. Hatta, üniversite olmak belki bire bir aktarılmamasını gerektiriyor. Bir de şöyle bir sorun var: Her toplantı ve her toplantının bileşimi, kendi kutuplaşmalarını ve kendi tartışmalarını yaratıyor. Ben bir konuşma yaptım. Bazı arkadaşlar farklı düşündüklerini, görüşlerini ve eleştirilerini dile getirdiler. Mesela, burada bu toplantının bileşimine has bir kutuplaşma ya da tartışma yaşanıyor. Şöyle söyleyeyim: Nötr terimler bulmaya çalışıyorum. Daha ziyade olaya kemalist veya Atatürkçü perspektiften bakan insanlarla"benim gibi" bir insan arasında bir görüş farklılığı yaşanıyor. Çünkü bu toplantının bileşimi biraz öyle. Ama bu toplantıda başkaları yok. Türki-

ye'deki Kemalist devrim veya Cumhuriyet tartışmalarının başka tarafları, unsurları ve ajanları yok. Mesela, o kadar çok değinilen İslami kesimden islamcı açıdan anti-kemalist olanlar veya laiklik, Cumhuriyet karşıtı bir perspektiften konuşanlar vs. yok veya en azından konuşmadılar şu ana kadar. Onun için varolan kutuplaşma, varolan çerçeve içinde, görelilik içinde bir taraf oluyorsunuz. Buna işaret etmek istiyorum. Şöyle de diyebilirdim ben. Çoğu zaman, Mete Tuncay ve Sina Akşin tartışırlarken arada kalmışımdır. Bir dizi panel hatırlıyorum ki, Mete, Sina Akşin ve ben. Mete Tuncay, Sina Akşin'e diyor ki: "Halil seninle aynı görüşte." Sina Akşin diyor ki:"Hayır, seninle aynı görüşte." İnsan, belirli bir bileşim temelinde işte anti-kemalist veya Kemalist Devrimin haklılığına inanmıyor gibi gelebiliyor. Başka bir bileşim temelinde, Kemalist devrimin tarihsel kaçınılmazlığını savunuyor. Dolayısıyla kemalist gibi yorumlanmaya çok yatkın bir konumda kalabiliyor. Ben sadece, bunların tartışmanın gidişatına bağlı tonlamalar olduğunu ve tartışmanın gidişatının da her toplantının bileşimiyle sonuç olarak sınırlı olduğunu ve bunun çok subjektif, çok gelip geçici bir olay olabileceğini hatırlatmak istedim.

Şimdi ben kendimi kısaca tanımlamak açısından şunu söyleyebilirim: Ben Atatürkçü değilim, Kemalist değilim. Ben, kendi subjektif bilincinde, Marksist bir kültür guruplaşması içinden konuşan bir tarihçiyim. Marksist bir tarihçiyim demiyorum, çünkü Marksizmin siyasal projesinden koptuğum için ve siyasal projesinden kopmuş bir Marksist esinlenişin nasıl tarif edileceğini bilemediğim için kendi bilincimde, ben kendi kendimi Marksist bir kültür guruplaşması içinden konuşan bir tarihçi diye algılıyorum. Bu ne demektir? Bu, ideoloji karşısında kuşkuculuk, hakim sınıflar karşısında kuşkuculuk demektir; bir ezilenden, köylülerden, heterodokslardan vs. görece daha fazla yana olmak demektir. Bir yığın kolay tarif edilemeyecek duygusal ton demektir.

Aynı zamanda ben, güncel Türkiye toplumunun tartışmalarını bağlamında da laik, cumhuriyetçi, demokratik, çoğulcu vs. bir konumda kendimi tarif ediyorum. Çoğulcu demokrasinin derinleşmesinden ve zenginleşmesinden yana bir insan olarak kendimi tarif ediyorum. Zinhar, Kemalist Devrim'in yanlışlığı ya da haksızlığı ya da olmamış olması gerektiği, hatta daha spesifik olarak söyleyeyim, Kemalist Devrim'in savunulması gereken önemli kazanımlarının olmadığı gibi bir fikirde zinhar değilim. Bunları, daha sonra söyleyeceğim bazı şeyler yanlış anlasılmasın diye, bir kere daha kendimi vatandaş ve aydın olarak tarif etmek için söyledim. Ama bence, vatandaş ve aydın olmakla, düşünen insan olmakla, üniversite öğretim üyesi olmak kuşkusuz birbiriyle ilişkili şeyler olmakla birlikte, tamıtamına aynı davranış serbestliğini ve modalitelerin beraberinde getiren olaylar değil. Şöyle bir kendi kendime soru sormak istiyorum: Benim bir üniversite öğretim üyesi ve bir bilim insanı olarak acaba önceliklerim nelerdir? Hangi sırayla sıralanmaktadır? Acaba ben rahatlıkla birinci maddeye Kemalist Devrim'in haklılığını savunmak veya şunu veya bunu savunmak- veya uzmanlık alanım olan Ortaçağ Tarihi'nden örnek vereyim- Asya Üretim Tarzı'nı savunmak, Osmanlı'nın feodal olduğu teorisini savunmak, genel bir paradigma olarak emparyalizmi, geri bıraktırılmışlık teorisini savunmak, modernleşme paradigmasını savunmak gibi herhangi bir şeyi gündemimin birinci maddesine koyabilir miyim? Yoksa, acaba benim gündemimin birinci maddesine koymam gereken öncelik; sonuç olarak düşünmesini bilen, tartışmasını bilen,"vicdan ve düşünce özgürlüğü nedir, düşünce tutarlılığı nedir, sebep-sonuç ilişkisi nedir? vs." gibi temel nosyonları almış öğrenciler mi yetiştirmektir? Ya biri ya öteki demiyorum ama bunların arasındaki öncelik sırası nedir? Ben öncelikle bir tarihçi, bir bilim adamı olarak bunu sorma ihtiyacını duyuyorum. Kuşkusuz bizim algılamalarımız, kavramlaştırmalarımız her neslin, her

dönemin, her kuşağın günümüze getirdiği sorunlarla sınırlıdır. Her yeni tecrübe, hayat tecrübenizin her yeni beş yılı veya on yılı beraberinde yeni yeni problemler ve bakış tarzları getiriyor. Bunlar değişmez sandığımız gerçeği, biraz evirip çevirmeyi, başka yanından bakmayı, biraz o yanından biraz bu yanından bakmayı da gerektiriyor. Ama bütün bunlarla birlikte görüşlerin veya modaların veya paradigmaların sonuç olarak faniliğini ve göreliliğini bilerek tarih ve sosyal bilimler öğretmek başka bir şey derse peşinen"ben şunu öğreteceğim, şu teorinin haklılığını, görüşün haklılığını veya şu olayın tarihsel doğruluğunu anlatacağım" diye değişmez bir değer yargısıyla girmek başka şey. Açıkçası, benim ikinci bakış açısıyla çok ciddi problemlerim var. Hepimiz hayatta çeşitli derneklere, partilere, kuruluşlara üye olabiliriz. Bu Atatürkçü Düşünce Derneği de olabilir, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği de olabilir, şu da olabilir, bu da olabilir. Bu dernekler, Türkiye toplumu ve tarihi konusunda üniversite dışı kendi seminerlerini, konferans dizilerini, faaliyetlerini vs. düzenleyebilirler. Ama bir üniversite dersinin belirli bir sivil toplum kuruluşu veya derneğinin görüşüyle aynı doğrultuda verilmesini ve şu haklılığı ispatlamak amacıyla verilmesini istemek ile benim ciddi, nasıl söyleyeyim, epistemolojik problemlerim mi var, vicdani problemlerim mi var, herneyse birtakım problemlerim var. Toktamış Ateş'in dümdüz söylediği "Kemalist Devrim'in haklılığına inanmayan bu dersi vermesin" anlayışıyla doğrusu çok ciddi ahlaki problemlerim var. Ortaçağ dersi veriyorum. Bu Ortaçağ'ın haklılığına inanmak mı demek? Rus Devrimi dersi veriyorsam bu devrimin haklılığına mı inanacağım? Ya da Fransız Devrimi üzerine ders verirsem bunun haklılığına mı inanacağım? Ya da Bizans dersi veriyorsam bunun haklılığına mı inanacağım? Kim Bizans? Kimin karşısında haklı? vs. Burada birincisi çok ciddi bir problem var. İkincisi tarihin ajanları, özneleri kimlerdir? Türk Devrimi diye tarihte bir ajan, bir öz-

ne var mı? Devrimler nasıl oluşur? Nasıl hiç kimsenin kafasında planlanmış şemadan yola çıkmayan, sonuç olarak çok karmaşık dinamiklerin nihai vektörleridir devrimler. Devrimlerin çok karmaşık ve heterojen tarafları vardır. Kaybedenler kimlerdir? Kazananlar kimlerdir? vs. Bu benim için üçyüzbin tane soruyu beraberinde getiren bir olay.

Ben, Bülent Tanör gibi kendimi tarif edeyim. Kemalist Devrim'in haklılığını anlatmak diye bir sorunum yok. Kemalist devrimin haksızlığını anlatmak diye bir sorunum da yok. Kemalist Devrim benim için Fransız Devrimi, Rus Devrimi, Köylü Ayaklanması gibi, Çin Devrimi gibi bütün diğer tarihsel olaylar gibi bir olay. Bütün diğer tarihsel olaylara baktığımda da benim sevdiğim taraflar ve sevmediğim taraflar var. Ama öncelikle öğrencilerime olay hakkında bir görüş yelpazesi ve yorumlar çeşitliliği ve aynı zamanda bir bilgi aktarımını gerçekleştirmek ve onları bunların üzerinde düşünmeye ve tartışmaya sevketmek diye bir sorunum olduğunu düşünüyorum. İsterseniz faydacı açıdan bakalım. İsterseniz, Laik Cumhuriyet en iyi nasıl savunulur sorununa indirgeyelim. Ben Laik Cumhuriyet'in en iyi bu tür insan malzemesinin gelişmesiyle ve çoğalmasıyla savunulabileceği kanısındayım. Yoksa, tekrar tekrar Kemalist Devrim'in haklılığını "dar anlamda" anlatmaya çalışan bir anlatım tarzıyla bunun aksinin gerçekleşeceğinden derin endişeler duyuyorum. Zaten, Cumhuriyet Tarihi'nde şimdiye kadar olup biten de meselenin böyle halledilmediğini gösteriyor. Dolayısıyla, sonuç olarak faydacı noktaya da geldiğimizde önümüzde bir "peki laik, demokratik, çoğulcu bir Cumhuriyet nasıl savunulur?" diye bir mesele "hangi insan malzemesini yaratarak savunulur?" diye bir meselenin önümüzde ciddi olarak olduğu kanısındayım. Ben post-modernist değilim. Aydınlanmacılıkla postmodernizm arasında karışık bir yerde duruyorum. Fakat sonuç olarak Althusserci bir teoriden yana değilim. Yani, zevkler ve

renkler gibi paradigmalar tartışılamaz. Sonuç olarak bilim, asimtotik, çok zigzaglı bir şekilde de olsa ortak konsensuslara doğru hiç yol almaz ya da yol alması gerekmez gibi bir konuda değilim. İdeolojiden kaçmak, ideolojiyi bastırmak diye bir meselem de yok. Ama, ideolojik tartışmaları sınıfa, dershane ortamına, öğrenci-hoca ilişkisine nasıl aktarırız ve çocukları bu konuda nasıl uygarlaştırırız diye çok ciddi bir meselem var.

Eğer Üniversite Zafer Toprak'ın söylediği anlamda sivil, demokratik, çoğulcu, laik, cumhuriyetçi bir toplum için bir uygarlaştırma mekanı olacaksa, uygarlaştırma ve ehlileştirme işlevini yerine getirecekse acaba bu işlev nasıl sağlanabilir diye çok ciddi bir sorunum var. Şimdi, biraz komperatif, kıyaslamalı tarih sorunları üzerine birşey söylemek istiyorum. Ben belki kendimi yanlış anlattım. Ben kuşkusuz, ne lisansta ne lisans üstünde bütün bir Dünya Tarihi planını yayılan ve genişleyen bir ders olarak vermiyorum. Sonuç olarak, Tanzimat sonrası Türkiye eksenli dersler veriyorum. Ama, harcı alem bir yığın laf ve sizi çevreleyen bir yığın kuşatma sonuç olarak sizi komparatif tarih sorunlarına el atmaya zorluyor. Her alanda zorluyor. Bir kere şunu söyleyeyim: Bir objenin, nesnenin, olgunun, sürecin kendi içinde tam olarak anlaşılması söz konusu değildir. Ancak onu bir yelpaze, bir skala içinde ve "genus"u veya "familia"sı içinde, benzerleri ve farklarıyla bir skala içinde yerleştirdiğinizde daha iyi anlaşılabilir. Binnaz Toprak kusura bakmasın; şimdi burada bir itirafta bulunacağım. Benim Boğaziçi Üniversitesi'nde Tanzimat Sonrası Türkiye dersleri vermede ciddi bir problemim Siyaset Bölümü'yle ilişkimiz. Çünkü, pek çok Siyaset Bilimi öğrencisi geliyor, şimdi gizli Kemalist yanlarımı açığa vurmaya başlıyorum, ve ben bu pek çok öğrenciyi Kemalist Devrim'e ve Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı hayli nihilist bir konumda buluyorum. Bir takım şeyler bellemiş olarak geliyorlar. Türk Devrimi, Kemalist Devrim yukardan aşağıya "out". İşte,

"diktatördü, şuydu, buydu" gibi birtakım şeyleri tornadan çıkmış gibi öğrenmiş olarak geliyorlar. Ben şöyle birşey yapıyorum mesela: Komperatif tarih nereden geliyor işin içine? Ben şöyle birşey görüyorum; ve bu benim öğrencilerimle çok tartıştığım bir konu. Tarih metodolojisi, her olayı kendi şartları, zemini ve mekanı içinde almayı gerektiriyor. Halbuki, Türkiye'de Kemalist Devrim'i tartışan pek çok insan, adeta kemalistler Kılıç Ali, Kel Ali vs. -bugün yaşıyorlarmış gibi onlarla retrospektif bir polemik sürdürüyor. İşte ne kadar geri, ilkel, partiarkal vs. türü bir polemik sürdürüyor. Bu da Kemalist Devrim tartışmalarının bir yanı. Mesela, Taha Parla'nın kitapları. Bunu rahatlıkla söyleyebilirim; çünkü yazılı metin bütün kamuoyuna aittir. Ben bunu derslerimde de söylüyorum. Benim için şu veya bu yazar, üniversitemde ders veren veya vermeyen bir insan değildir; yazılı bir görüş sahibidir, bir bilim adamıdır o kadar. Bibliyografyaya geliyorum, beni o ilgilendirir. Orada bir tarihsel duyarlılık görmüyorum doğrusu. Retrospektif bir polemik görüyorum, bir siyaset polemiği görüyorum; ama tarihsel bir duyarlılık görmüyorum. Geliyor öğrenci,"Türk Devrimi veya Modernleşmesi zaten tepeden inme oldu"diye birtakım laflar söylüyor. Ben de o zaman şöyle birşey ortaya atıyorum:"Peki siz, tepeden inme olmayan, yukarıdan aşağıya güç kullanmayan devrim biliyormusunuz?" diye bir soru soruyorum. Ve bu, o zaman başlı başına, ister istemez "Tarih'te Devrimler" diye bir kapı açıyor. Bu kapıyı açmaya mecbursunuz; çünkü bu kapıyı açmadan Türk Devrimi'nin, Kemalist Devrim'in genel yanları ve özel yanları nelerdir, hangi artı veya eksileri, kazanımları var veya deformasyonları genel olarak devrimlerle paylaştığı şeylerdir, hangileri ona özgü şeylerdir? Bu kapıyı açmadan bunu tartışamazsınız. Mecbursunuz bunu açmaya. Ve ortaya çıkıyor ki, mesela benim muhatap olduğum lisans veya lisansüstünde pek çok öğrenci, bu sorun üzerinde hiç düşünmemiş ve aslında devrimlerin

ortak özellikleri olan pekçok şeyi sadece ve sadece nevi şahsına mühsasır bir olay sandığı Kemalist Devrim'e yükleyerek çıkageliyor. Yani, gabi bu konuda tamamen. Mecbursunuz açmaya bu konuyu. Ben, o ölçülerde açılan komperatif tartışmaları tasvip ettim. Bu arada "modernizasyon" deyimini de kullandım, Toktamış Ateş de bana tarizde bulundu. Bu benim deyimim değil, bu dersin adı. Onu belki yeterince tasvip edemedim. Dersin İngilizce'deki ve Türkçe'deki adı o. Yoksa, ben o terimleri öyle kullanıyorum demek istedim. Ama bunu lafı şuna getirmek için söylüyorum: Modernizasyon dediğimizde bu aslında bir paradigmadır. Bu olumlu ve iyimser bir öyküdür. Yaşanılan serüven nedir? Bir modernizasyon serüvenidir. Modernizasyonun özünün ne olduğunu konuşmuyorum. Ama laiklik, teknolojik ilerleme, parlamento, şu veya bu.... Bir modernizasyon öyküsü vardır; ve buna göre 19.ve 20. yüzyıl tarihi olarak iyimser bir narativdir. Tipik olarak, karanlıklar içinde, batıl içindeki bir islam toplumunun adım adım aydınlığa ve Batı Medeniyeti'ne doğru yükselmesi sürecidir. Muzaffer, başarılı bir öyküdür, iyimser bir narrativdir. Bu bir paradigmadır. Bunun karşısında başka paradigmalarda vardır. Mesela, 1960'larda Türkiye'de emperyalizm ve azgelişmişlik paradigması çok modaydı. Tipik olarak Doğan Avcıoğlu'nu ve pek çok sol grupta tezahür ettiği gibi, 19. ve 20. yüzyılın tarihi esas olarak kötümser bir öykü olarak anlatılıyordu. Bir yükseliş eğrisi değil, giderek bağımlılaşma, kapitalizm tarafından penetre olma, yarı sömürgeleştirilme vs. öyküsü olarak, giderek koyulaşan bir felaketler öyküsü olarak anlatılıyordu. Ben mesela, bu iki paradigma karşısında ne yapmaya çalışıyorum? İki alternatif paradigmayı da, artı ve eksi yanlarıyla, açıklayıcılık güçleriyle ve nasıl ikisinin bir karışımı şeklinde bir anlayış kullanmamız gerektiğini, bütün bir yelpazeyi anlatmaya çalışıyorum öğrencime. Yoksa, ne tek başına modernizasyon paradigmasını tek açıklayıcı teori olarak kullanıyorum, ne emperya-

lizm ve azgelişmişlik paradigmasını tek açıklayıcı teori olarak kullanıyorum. Ama alternatif teorik yorumların ve paradigmaların varlığından ve bunlara bağlı tartışmaların politize edilmiş biçimleriyle de, güncel biçimleriyle de varlığından öğrenciyi haberdar kılmaya çalışıyorum. Bunun için de, bu yelpazeyi verdikten sonra, hasbelkader kendi görüşümde bir tarihçinin görüşünü, hasbelkader o dersi vermekte olan tarihçinin bugünkü görüşü olarak ekliyorum.

Kemalist Devrimin haklılığından veya haksızlığından önce, genel insan formasyonu ve genel bilim formasyonu diye böyle sorunlarımız olduğu kanısındayım. Kaldı ki, ne kadar dogmatik bir toplumda yaşadığımız aşikardır ve sonuç olarak eğer demokrasiye, çoğulçuluğa vs. bir tehdit varsa, bunlar zaten kafaların içinde yer etmiş olan dogmatizmlerden, toleranssızlıklardan ve kalıp yargılardan geliyor kanısındayım. Şimdilik söylemek istediklerim bunlar. Teşekkür ederim. Pardon, birşey ilave edebilirmiyim? Boğaziçi Üniversitesi v.s. programından söz ettik. Bizim hiç zannediyorum ne Zafer Toprak'ın, ne benim, ne de Şevket Pamuk'un bunun Türkiye için tipik olduğu vs. şeklinde hiç ama hiçbir anlayışımız yok. Bilakis, ne kadar istisna olduğunun herhalde çok farkındayız. Bizden istenen sadece ve sadece bir tecrübenin içinde bulunduğumuz için kendi tecrübemizi aktarmak ve bazı sorular atmak. Çünkü sonuç olarak, belirli bir görüş sahibi olmak da belli bir tecrübe yaşıyor olmaya bağlı. O temelde bazı sorular atmaktan ibaret, yoksa asla tecrübenizi tipik olarak sunmak filan değil.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Halil Berktay. Bir istisna olmak üzere Toktamış Ateş'e çok kısa bir söz veriyorum.*

Toktamış Ateş

Şimdi ben bir cümle söylediğim zaman, o cümleden beş dakika açıklama gelmesi de hoş oluyor. Benim modernizasyon sözcüğüne ya da kavramına ya da anlatışına bir itirazım yok. Benim burada değinmek istediğim tipik bir şeydi. Halil, modernizasyonu sen çağdaşlaşma olarak çevirdin.

Halil Berktay

Ben çevirmedim. Katalog öyle çeviriyor. Onu söylemeye çalışıyorum.

Toktamış Ateş

Bir kavram kargaşası senden de, başkasından da kaynaklansa kargaşa kargaşadır. Şimdi, sekularizmi çağdaşlaşma olarak Türkçe'ye çeviriyoruz. Efendim, ben öyle çeviriyorum, Niyazi Berkes'ten bakarak öyle çeviriyorum. İşte şunun olurunu bulalım diyorum. Bu bir. İkincisi, Türk Devrimi'nin haklı olduğuna inanmayan bu dersi vermesin, dedim. Altını çizerek yineliyorum, vermesin. Hani gizli ve mahcup Atatürkçüler, açığa çıksınlar ya da utancı bıraksınlar, ifade etsinler; ayıp birşey değil. Kötü birşey de değil, Ama, Türk Devrimi'ne inanmayan bu dersi vermesin demek, meseleyi tek yanlı olarak ele almak bağnaz bir şekilde inanmak demek değil. Ben bu dersi ondokuz yıldır veriyorum; ve on dokuz yıldır sınıfımda kürt meselesini tartışıyorum. Bu meseleyi sempati duyan bir insan, mutlaka diğer görüşleri kenara atar, gayet katı bir şekilde olayı yüzeyine indirger demek değildir. Bir insan, kendini ifade eder, farklı görüşleri de ele alır ve ondan sonra kendi inandığı noktaya varırsa - ne mutlu ona- bu dersi versin. Eğer o noktaya varmıyorsa, ısrar ediyorum, bu dersi vermesin. Teşekkürler.

Burhan Şenatalar: *Benim notlarıma göre Bedia Hanım'ın söz isteği var. Veli Yılmaz Bey'in, İpek Hanım'ın ve Zeynel Bey'in var. Başka ismini yazdırmak isteyenler. Tek tek alayım; Bedia Hanım, buyrun.*

Bedia Akarsu

Efendim, ben burada böyle birşeyi hazırladığınız için önce teşekkür edeyim. Gerçekten çok gerekliydi. Öteden beri, benim de bu baş konumdu. Ama bugün, Necla Hanım'ın da sabah belirttiği gibi, sadece üniversitede lisans düzeyinde verilen Devrim Tarihi dersleri diye söylendi bana. Oysa, burada problem çok boyutlu hale geldi. Yalnız Devrim Tarihi değil, enstitü de içine alındı, o da çok önemli tabii. Galiba bir şeyler değişmiş, ben 84'te ayrıldığım için üniversiteden, yeni şeylerden haberim yok; mesela bugün yeni bir şey öğrendim. Devrim Tarihi için müfredat gelmiş.

Gerçi, bu da bence yeni birşey değil, benim ayrılış nedenlerimden biri hatta bu. Gerçi, her derse müfredat geliyordu YÖK'ten. Üniversite hocalarına YÖK'ten"şu kitabı okutun" diye listeler geliyordu. Onun için, YÖK yalnızca Devrim Tarihi'ne karışıyor değil. Şunu demek istiyorum: Yalnız Devrim Tarihi ile ilgili değil, üniversitenin tüm sorunlarıyla ilgili oldu galiba ki, burada tartışmalardan öyle anlaşıldı. Ama yine de, biz bu işi dar tutalım. Şimdiden bütün eğitim sistemini incelemeye kalkarsak bunun içinden çıkamayız. Ben, Necla Hanım'ın, Türkan Hanım'ın söylediği şeyleri tekrarlamayacağım. Gerek görmüyorum aynı şeyleri söylemeye. Ama katılıyorum, onu belirteyim. Burada birkaç nokta var dinlediklerimden çıkardığım: Derslerin içeriği örneğin. Değişik açılardan ele alındı. Mesela, Bülent Tanör'ün ortaya attığı fikirler ki çok güzel bir sistem yaratmış gördüğüm kadarıyla. Çünkü içine felsefi bir görüş katarak, daha geniş olarak, problemlerle anlatarak bir örnek oluşturabilir bize. Bu derslerin içeriği ile birlikte öğretmen konusu çıkıyor ortaya. Dikkat edilirse, bütün Türkiye gene-

linde hem doğal hem değil doğrusunu isterseniz, herkes başka türlü veriyor. Gerçekten de bugüne kadar, son derece kötü verildiğini ben de biliyorum. Ben şuradan biliyorum: Benim öğrenciliğimde biz de boş verirdik ki daha başlangıçta sayılır, 40'lı yıllar. Ve benim hocam da Bekir Sıtkı Baykal'dı, en iyilerinden biridir. Buna rağmen iyi dersler veriyordu, o ayrı bir konu. Ama hafife alırdık. Bu dersler tartışmalı, doğru dürüst yapılamıyor. Bir de benim bölüm başkanlığım sırasında yani 84'e kadar olan durumu söyleyeyim. Bir iki öğrencim değil, tüm öğrencilerim (Felsefe Bölümü) bana geldiler."Hocam, rica ediyoruz. Tarih Bölümü hocaları bize veriyor Devrim Tarihi dersini. Lütfen konuşun onlarla. Bize Atatürk İlkeleri ve İnkılapları diye öğretilen, Emeviler, Abbasiler.." Nasıl olur dedim. Ama bunu bir kişi, iki kişi söylemiyor. Sonunda o zaman bölüm başkanı olan arkadaşımıza gittim. Durumu anlattım. Onun verdiği cevap içler acısı. Artık tekrarlamayacağım; ben utanıyorum çünkü. Yani, durum buydu. Hala da birçok yerde bu olduğuna eminim. Böyle olunca, bu bizim Öğretim Üyeleri Derneği'nin bunu ele alması gerçekten önemli. Müfredat yapacak değiliz elbette, kendimiz karşı olduğumuza göre. Ama hiç değilse, birşeyler düşünüp yapmak gerektiğine inanıyorum ben. Hepimiz birşeyler söyleyerek bunu ortaya koyacağız. Yalnız burada birkaç görüş çıktı ortaya. Kavram kargaşası var Türkiye'de, bu kesin. Bu da sanıyorum felsefi açıdan -ben tabii felsefeci olarak herşeyi felsefeye bağlıyorum diye düşünmeyin, ama çok önemlidir. Felsefesiz bilim olmaz, benim kanım. Hangi bilim olursa olsun, yalnız tarih değil, fizikçi bile felsefeden anlamıyorsa yaratıcı olamaz. Hele tarihte felsefi açı şart. Yani, Osmanlı tarihi gibi vakanüvislik mi istiyoruz? Bunu istemediğimize göre, bilimsel olarak tarihin ele alınması lazım ve felsefi açıdan ele alınması lazım. O zaman da çok geniş tutmak gerekiyor. Mesela, Bülent Bey'in yaptığı gerçekten önemli birşey. Problem getirerek, soru sorarak. Bir şekilde bir ölçü buluruz herhalde. Kavram karışıklığı da ayrı bir konu. Ama birbirine bağlı. Örnek vereyim: En

başta, demokrasinin ne olduğunu daha bilmiyoruz. İşin kötüsü de, bize demokrasiyi getirenler de demokrasinin ne olduğunu, neredeyse bilmiyor diyeceğim. Bir de bunun karşısında, zannediyorum Halil bey ortaya attı, tarih nesnesi yapmak tarih olaylarını. Elbette her bilim dalı kendi objesini ele almak ister. Ama bu nesnellik dediğimiz şey nereye kadar? Bu nesnellikte felsefi bir açı yoksa, problem haline getirmek yokse işte o zaman vakanüvis olarak kalırsınız; ve vakanüvis bile, bakalım, doğru seçiyor mu olayları? Hani öznellik hep eleştirilir."Efendim, nesnel olsun, öznel olmaz, kişisel işler karışıyor." denir. Ben bir örnek vereyim. Herhalde okumuşsunuzdur; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Atatürk adlı bir kitabı vardır. Daha başında, 1918-19'lu yılların Türkiye'nin, insanların durumunu son derece özneldir, son derece duygusaldır hatta. Kişiseldir görüşler elbette. Ama öyle bir yaşanmışlık vardır ki orada, öyle bir size o günkü biçimiyle yaşanılmış olan olayları böylesine doğru gösterir. Onun için nesnelliğin sınırını da çizmek lazım. Ne dereceye kadar nesnel? Her öznel olan nesnellikten uzak mıdır? Bana öyle geliyor ki, Yakup Kadri'nin çizdiği o tablo kişisel, öznel ve duygusal olduğu halde hepsinden daha objektiftir. O yüzden, bu nesne yapmak çok tehlikeli birşey. Bilimsel olayım derken en önemli yorumu, anlamayı kaçırabilirsiniz. İyi anlayamazsınız. Tarih olayına da o olayın içinden bakıp anlamak gerek; ve anlamak için de işte bu duygu katılan şeyleri de bazen bilmek gerek. O yüzden değil midir ki anılar falan önemli oluyor? Evet, benim söyleyeceğim, en çok üzerinde duracağım bu idi. Bu dersleri, herhalde enstitülerin durumunu ayrı ele almak lazım. O da çok farklı gördüğüm kadarıyla. Mesela, İstanbul Üniversitesi'nde, ben tarihçi değilim, haftada üç saat Devrim Tarihi dersleri veriyordum. Ben, kaldı ki ders vermeye de karşıyım. Ben derslerimi ilk doçentlik yıllarımda zorunlu olduğum için iki saat ders veriyordum. Ben seminer taraflısıyım. Niçin seminer taraflısıyım? Karşılıklı, diyalog halinde öğrencilerle birlikte problemler üzerinde düşünürsünüz; ve birlikte, hatta öğretmek

gerekiyorsa daha çok yöntem öğretirsiniz, yani bilgi aktarmaktan çok, seminer yapmak. O yüzden öğretici çok önemli. Öğreticiyi yetiştirmek. Şu sırada, Türkiye'nin içine düştüğü bu çok kötü, son zamanlardaki durumunda Atatürk derslerini kaldırmak bence doğru değil. O ayrı konu. Ama doğrusunu isterseniz, uzun zaman evvel ben de çok düşündüm. Ne gereği var bu derslerin? Hatta bazen de zararlı. Daha evvel söylendi, Kenan Paşa zihniyetiyle Atatürkçülük sunuluyor ki Atatürk'ten nefret ettiriyor insanları. Nitekim, bunun sonucunda bizde Atatürk karşıtları doğdu. Şimdi, bugün yeniden güya Atatürkçülüğe dönüldü. Televizyonda bir Atatürk, bir bayrak resmi; altında iki kişi sevişiyor. Atatürk de onları gözetliyor. Böyle Atatürkçülük olmaz. Bunların herhalde bir şekilde önüne geçmeliyiz. Yani, gerçek Atatürk döneminin ne olduğunu kendi tarihimiz içinde, Dünya Tarihi içinde tam olarak belirleyebilecek bir düzene sokmalıyız diye düşünüyorum. Ama kaldırarak değil artık herhalde bugün. Fakat herhalde bir doğru yöntem, belki işte böyle değişik fikirler ortaya atarak, sonunda birşeye varılabilir.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Bedia Hanım. Veli Yılmaz, buyrun.*

Veli Yılmaz:

Önce, biraz da gelecek açısından böyle bir ortam yarattığınız için, gerçekten hepinize de şahsen teşekkür etmek istiyorum. Ben aslında asker kökenliyim; ancak Ankara'da değerli hocalarımızın tedarikinde Türk Tarihi üzerinde doktora çalışmaları yapmaya çalıştım. Düşüncelerimi bir iddia olarak değil, sadece bir samimiyet içerisinde açıklamaya çalışacağım. Şu anda da, Galatasaray Üniversitesi'nde bu konularla ilgili, keza Harp Akademilerinde'de kurmay subay namzetlerine aynı konularla ilgili derslere gidiyorum.

Türk insanını seviyorum ve hepinize içtenlikle ve samimiyetle saygı duyuyorum. Konuşmalarımda noksanlıklar olabilir, hatalar vs. olabilir. Bunların hepsi tartışmaya açıktır. Eğer bu ders gereksiz ise dersin adı ne olmalıdır diye düşündüm. Galatasaray Üniversitesi'ne gittiğimde öğrencilere sorduk; bu dersle ilgili ne düşünüyorsunuz dedim. Genelde böyle bir bıkkınlık veya arzu etmeme gibi bir temayül gördüm; ama onlara dedim ki, ben dedim Atatürk İlke ve İnkılaplarını anlatmayacağım, ben Cumhuriyet Tarihini anlatmaya çalışacağım. Ama içimden de şu suali sordum: Bu, tarih oldu mu acaba? Henüz yaşayan gaziler var, takdir sizlerindir. Bu dönem henüz tarih olmamışsa o zaman onun da adını koyup anlatmamız gerekir düşüncesindeyim. Peki gerekli diye karar verdiğimiz ve adını da koyduğumuz takdirde kapsamı ne olmalı? Yani bu bir Cumhuriyet Tarihi olacaksa, bunun bir evveliyatına kısmen de olsa değinmemizde yarar vardır diye düşünüyorum. Şöyle ki, bir defa Osmanlı'yı bitirmeden bir Cumhuriyet Tarihi yani Türkiye Cumhuriyeti, bütünlük olarak başlıbaşına bir inkılaptır. Bu inkılabın oluşabilmesi için Osmanlı'nın sona ermesi lazım, ne olarak, toplum olarak yani millet olarak sona ermesi lazım ki bunun yerine bugünkü anlamdaki durum ortaya çıksın. Yani milli devlet dediğimiz milli hudutların içersindeki Türkiye dediğimiz ve de ferdi otoritenin yerini almış olan millet egemenliği dediğimiz hadiselerin güncelleşmesi gerekir düşüncesindeyim. O bakımdan evveliyatı biraz bilmekte zaruret var düşüncesindeyim. Mesela laiklik kavramını hep temel esas aldık ama evveliyata hiç inmedik. Örneğin ben, siz değerli hocalarımın eserlerinden faydalanarak şöyle bir yargıya vardım hatam varsa düzeltmenizi istirham edeceğim. Büyük Selçuklu'yu okuduğumda, Büyük Selçuklu malumunuz Ege Denizi'ne kadar uzanan büyük bir imparatorluk, başkenti Orta Asya'da, haliyle bazı dönemlerde Şam'da, bazı dönemlerde Bağdat'da. Öğretimi devlet işlerine karıştırmamış, idari işlere de getirmemiş, bulunduğu yere de ait olmamış, din ve devlet işleri-

nin ayrılması konusuydu bu. Öyleyse, Büyük Selçukluların tam anlamıyla laik bir devlet yönetimi var. Öyleyse Cumhuriyet'teki laiklik ilkesi hemen kendiliğinden ortaya çıkmış bir hadise değildir düşüncesini de ifade etmek istiyorum. Tabii ki incelenmesi gerekir. Efendim, bunu belirttikten sonra bu işin safhaları nedir, nasıl düşünmek lazım, safhalandırmak mı lazım? Yani, bir önce gençlerimizi bilgilendirmek lazım, sonra onlara yorumlatmak mı lazım? Akademik seviyede sizlere Atatürk gibi konuların okunmasını söylemeyi biraz gereksiz görüyorum. Niye? Akademik seviyede okunmaz, okunmuştur, bunların yorumları yapılır, ben öyle yaptırmağa çalışıyorum. Dünkü bir dersimde gene söz konusu olmuştu, bir sempozyum konusuydu, arkasından tartışma vardı, orda anket filan vardı. Aktif metod içersinde bir komutanın bulunacağı yer neresi olmalıdır, diye bir sual yönelttim. Tam cevap aldığımı pek söyleyemem benim de o kadar bilgim yoktu ama Nutukta dikkatimi çekti. Bir kolordu komutanı üç tane tümenine emir komuta edebilmek için nerede duracak. Bir acemi komutan malumunuz, orda da bulunayım, orda da bulunayım, orda da bulunayım der. Ama hepsinde birden bulunma durumu olamaz, sadece bir yerde olabilir. Peki nerede bulunacak? Öyle bir yerde bulunacak ki her üçünü de aklı feraseti ile idare edecek. Burda buna bir ihtiyaç oluyor, bu düşünce tarzına ihtiyacı oluyor. Bu düşünce tarzını, orada, ben onlara anlatma ihtiyacı duyuyorum. Yine efendim, bir başka hususda, biraz sonra belirteceğim; bu işin metodu ne olmalı? Eğer olacaksa aktif metot mu olmalı, yani öğrencinin de katılımını sağlamak mı lazım yoksa pasif metod, sadece öğretmen durumunda olan kişi mi bunu anlatmalı yoksa bu işin karmasını mı bulmak lazım gibi düşünceler bende şekillendi. Özetliyorum : gerekli mi, değil mi, dersin adı, kapsamı, safhaları ve metodu şeklinde.

Şimdi bir de kişisel olarak birkaç hususa değinmek istiyorum. Müsadelerinize sığınarak şunları belirteceğim: Cumhuriyet kanun-

larının altında kendileri için hazırlanan hürriyet, refah ve saadet imkanlarından azami istifade etmektedirler vatandaşlarımız. Yani insanlar düşünceler doğrultusunda, düşüncelerinin, duygularının dönüşmesi doğrultusunda yöneltilirler, öyleyse bugünün insanı geçmişteki gibi hürriyet ve saadet istiyor demek istiyorum. Hususi idarelerle ilgili; hususi idarelerin geçen yılki faaliyetleri verimli olmuştur ancak hususi idarelerle belediyeler büyük kalkınma savaşımında başarı hasılasını artıracak vazifeler olmalı ve hususi idareler hayat ucuzluğunu temin edecek, yerine göre tedbirde bulunmalı ve yetkilerini tam kullanmalılar. Şehircilik işlerinde de teknik ve plan ve tasarımlarda çalışmak lazımdır, bunun için belediyelerimizi süreli bir surette aydınlatma işiyle uğraşacak merkezi bir teknik büro kurulmasını tavsiye ederim. Hayır denilmiyor, bugün dahi mahalli idarelere ağırlık verelim diyoruz ama bunu dahi aşmış değiliz. Bilmiyorum, katılır mısınız? Bir televizyon ya da radyo için okul açıyoruz ama mahalli idareler için okulumuz yok. Takdirlerinize sunuyorum. Efendim, o dönem için milli ekonominin temelinin ziraat olduğu ifade ediliyor. Evet, devlet piyasa ekonomisiyle ilgili kesin bir ihtiyaç olmadıkça piyasalara karışılamaz. Bununla beraber hiçbir piyasa da başıboş değildir. Lafı gelmişken Cumhuriyetin tüccar telaşesini kısaca ifade edeyim şeklinde devam eden ifadeler var. Yani serbest piyasa ekonomisi uyguluyoruz ama kıstasımız belirlenmiş değil. İktisadi kamu teşekkülleriyle ilgili; devrelerini tamamlamış olanlarıyla ilgili. Malumlarınız, bunların hemen güncelleştirilmesi lazım diyorum, bugün daha yeni gündeme getiriyoruz. İşte eğer bu konunun adını Atatürkçü düşünce sistemi ve Cumhuriyet Tarihi koyacak olursak veya bir başka ad koyacak isek ve bunun da gerekliliğine inanıyor isek, bunu netleştirdikten sonra, çocuklarımızı, gençlerimizi bu konularda bilgili kılmak ve onları geleceğe hazırlayarak nereden başladık, nereye geldiği vermeye çalışmamız gerekir düşüncesindeyim. Yine böyle bir noktadan hareketle sizlerin yaptıklarınız gi-

bi, ben üniversideki öğrencilere demiştim ki, sizlere müteakip safhada imtihan sorusu olarak şunları soracağım: TBMM'nin ilk kurulduğu günlerde en yaşlı milletvekili Sinop milletvekili'nin Meclisteki açılış konuşması ile günün özeti, en yaşlı milletvekilinin açış konuşmasının esaslarının mukayesesini soracağım dedim. İkinci sual olarak da günlük olarak Mustafa Kemal'in konuşmasının esaslarını ve günümüzdeki başbakan olacak kişinin konuşmasının mukayesesini soracağımı ifade ettim. Onun dışında bir de kabul edilmiş olan meclis programının ana esaslarını işledik. Şimdi kurulacak olan hükümet programının esaslarını mukayese edecek tarzda size soru tebliğ edeceğim dedim. Bunu da şu bakımdan açıklama ihtiyacı duydum; gördüm ki siz değerli hocalarımız da her şekilde konuya yaklaşmış durumdasınız, demek ki aklımız bizi güzel bir istikamete doğru götürüyor ama noksanlıklarımız var. Bu güzel yaklaşımlarınızla, bu güzel başlangıcınızla sanırım bu istikamette götürüp neleştireceğiz kanaatindeyim. Tekrar hepinize saygılar sunuyorum efendim.

***Burhan Şenatalar**: Teşekkürler Veli Bey, Nüket Hanım buyrun.*

Nüket Eren

Teşekkür ederim. Ben böyle bir konunun varlık nedeni ne oldu, onu çok merak ederek geldim. Çünkü Öğretim Üyeleri Derneği böyle bir konuyu tartışmaya açıyor, acaba öbür aşamaları ne olacak? Birşeyler tartışılacak, konuşulacak, herkes kendi bildiklerini söyleyecek de ikinci adımda ne olacak? Onu çok ciddi merak ediyorum. 77'li yıllarda mezun oldum, Eğitim Enstitüsü mezunuyum. Lisede ve Eğitim Enstitüsünde hep Emin Oktay okuduk, 80'li yıllarda ben kendimi öğretmen olarak buldum. Emin Oktay ve giderek de onun müritleri (diye ben nitelendiriyorum) o çizgide kitaplar okutmak zorundaydık, halen de öyle. Yani çok çeşitli tarih kitabı var piyasada fakat içerik aççısından değişen hiçbirşey yok. Şimdi, cambazlığım da

o zaman başladı, ama hep böyle el yordamıyla, işte biraz daha farklı şeyler vardır mutlaka diyerek, sorarak birşeyleri bulmaya çalışarak, öğrencileri hadi bakalım bugün kütüphanede ders yapıyoruz diyerek bir yerlere taşımaya çalışıyorum. Ve işte de duydukça sağolsun bu kez de Binnaz Toprak hanım beni haberdar etti, böyle toplantılara koşa koşa geliyorum. Şimdi bir çok sorun var ama bu dersin adı ile ilgili bir problem var, sürekli ismi değiştiriliyor dersin, yani 80'lerden sonra Devrim Tarihi olarak bilinen dersin adı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi oldu. Böyle kürsüler diyemeyeceğim, enstitüler açıldı. Orta dereceli okullarda da isim değişti. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük; şu andaki ismi bu, işte 80'lerden yana bu. Yani bunlarla bu kadar uğraşıp vakit geçirirken acaba bizim büyümesini istemediğimiz çevreler çok yol katetti de artık şimdi çok mu endişe halinde birşeyleri tartışmak istiyoruz diye düşünüyorum açıkcası. Yani Atatürk'ün ilkelerini nesnel bir gerçeklik içinde anlatabiliriz, dersin adının ille Atatürk İlkeleri olması mı gerekiyor diye düşünüyorum kişisel olarak. Sonra,biraz açıkcası benim deneyimlerim daha küçük çocuklarla olduğu için, belki bazı arkadaşlarımızı pek ilgilendirmeyecek ama paylaşmayı istiyorum. Mezun olan bir öğrenci çok zor mezun oldu, Robert Kolej'de çalışıyorum ben, İstanbul Hukuk'a girdi, ikinci senesinde ve Bülent Hoca'nın kitabını kapıp bir gün geldi karşıma, çok umutlandım açıkçası; ilk defa ders dinliyorum artık dedi. Çok haylaz bir çocuktu, siz Tolga diye bir çocuğu kazanmışsınız, teşekkür ediyorum size. Bazı öğrencilerimizin doğrudan doğruya Boğaziçi'ne gittiğini biliyorum, bir kısmı Bilkent'e, Koç'a gidiyorlar, büyük bir kısmı da Amerika'ya gidiyor. Ve Amerika'ya gidenler çok uyanmış olarak geliyorlar. Hepsi yılbaşı için gelirler ve anlatırlar ki herşey çok bambaşka, çok büyük bir hızla herşey değişiyor ve biz hep aynı şeyleri tekrarlıyoruz hissine kapılıyorum ben. Çünkü görsel, işitsel tüm teknikler kullanılıyor, her derste olduğu gibi, tarihte çok yoğun olarak kullanılıyor. Ben Zafer Hoca'nın bizim okulda bir konuşmasını hatırlayı-

verdim hemen şu anda. Slaytlar getirmişti ve Cumhuriyet'ten az önce kadınların nasıl giyindiklerine dair gösterilen birşeyler vardı, onları hatırlayıp çocuklar halen konuşuyorlar. Bir kere artık tekniği yakalamak durumundayız. Yani böyle içeriği tartışmak çok fazla haddim değil benim, o konuda fazla birşey söylemek istemiyorum ama kitapların bir kere elinin yüzünün düzelmesi çok çok şart. ısim olarak o kadar çok Atatürk'le ilgili kitap var ki artık ben bir tarih öğretmeni olarak yakalayamıyorum bunları. Düzgün basılmalılar, o kadar da pahalı oluyor açıkçası. Ve bu budur diye basmakalıp şeyler anlatılmamalı kitapta da, öğretmen de anlatmamalı. Çocuklar artık isyan ediyorlar. Çocuklar üniversitedeki öğretmenlerini dinleyemez gerçekten çünkü 4'te başladılar. Orta 1'de geliyor bizim karşımıza, al çocuğum anlatıyoruz. Lise 1'de aynı konuları bir daha anlatıyoruz. Orta 2'deki Lise 2'de tekrarlanıyor. Orta 3'teki Lise 3'te. Ben bu sene kendi adıma Lise 3'leri almak istemedim. Yani 16 senede Lise 3'lerden ben bıktım. Özellikle son 5-6 senede iyice yoğun, üniversite gibi bir kaygıları var bu çocukların, birinci ayında bazı şaklabanlıklar yapıp onları tutuyorum. Sonra dört saat haftada, ayaklarımı sürüye sürüye derse gitmektense gitmeyeyim dedim, Orta 3'leri aldım. İlk derste şeyi sordum onları, hiç dedim Kurtuluş Savaşını yaşamış yakın çevrenizde akrabanız var mı, gidin bir sorun bakalım. Gittiler işte, beş on gün geçti, pak savaşa katılan olmamış bizimkilerin dedelerinden. Peki dedim, 20-30'lu yıllarda yaşayanlar vardır, onlarla bir konuşun, nasılmış o yıllar, ne düşünürlermiş, nasıl eğlenirlermiş, ne yaparlarmış? O kadar güzel Atatürk'le ilgili mesajlar, deneyimler çıktı ki ortaya ve sınıfta o kadar müthiş atmosferler oluştu ki... Şimdi, ben Orta 3'lerle tekrar Devrim Tarihi derslerine ısındım açıkcası. Öbürleri kayıp, yani Lise 3'ler çünkü üniversite çok çok önemli hayatlarında. Yani sorun ister istemez eğitim sorunu olarak karşınıza çıkıyor ve ortaokuldan hatta ilkokuldan başlayarak ders programlarının pedagoji uzmanlarıyla, eğitim bilimcilerle tekrar ele alınıp geliştirilmesi lazım. Çünkü her-

yerde yaratıcı drama diye birşey var, Avrupa'daki, Amerika'daki üniversitelerde. Ne yapayım işte Emevilerle Abbasiler bilmem ne birbiriyle savaştırılmalı, sınıfı ikiye bölüp savaştırmıştım onları. Mezun olup gittiler, hala gelip onu anlatıyorlar mesela. Yaratıcı drama, sonra slayt, işte fotoğraf, anılar ve şimdi bütün, iki tane Orta 3. sınıftaki bütün çocuklarımın dedeleri ve anneanneleriyle ilgili bir bant var, buradaki gibi ellerinde. Bana kıskançlıkla veriyorlar artık, yani fotokopi çekip onu hemen alalım, çünkü biz onu saklamak istiyoruz diye. Kendileriyle ilgili olmadıktan sonra, içselleştiremedikten sonra konuyu çocuk tarihi de öğretmek hiç mümkün değil. O nedenle biraz iş zor fakat umutsuz da görmüyorum doğrusu. Bu adımlarının daha da gelişmesini diliyorum. Ve biraz daha böyle, nasıl söyleyeyim, keşke daha geniş platformlarda tartışılsa, tartışılabilinse diyorum. Teşekkür ederim

Burhan Şenatalar: *Peki Sağolun Nüket hanım. Biz bu toplantıyı düzenlerken ilk başta sadece üniversiteyle ilgili sınırlamıştık. Geçen akşamki yönetim kurulu toplantısında birden aklımıza geldi, birkaç liseden de birilerini çağıralım mı sorusunu yönelttik kendimize. Ne kadar doğru yaptığımız şimdi anlaşılıyor. Zeynel bey buyrun.*

Zeynel Kangal

Teşekkür ederim. Ben biraz şanslıyım galiba, iki öğrenciden biri benim. Çünkü ben 12 Eylül'ün çocuğuyum.... Özalların çocuğu değil. Türk-İslam sentezine giren , bir ortamda büyüdük. İşte ilkokuldan beri İnkılap Tarihi olarak gördük, ondan sonra ortaokulda aynı şeyleri yine gördük, sonra Lise son...Lisede zorunlu derslerden biriydi, din dersiyle beraber onu da gördük. Sonra üniversiteye geldik, üniversitede böyle bir zorunlu ders vardı. Önce, 15 gün çalışırım, notlarına bakar geçerim, biliyorum nasıl olsa liseden dedim. Girdim, Bülent Bey konuşmaya başlayınca, ben dedim bu dersten hiç bir

şey bilmiyorum. Ondan sonra, sabahın 9'unda olmasına rağmen hiç bir dersi kaçırmadım. Hala da devam ediyor. Şimdi ben birşey söyleyeceğim. Maalesef çok az sayıda, 20-30 kişi derse gelip dinliyoruz, sınıf yaklaşık 400-500 kişi var, ama 20-30 kişi dinliyor. Ders çok çekici olmasına rağmen basit bir ders olarak görülüyor. Nasılsa geçeceğiz, not alırız geçeriz, ardından bir de hocanın galiba tanınıyor mu diyeyim artık, bu hoca nasıl olsa solcudur, gelsek bizi de solcu yapacak diye bir anlayış var. Ama inanıyorum çok tarafsız bir şekilde anlatmaya çalışıyorsunuz, Ben bu derste çok şey öğrendim, yani bir Mustafa Kemal'in düşünceleri; nerden almıştı bunları, yani çok geçmişten kopuk bir şekilde anlatılıyordu lisede, ortaokulda. Yani, birdenbire Mustafa Kemal ortaya çıktı ve herşeyi değiştirdi. Yani, hayır işte böyle değilmiş, geçmişin bir birikimi var, o da Türk Devrimiyle noktalandı. Ondan sonra bir de geleceği, bugünkü etkilerini, Türkiye'nin bugünkü etkilerini de inceledik. Ayrıca, sekularizm kavramını bile bilmiyordum ben bu derste öğrendim. Bir de eleştirel bir yaklaşımı var Bülent Bey'in, çünkü o dönemde insan hakları ihlallerinin bile olduğunu söylüyor, özellikle tek parti dönemlerinde bu da olumlu birşey yani, sırf körükörüne de o dönemi övmenin de bir anlamı yok bence. Daha sonra resmi tarih anlayışına tepki olarak kitap yazmıştı Yerel Kongre iktidarları adıyla. Onu da okuduk, o da faydalı oldu. Mustafa Kemal'in önderliğinin tek başına olmadığını, bunun halk tabanına oturduğunu da gösterdi. Bir de bu dersler yararlı oluyor mu olmuyor mu onu öğrencilere bakıp söylemek lazım. Hala Atatürk'e komünist diyen, faşist diyen varsa, faydalı olmamış demektir bu dersler. Bir de merak ediyorim acaba İlahiyat Fakültelerinde bu dersler nasıl okutuluyor, onu her zaman merak ettim. Yani eğer hocalar serbest bırakılıyorsa orda da serbest bırakılıyorsa, sonucu ne oluyor bunun? Benden bu kadar.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Zeynel. Buyrun sayın Yılmaz Altuğ.*

Yılmaz Altuğ

Efendim, bir kere 1964'ten beri İnkılap Tarihi'ni, Devrim Tarihi'ni, vermekteyim, yani birazcık tecrübem var. Ama bunu verirken, önce biraz kalifiye olduğumu da söyleyeyim, Amerika'da doktora yaptığım zaman milletlerarası hukuktan, orda diplomatik tarih aldım, yani 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl diplomatik tarihini aldım, ama bunu kimseye söylememiştim; 1954'te Türkiye'ye döndüğüm zaman benim hocam, bahsettiğiniz zat, siyasi tarih dersi veriyordu sizin eski fakültenizde, İktisat Fakültesinde. Sen bu dersi verir misin dedi, tamam dedim, ben bu işi verebilirim. Çünkü bu işin eğitimini almışım ve vermeye başladım. 64'te de bana tekrar İnkılap Tarihi, Devrim Tarihi verirmisin dendiği zaman, veririm dedim. Fakat, o zaman enteresan birşey vardı. Biz bunu sonra resmileşen Şişli'deki özel okul vardı, orda, onların çok ilginç birşeyleri vardı. Verdiğimiz dersi ders yılı sonunda not olarak verirdiniz ve onların matbaası vardı, kitap olarak basıp öğrenciye verirlerdi. Mecbur etmişlerdi yani. Benim ilk devrim tarihi kitabım 1964'te çıktı, mecbur ettiler ama iyi oldu. Çünkü doğru dürüst bir notlarımız oldu, toplandı. Bunun birçok alanda hala bir eksiklik olduğunu görüyorum, yani üniversite seviyesinde. Efendim, biraz evvel sayın hocamızın anlattığı o büyük hocaların şeyi, herhalde üniversitede o zaman gene konferans şeklinde veriliyordu bunlar ve son sınıflar onbeşer günde bir veriliyordu bunlar. O zaman da dört fakülte vardı İstanbul'da. Tıp, edebiyat, fen ve hukuk ve bunlar konferans şeklinde veriliyordu hatta benim bildiğim kadarıyla pek öyle not sistemi yoktu. Sene sonunda bir imtihan mı vardı yoksa onu bilmiyorum ama siz daha iyi biliyorsunuz herhalde, yani bir konferans şeklinde verilmekteydi. Fakat maalesef sonra, bu çok laçka-

laştı, çok güzel ifade ettiniz, o kadar laçkalaştı ki raydan çıktı. Bir kere mesela Hukukta ders vardı, üstü mizanı bırakın, geçer geçmez diye şey atılıyor. Tabii bunun, meşhur kanun etki-tepki diyelim. Ve ilk hatırlıyorum, 71'dekinde galiba 4 sene olarak kondu, üniversitenin dört senesinde okundu. Efendim, 12 Eylül'de de iki seneye indirildi, Bu, tabii şunu ifade etmek lazım; bu devrim tarihi bizim tarihimizin bir bölümü, ilkeler de, reformlar da bugün Türkiye'yi bir temele oturtan ilkeler, yani bunları beğenelim, beğenmeyelim kabul edelim, etmeyelim, Atatürkçü olalım olmayalım, bunları Türk gençliğine anlatmak zorunluluğundayız. Yani, objektif olarak bunu anlatmak zorundayız. Ve bu anlatılmalı. Bunun tabii başlangıcı neresi olmalı, sonu nereye gelmeli? Ben şu bakımdan sayın Toprak'a katılıyorum; bir kere şu ayrımı yapmak lazım; sosyal içerikli fakülteler, fen içerikli fakülteler. Sosyal içerikli fakültelerde, mesela ben Siyasal Bilgiler Fakültesinde şimdi ders vermekteyim, orada birçok başka dersler de var bu mahiyette. Türk Siyasi Hayatı diye bir ders var orda mesela 27 Mayıs anlatılıyor ondan sonraki gelişmeler anlatılıyor, yani o derste, Türk Inkılap Tarihi'nde bunların anlatılmasına gerek yok. Ama şöyle bir ayrım yapıldı, yaptık; Milli Mücadele Tarihini birinci sınıfa aldık ama bu milli mücadele tarihini de biraz değişik bir havada. Mesela pek bilinmeyen, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine yapılmış gizli anlaşmalar, bunları ben sık sık öğrencilerime ev ödevleri veriyorum, ve bunları değerlendiriyorum notlamada. Bu şekillerde faydalı da oluyor. İkinci sınıflarda tamamen ilkeler ve reformlar şeklinde yapıyorum. Biraz kısaca, ben tesadüfen on sene kadar İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Enstitütü müdürlüğünü yapmıştım. Efendim, o zaman bugünkü olduğu gibi eğitim kısmı yoktu. Yani, bu enstitülerde öğretim yoktu, yalnız biz ne yaptık, 1973'te milletlerarası bir konferans yaptık. Sayın Cumhurbaşkanı Korutürk açtı, aşağı yukarı 45 tane milletlerarası çapta bilimada-

mı geldi ve çok güzel kalın bir de kitap yayınladık. Üç gün sürdü bu konferans, bir de 1981'de Atatürk'ün 100. doğum gününde gene bir etkinlik yaptık; ona da 31-32 milletlerarası kişi geldi. Bunu katiyen sağcı-solcu, bilmem Rustu diye ayrım yapmadık. Mesela Bulgaristan'tan, Rusya'dan, vesaireden de çok değerli bilim adamları geldi ve çok güzel katkılarda bulundular. Biz ayrıca bir de, o zaman güzel birşey vardı üniversitelerde, üniversite hocaları halkın ayağına giderlerdi. Yani Anadolu'da seyahatler yaparlardı. Biz aşağı yukarı 10-12 seyahat yaptık, Atatürk reformlarıyla ilgili olarak. Efendim Antakya'ya, Sivas'a, Erzurum'a gittik ve münasip zamanlarda mesela Erzurum Kongresi zamanında gittik. Sivas Kongresi zamanında gittik. Çok yerlere gittik birçok yerleri dolaştık. Bu şekillerde birtakım faydalı olacağını tahmin ettiğim şeyler oldu. Bugün ben Boğaziçinde de, eksik olmasınlar, gene vazifeliyim, oraya gidiyorum. Bir de İstanbul Üniversitesinde gene Enstitüde vazifeliyim. Şimdi şöyle bir durum var, İstanbul Üniversitesine gelenler büyük çoğunlukta tarih hocaları ve bunlar tarihi iyi bilirler, onu hemen kabul edelim, yani çalışıyorlar, biliyorlar. Diğer taraftan Boğaziçi'ne gelenler, genellikle onlar da biliyor tabii ki, fakat onların adedi az. Zannederim, belki lisan imtihanından mı duyar yahut da, benim derslerden mi duyar hatta geçen sömestr hiç kimse gelmediği için ben ders vermedim idari olduğu için kurs. Böyle bir takım şeyler oluyor, birtakım askerler de alıyor, mesela bu sene İstanbul Üniversitesi'ne, tabii sivil olarak geliyorlar, üç tane yüzbaşı geliyor. Bir tane hatta tarih öğretmeni Hava Harp okulunda, kıdemli üsteğmen bir hanım geliyor, bunlar gayet güzel derslerini alıyorlar. Yani, eğitim, şunu diyebilir ki, lisansüstü seviyesinde her iki enstitüde de bulunduğum için faydalı oluyor ve hedefe varılıyor ama problem zannederim bizim asıl tartıştığımız lisans meselesi. Bunun için de bir kere kalifiye hoca lazım, şimdi bir şey söylemek lazım, bizde mesela biraz evvel Yücel kardeşi-

miz konuştu, o nihayet doktorasını vererek gitti; yani niye kalamadı, çünkü istikbal yoktu bizim enstitüde, değil mi? Aynur'u görüyorum orda, o da vermek üzere doktorasını ama aynı hikaye onun da başına gelecek, yani bu şeyi yapmak lazım. Enstitülerde eğer biz uğraşıyorsak, bunlara orda bir istikbal sağlamak lazım. Şimdi eksik olmasın, biraz sonra benden sonra konuşacak sayın dekan Ülkü Bey'le, onun da yardımıyla benim kürsüye bir asistan aldık şimdi ama onun enstitüsüne yani Sosyal Bilimler Enstitüsüne alındı asistan yani kürsüye alınmıyor. Onun, fakat onun da istikbali olmayacak sanıyorum, veyahut ta olacak bilmem. Yani biz kalifiye insan istiyorsak onlara istikbal sağlamak durumundayız. Yoksa bu dersten, bir kere bu dersi verebilmek için en aşağı doktora vermiş yani yardımcı doçent şeyini almış kimselere verdirtmek lazım, ama, hoca bulunmuyor diye mesela Türk Dili'ni rastgele insanlara verdiriyorlar, biliyorum, bir iki kişiyi duydum. Onları pek öyle, nasıl seçtiklerini pek kestiremiyorum yani. Bu dersin de bir kere kalifiye, değerli kimseler tarafından verilmesi lazım. Bunu ben, ille mutlaka sosyal bilimler hocası olması şart değil yani. Hocam çok haklı olarak felsefe işine değindi, hatta geçen gün bize bir davetiye geldi, ben şaşırdım, Cerrahpaşa Üniversitesi'nde "Cerrahinin Felsefesi" diye enstitüye geldi, davet ediyorlar. Cumartesi günü, çok ilginç birşey oldu, ben gidemedim. Tabii çok hayırlı bir işteyiz, fakat bu zannederim çok vakit alacak. Bir kere önce bu dersi verecek insanlara istikbal sağlamamız lazım, içeriğini tespit etmemiz lazım. Mutlaka Ateş'in, sayın Toktamış Ateş gibi Atatürkçü olmayan ders vermesin gibi, böyle şeyler olmaz yani. Bir anekdot anlatacağım: Benim oğlum son sınıfı Fransa'da okudu, oğlum Galatarasay'dan geçti oraya ve orada birgün geldi dedi ki; Baba, dedi bizim hoca dedi ki, hocasını biliyorum onun, bir kadın ve Fransız Komünist Partisi'nden, "Le grand homme est mort" dedi, Stalin'in ölüm günü. Eyvah dedim, biz oğlanı kaybediyoruz ga-

liba dedim, ondan sonra yahu dedim şu notlarını ver filan bakayım dedim, bir okudum. Kadın komünist ama objektif. "Il a fait des reformes mais à quel prix" "Quinze millions de morts" demiş. O diyor reformlar yaptı ama ne pahasına on beş milyonu öldürdü diyor. A dedim, bu kadından tehlike yok dedim, oğlum sen devam et ve hakikaten objektif. Yani kominizme inanmış, hissiyatını zaman zaman da belli ediyor ama objektif kalabiliyor. Yani, biz hepimizin, insan olarak, hepimizin bir eğilimimiz var, hepimizin bir partisi var ama biz, ben öğrencilerime daima şunu söylemişimdir, hocanın dediğini dinle ama kendi kafanın dediğini kabul et. Biz hoca olarak bir vasıtayız yani. Bundan daha fazla konuşmayacağım çünkü birçok arkadaş konuşacak, teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler; buyrun Ülkü Azrak.*

Ülkü Azrak

Burhan Şenatalar benden genç, ama anlattığı anekdotun başlangıcını ben söyleyeyim. Anekdot gibi olmuş birşey tabii boş kağıtlara iyi not verilmesi. Demek ki kötüleşmiş benden sonra, çünkü benim zamanımda, sınavda kitaplar açılır yazılırdı. Yani boş kağıt olmasın diye hiç değilse, bütün kağıtlar yazılı gelsin diye; aynı bakış açısı zannediyorum. O bakımdan ben pek karamsar değilim bugünkü durumu gözönüne alınca, herhalde daha ciddiye alınıyor bugün bu eğitim. Aksayan yönleri olması doğal daha da iyileştirmek için yöntemler, yollar aramamız gerektiğinde kuşku yok. Bu arayış içindeyken önce Zafer Toprak arkadaşımızın yaklaşımları üzerine biraz düşünce üretmek istiyorum. Şu doğru; Türk Devrimi, Cumhuriyet Devrimi temelsiz birşey değil, 19. yüzyıldaki kökenlerine kadar gitmek lazım, açıklayabilmek için o devri. Eğer öyle yaparsak zaten sağlam temeller üzerine oturtmuş oluruz. Yani tamamen bir buluş, bir ide. Spontane bir şey şeklin-

de kabul etmek tabii ki doğru değil. Düşüncelerin olgunlaşması, sosyal ortamın olgunlaşması tarihsel bir yaklaşımla ele alındığı takdirde, daha inandırıcı biçimde ama tarih bilimini yöntemleriyle aktarılabilir gençlere diye düşünüyorum. Yalnız Türk Devrim Tarihi'nin dünya tarihi çerçevesi içinde üzerinde ele alınması galiba konuyu biraz çok fazla yayma anlamına gelebilir. O zaman çok sık ölçmelerle karşılayabiliriz. İşte siyasi tarihçilerin alanına girer bu iş genel tarih alanına girer, şu olur, bu olur ve çok karışıklıklar, örtüşmeler, tekrarlar, şunlar, bunlar ortaya çıkar diye düşünüyorum. Şimdi Sayın Berktay'ın yaklaşımını ben doğru buluyorum. Gerçekten eğer bu tarihin bir alanıysa, tarihin yöntemlerini kullanacaktır. Tarih biliminin yöntemlerini kullanacaktır. Türk Devrim Tarihi'nin kendine özgü yöntemleri olamaz ki bilim yöntemi olarak. Onun için, onu vakanüvislik olarak nitelemek doğrusu haksızlık olur, böyle niteleyemem ben. Çünkü o yöntemler içerisinde kuşkusuz ki nedensellik bağının araştırılması da vardır. Sırf böyle olayların sıralanması değil ki. Olaylar, veriler araştırılır ama nedensellik bağları da birlikte araştırılır, ortaya konmaya çalışılır, sonuçları da ortaya konur ama subjektif değerlendirmeler yapılmaz. Onun için Bülent Tanör'ün söylediği misyonerce yaklaşımlarla bu dersin verilmesi tamamen yanlıştır, böyle şey yapılmaz. Bilimsellikten uzaklaşırız. Tabii hocam Bedia Hanım'ın söylediği şeyler, özellikle Yakup Kadri'nin kitabı hakkında söylediği şeyler kuşkusuz ki çok şeyler kazandırmıştır bizim kültürümüze. Yalnız onlar bence popüler tarihçiliktir. Turan Tan da yapmıştır böyle tarihçilik, hatta lisede hocam olan Reşat Ekrem Koçu da yapmıştır. Çok güzel ders anlatırdı, ağzından bal çıkardı tarihi anlatırken ama o popüler tarihçiliktir. Objektif, tekrarlayayım, tarih biliminin metotlarını kullanarak tarihi öğretmek lazım, ama niçin acaba genel tarihten ayırıp da bunu bir devrim tarihi, Atatürk ilkeleri ve tarihi diye öğretmek gereği ortaya çıkmış? Ben bunu kolay

kolay açıklayamıyorum, yani objektif olarak, nesnel olarak açıklayamıyorum. Yoksa ideolojik olarak açıklayabiliyorum tabii, eğer çok objektif davranmak zorundaysa, o zaman gene sayın Berktay'a yollamada bulunacağım, çok doğru bulduğum bir yaklaşımı, belki devrimler tarihi adını verip de bütün kompleks içinde, o kompleks içinde anlatmak gerekecek. Yani bütün dünyadaki devrimleri anlatırken Türkiye'deki devrimi de anlatmak gerekecek. Çünkü eğer bir özellik varsa o özellik, devrimler tarihi özelliğidir. Yoksa Türk Devrimi Tarihi özelliğinin yapayalnız böyle soyutlayarak tek başına anlatmak, bilimsel yöntemlerle nasıl mümkün olur bunu anlayamıyorum. Ben tarihçi değilim, ben hukukçuyum ama alanım da idare hukuku; idare hukukunu anlatırken idare tarihini de anlatıyorum. Anlatmak zorundayım. Türk idaresinin temellerini anlatmak zorundayım. Tanzimat dönemini anlatmak zorundayım. Türk idaresinin gelişmesini izah ederken, Cumhuriyet döneminin Türk idaresinin niteliklerini de anlatırken o niteliklerin nasıl ortaya çıktıklarını, tarihsel gelişimini de anlatmak mecburiyetindeyim. Bunları yaparken, doğrusu ya, sırf hukukçu değil, gidip tarih biliminin yöntemlerini de uygulayarak, çaba harcayarak, hazırlıklar yaparak gidiyorum bu dersi vermek için, çaba harcıyorum bunları yapmak için. Öyleyse, hukukçular özellikle, hukukçular çok meraklı bu Devrim Tarihi dersine; o kadar çok örneği var ki sosyal bilimler alanında, devrim tarihini anlatanların büyük bir çoğunluğu hukukçu. Bu şaşırılacak birşey değil, çünkü gerçekten devrimlerin, Türkiye'deki devrimlerin en esaslı olan kısmı hukuk devrimleridir. Devletin temellerini oraya dayandırmıştır, ta Tanzimat'tan beri gelişmeler, Türkiye'de yenileşme sürecinin iskeletini oluşturmuştur. Onun için zannediyorum, özellikle hukukçuların ilgisini çekmesi bundan kaynaklanmaktadır. Ama tekrar edeyim, eğer ayrı bir ders olarak okutulacaksa, belki devrimler tarihi adı altında okutulması daha doğru olur. O zaman işte o misyonerce davranışlar bel-

ki bir dereceye kadar giderilebilir, daha objektif olma koşulları yaratılmış olur, hem de ideoloji ve karşı ideoloji çatışmaları parantez dışında tutulabilir bu suretle. Teşekkür ederim.

Bedia Akarsu

Ben birşey rica edeceğim. Bana bir sataşma sayıyorum. Sataşma dediğim lafın gelişi. Ama bazı şeyleri yanlış anladınız herhalde, düzeltmek istiyorum. Efendim, bu zannediyorum şu açıdan ortaya çıkıyor, ben onun üzerinde duracağım özellikle. Yakup Kadri için söylediklerinizin zaten fazla üzerinde durmuyorum. Benim söylediğimi de, onu da yanlış anladınız. Mesela duygusal olsun, tarih popüler olsun gibi bir iddiada bulunmamı herhalde düşünmezsiniz. Tam tersine tarih yöntemi, tarih bilimi dediğimiz şey zaten dünyada geri, 19.yüzyılda tarih bilimi, tarih yöntemi olarak ortaya çıkan birşey. Başlangıçta doğal bilimlerin aynını uygulamaya kalkanlar bile oldu ki tarih insanla ilgilidir, nesne yapılamaz, insan nesne yapılamaz, aynı konu. O bakımdan tarihe yönelirken, tarih bilimini kurarken bütün bunları da hesaba katmak lazım, yani felsefe yanını. Benim demek istediğim bu. Ama bununla beraber ben demek istemiyorum ki insan sadece duygusal yönüyle ele alınsın! Hayır, ama zaman zaman o şekilde anlatılanlar, anılanlar oluyor ki, nesnel tarih onu veremiyor. Onlara da göz atmak gerekir, onu kasdettim. Yani bunu özellikle belirtmek istedim.

Halil Berktay

Bu, sanırım benim söylediğim birşeyden çıktı ve Ülkü Azrak'ın Bedia Akarsu'yu yanlış anlamasından çok daha fazla, sayın Bedia Akarsu beni yanlış anlamıştır. Yani, bütün bunlar ben tarihin bir nesnesi haline getirmek lafını söylediğim için mi çıktı? Ben hiçbir şekilde mutlak nesnelci bir tarihçiliği kastetmedim, bu lafın kendi içinde dile getirdiği bir kompleks var, ben bunu bugün-

kü şekliyle Türk Devrim Tarihi'ni allegorik politik malzeme olarak kullanmaya karşı bir alternatif olarak ve sadece bu anlamla sınırlı olarak söyledim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler. Buyrun Ali Sirmen*

Ali Sirmen

Kartalları çok seviyorum dedi, çok güzel kuşlar; annesi dedi ki ama bazen çocukları kaçırıyor, insanları öldürüyor falan. Durdu, ha dedi, demek ki kartal kötü bir kuş. Peki anne, Atatürk onu niye öldürmüş dedi. Bu yüzden ben dehşetle, bu Devrim Tarihi derslerinin ve Atatürk ilkelerinin, Atatürkçü Düşünce Derneklerinin, Atatürkçülerin, bu memleketin düşünce hayatına olumsuz katkılarını maalesef çok yaşayarak gördüm. Mesela, bir gün bir Atatürkçü Düşünce Derneği'ndeydim, konuşma yapıyorum, birisi daha çıktı. Devrim Tarihi Dersi veriyormuş o da; yeryüzünde kemalizm kadar bilimsel bir ideoloji ve donmamış bir ideoloji yoktur dedi. Şimdi, kemalizm nasıl bir ideoloji, ideolojinin tanımına hiç uymuyor, yani üstelik teorisinin neresi bilimsel. Neyse, bütün bunları anlatmaya çalıştım. Sonra da dedim ki, donmamışlığına gelince onun kadar taşlaşmış bir ideoloji yoktur. O sırada 12 Eylül dönemiydi, her yere heykellerini dike dike adama"Beton Mustafa" adını verdiler deyince beni dövüyorlardı orada. Yani bu şeylerin dışında, Devrim Tarihi derslerine gelince, bir kere Atatürk İlkeleri diye nitelemek bence yanlış. Bu Atatürk sözcüğünü ne kadar az kullansak o kadar iyi olacak sanıyorum, daha gerçeğe doğru gideceğiz. Şimdi bunlar bir zamanlar veriliyordu. İşte boş kağıt verdiğiniz zamanlar, vs. dönemlerinde. Zaten fazla da gerek yoktu. Çünkü konu tartışılmıyordu ki. Herkesin metazori kabul ettiği, hiç üzerinde tartışmadığı bir konu olduğuna göre fazla bilmeye de gerek varmıydı bilmiyorum. Şimdi artık tartışma konusu haline gel-

di, gelince de ben çok ilginç bir şeyle karşılaştım. Belki bu dersler verilmese, Atatürk'ten bu kadar söz edilmese, Türk Kurtuluş Savaşı'ndan sözedilmese, insanlar bunu merak edip okuyacaklar. Şimdi herkes bildiğini zannediyor. Ben sınav kağıtlarında baktım. Sınav kağıtlarında çocuklar lisede öğrendiklerini tekrar etmişler. Ben onlara 16. yüzyılda çok kısa bir Osmanlı girişi yaptım, 16.yüzyılda Osmanlı'nın Batı karşısındaki tavrı, Osmanlı'nın sarsılması neden oldu acaba diye bazı kitaplardan şeyler vererek, baktım ki çocuklar hiç onları değil, okulda öğrendiklerini yine anlatıyorlar. Şimdi bizim Devrim Tarihi derslerimiz ve Atatürkçüler biraz önce sözünü ettiğim tırnak içinde Atatürkçüler var. Bunlar da zaten laikliğe karşı, şeriat yanlışı olanlarla aynı şekilde anlatıyorlar. Yani Devrim Tarihi derslerine bakarsanız, Osmanlı'nın meselesinden bu toplumu birdenbire sıyırıp çıkarmış böyle, peygamberane hatta onun da üstünde güçleri olan bir adam var; o gelmiş, gökten zembille inmiş ve bu toplumu değiştirmiş, çağdaşlaştırmış, daha nerelere götürecekmiş de ömrü vefa etmemiş, böyle bir devrim tarihi görüşü var. Tamamen şeriatçılara gün doğuyor, çünkü onlar da diyorlar ki, bu toplum gayet mümin, mütevekkil bir toplumdu. Derken bir deccal geldi, bunu değiştirdi. Bu iki nokta bir yerde birleşiyor. Şimdi bir de tartışmada gördüm. Çeşitli görüşte insanlar var. Yalnız öğrencilerden söz etmiyorum, içlerinde öğretim üyeleri var. Sosyal bilimlerde bir öğretim görevlisi bir parti için yazdığı kitapta bu devrimcilik ilkesini kaldıralım, çünkü buna dayanarak sık sık darbe yapılıyordu diyor, profesör. Birisi, ulusçuluk nedir, ulus-devlet nedir onu bilmediği için, ulusçuluğu kaldıralım, kürtlerin ağrına gidiyor diyor. O zaman baktım ki gerçekten biz tartıştığımız konuları pek bilmiyoruz. Bunun başka örnekleri de var. Ben devrim tarihi derslerini, şu üzerinde tartıştığımız ama ne olduğunu bilmediğimiz kavramlarla, yani laiklik konusunda da devletin başındaki adam, laikliğin marksist

ateizmden geldiğini, bunun ürünü olduğunu söylüyor, yani laiklik kavramı dinin özü ile değil, din toplumu, bütün kavramlar karmakarışık olduğu için Türkiye'de, galiba Devrim Tarihi derslerinde Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz, vs. dışında, zaten ben de onları anlatmıyorum. Ama galiba, nasıl, bu kavramlar nelerdir, bunları tartışabilirsek... Tabii ki benim bir ideolojim var, tabii ki, benim bir dünya görüşüm var ve ben bunun mücadelesini veriyorum, siyasi olarak veriyorum, kendi gazete köşemde veriyorum. Ama bir sınıfa girip de tabii ki çocuklara, efendim Atatürk devrimlerinin neden haklı olduğunu, haklılık nedeni, tarihsel haklılığı anlatmak, bunlar ayrı şeyler. Bunları vermek değil herhalde amacımız, bu haklılık konusunda da, bizim toplum böyle şeyleri seviyor. Genç gazeteci olduğum zamanlardan birinde bir çocuk geldi, dedi ki, sol fraksiyonlardan birinde, abi dedi ben çocuklarla tartışıyorum, haklıyım, biliyorum ama onları inandıramıyorum, bana bir kitap versene, haklılığımı kanıtlayayım. Bir kitapla o, bütün haklılığını kanıtlamak istiyor. Biz de işte böyle Devrim Tarihi dersleriyle işte bunun ne kadar gerekli olduğunu anlatmaya çalışırsak, bu bir sonuca varamayacağız galiba. Mühim olan acaba üzerinde tartıştığımız konuları biliyor muyuz? Efendim ulusçuluk neymiş, nasıl gelişmiş gibi bu kavramları açıklarsak zannederim burda yaralı olabilir. Çünkü gerçekten bu kavramları öğrenmeye ihtiyacımız var, ikincisi bir de öğrenciler acaba yeterince iyi gelebiliyorlar mı, siz bu öğrencilere devrim tarihini anlatırken, aydınlanmanın ne olduğundan hiç nasibini almamış, hiç bir şey bilmeyen bir çocuğa, Fransız Devrimi'nin ne getirdiğini, hiç bir şey bilmeyen bir çocuğa, bütün kavramları oturup yeni baştan anlatıyorsunuz. Rönesansı yeniden anlatıyorsunuz, bir örnek vermek istiyorum: Rönesansta Makyavel'den bahsedildi, Rönesans'ın büyük simaları arasında, çocuklar Makyavel'i Rönesans'ın büyük simaları arasında ezberlerler. Peki ne diye bilirler Mayyavel hak-

kında Türkiye'de? Gaye vasıtaları meşru kılar, makyavelist fikirler hep küçümseyici şeylerdir. Makyavel acaba ilk defa, siyasetin toplumsal kuralları olduğunu, ilahi kuralları olmadığını söylediği için mi bu kadar önemlidir; kitabı da bu yüzden önemlidir; böyle bir Rönesans, böyle bir şey anlatılmadığı için, karmakarışık bir kafayla gelirler okula. Mesela ben Makyavel'i söylerken, nedir bunun önemi dedim, kimse farkında değil. Şimdi bütün bunları anlatırken, tabii o zaman, mümkün olduğu kadar bunun Türk toplumunun bir yönelişinin sonucu olduğunu, hatta önlenemez bir sonucu olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Çok kısaca 16 yüzyıldan başlamak, Avrupa'daki değişiklikleri anlatmak zorunda kalıyorsunuz, ama zannediyorum ki bu kavramları doğru dürüst anlatırsak ve tarafsız bir biçimde, yani savunmakla değil, çocuklar burada aradıklarını bulsunlar ve tartıştıkları kavramların ne olduğunu bilsinler. Yani laiklik kavramı nedir? Ulus kavramı nedir, acaba Renan'cı ulusçuluk nedir? Gobineau'culuk nedir? Fichte ne diyordu? Türkiye'de Kemalist ulusçuluk acaba iddia edildiği gibi Ziya Gökalp'den mi geliyor, daha mı değişik? Bütün bunları, tabii ki çocuklara bütün teferruatıyla anlatmak mümkün değil, ondaki o tereddütleri uyandırmak, tartışacağı bugünü ilgilendiren konuları, tartışırken onda kaynakları göstermek ve onun düşünmesine yardımcı olmaktan başka bir işlevi olmadığını düşünüyorum. Çok yararlı olduğu kanısındayım, eğer bu çerçeve içinde gerçekleştirmek mümkün olabilirse yani ben Bülent Tanör'ün kitabını okuduğum zaman heyecan duydum ve çocuklara heyecanla okuttum bazı bölümlerini, yani Türk Kurtuluş Hareketi içindeki gelişmeler, demokrasiye uygun yanlar, olmayan yanlar; tabii tarihi çerçeveyi de gözden uzak tutmamak lazım, maaşallah Türkiye'de hakikaten öyle tartışıyoruz konuları, eh, Fatih insan haklarına çok saygılıydı diyen bir toplumda böyle, daha neler söylenebiliyor. Şimdi zannederim ki, yalnız bir sorunla karşı karşıyayız. Ben mesela ders no-

tu veremediğim için üzüntü çekiyorum ve sınavda çok kötü bir sonuçla karşılaştım. Ama acaba hocalar söylesinler, acaba ders notu vermek daha da mı kötü birşey, çünkü öğrenciler bir tek kitaba bakıp, yazmaya başlıyorlar. Halbuki benim amacım onlara soru sordurmak, tartışmalar açmak, mümkün olduğu kadar günümüze getiriyoruz. Tanzimat, Doğan Avcıoğlu'nun dediği gibi Türklerin idam fermanı mıydı, değil miydi? Bunu tartışalım, işte bugün Gümrük Birliği ile karşı karşıyasınız, o açıdan bakalım, ama bütün bunlar ne derece etkili oluyor bilmiyorum. Benim bir de hocalara sormak istediğim bir şey var, biz bu dersleri maalesef Fransızca yapıyoruz, acaba ondan mı oluyor? Çünkü Galatasaray Üniversitesinde öyle isteniyor. Sonuçları ondan mı duyar bilmiyorum ama zannediyorum ki bu çok ciddi olarak, tabii YÖK'ün emrettiği şekilde, ya da resmi, yukardan gelen bir şekilde değil ama- zannediyorum bu dersler belirli tartışmaları başlatmak için, hep tartışıyoruz efendim laikliği tartışıyoruz, jakobenizmden bahsediyoruz. Bunlarla donatmak yani çocukları tartışmanın ana kavramları üzerinde bilgilendirmek. Tabii bilgilendirirken, biz elimizde olmadan, kendi doğrultumuzda ne kadar şey kalırsak kalalım, seçtiğimiz deyimlerden, olayları yorumlamamızdan, belki bir araya aldığımız başlangıç tarihinden dolayı da belirli bazı tercihlerimizi öğrencilere empoze eder bir durumdayız. Ama sürekli olarak yineliyoruz ve diyoruz ki, ne olur, bu söylediklerimizin tersini de yazabilirsiniz, söyleyebilirsiniz, yeter ki yeterli savları getirin. Şunlar da şunları başka türlü görüyorlar, başka türlü yazıyorlar, bu görüş de var, bu görüş de var, ayrıca eğer amaç, Türkiye'de Cumhuriyetin kimi kazanımlarını korumak ise eğer, bence korumanın yolu da çocukların kafasına illa ki bunların ne kadar yararlı olduğunu anlatarak değil, bu kavramların doğrularını göstermek. Eğer amaç korumaksa, ki zannediyorum üniversitede böyle bir amaçtan yola çıkılmıyor, yine pragramatik olarak belki daha da yararlı olur zannediyo-

rum. Benim söyleyeceklerim bunlar; kendi deneyimimden fazla bahsetmeye gerek yok, gördüm işte ara sınavda çok kötü sonuçlar aldım, asıl sizlerden sorup öğrenecek şeylerim var, teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkür ederim. İnci hanım buyrun..*

İnci Çağlayan

Ben önce, böyle bir toplantının yapıldığından dolayı hepinize çok teşekkür ederim. Çünkü bir süredir benim de, bu dersi verdiğim için bir takım sorunlarım, çözümleyemediğim durumlar vardı. Onlara belki cevap bulabilirim düşüncesiyle toplantıya katıldım. Ben burada kendi sorunlarını, dersle ilgili, ya da sizden ne gibi yardımlar alabilirim, çünkü burada benim çok değerli ve sayın hocalarım var, o nedenle bana fazla söz seylemek düşmeyecek diye düşünüyorum. Şimdi ben, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde İnkılap Tarihi dersi veriyorum, aşağı yukarı 5 yıl kadar oldu. Biraz önce, ya da yemekten önceki oturumda Yücel Karlıklı bey sorunu dile getirmişti. Ben kendisine bahsettim, çünkü bizden önce fakültede ders veren hocamız, ben kendisini tanımıyorum, boş kağıt da verilse ya da bir maç da anlatılsa çok yüksek notlar verip öğrencileri geçiriyormuş. Ben orda ders vermeye başladığımda, öğrencilere sınav öncesi notlar veriyordum. Gelip bana sordular: "Hocam, biz bunlara çalışacak mıyız?" diye "Niçin" diye sordum. İşte daha önceki hoca ne yazılırsa çok yüksek notlarla öğrencileri geçiriyormuş, siz de aynı şeyi uygulayacak mısınız dediler. Şimdi buradaki açıklama şu; demek ki bu dersi verecek olan hocalarımız dersi ne şekilde veriyorlar, öyle bir sorun ortaya çıkıyor. Bu da diğer konuşmacı hocalarımızca dile getirildi. Diğer taraftan, dersin adı konusunda da düşüncelerim vardı, yine daha önce, benden önceki konuşmacı hocalarımız tarafından o da dile getirildi, şimdi benim ayrıca yabancı öğrencilerle ilgili bir soru-

num var. Şimdi değişik ülkelerden, Filistin, Ürdün, Türkmenistan, Özbekistan gibi çok farklı ülkelerden gelen öğrencilerimiz var. Bunların bir kısmı ya da çoğunluğu Türkçe bilemiyorlar, bir kısmı İngilizce biliyor, bir kısmı Rusça olarak eğitim görmüş ve bu öğrencilerle ben gerçekten çok zorluk çekiyorum ve en sonunda, son notlarında çok boş kağıtları geçirmek durumunda kalıyorum. Şimdi bu yıl, kendimce bir uygulama getirdim. Kendi dillerinde, mesela İngilizce olarak Nutuk'un kısaltılmış bir halini onlara önerdim ki hiç olmazsa Atatürk kimdir, Türkiye Cumhuriyeti'nde neler yapmıştır, şunları bari öğrensinler de onu geçireyim. Yani boş bir kağıdı, hiçbirşey bilmeden geçirmektense, böyle bir uygulamaya gittim. Acaba bu konuda neler yapılabilir? Bazı öğrenciler de çok tepki gösteriyorlar. Mesela dün yazılı sınavda böyle bir öğrenci son hak, son hak değil de, İnkılap Tarihi dersini veremezse üstten ders alamayacak ve bir yıl bekleme durumunda kalacak. Dedim, niçin biraz çaba göstermedin?"Bana anlamsız geliyor niçin çaba göstereyim"dedi. Yabancı, çok da güzel Türkçe kullanıyor. Böyle bir sorunumuz var, bilmiyorum sizler de aynı sorunlarla karşılaşıyor musunuz? Bir de tabii ki teknik eğitim, yani fen-mühendislik fakültesi olmasının verdiği rahatsızlık var, o da yan etki; yani dersleri yok o dersi tanımlayacak, onlara kavramlardan yola çıkarak dersi vermeğe çalışıyorum. Ama kavramları bile inanın çok güç öğreniyorlar. Tabii burada da önceki ortaöğretimden gelen bir sistemdeki bozukluk göze çarpıyor. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler İnci hanım. Mithat bey lütfen.*

Mithat Baydur

Efendim, ben de herkes gibi, Öğretim Üyeleri Derneğine bu toplantıyı düzenlediğinden dolayı teşekkür ediyorum. Özellikle, bunu bir dertleşme ve bir boşalma platformundan ziyade bir ama-

ca yönelik olarak düzenlemiş olmasındaki kararlılıklarından dolayı teşekkür ediyorum. Ve şunu da çok anlamlı buluyorum: bundan aşağı yukarı 62 yıl önce Ankara'da alınan bir kararla ve bu kararın 62 yıldır uygulanmasında getirdiği sıkıntıların ilk kez, kararın Ankara'da alınmış olmasına rağmen, İstanbul'da masaya yatırılmış olmasını da çok anlamlı buluyorum. Bugünkü Ankara'nın Türkiye'deki temsil meşrutiyeti anlamında bir kriz gösterdiğini düşünüyor ve fikirsel yana entellektüel ve siyasi üretim olarak da kısırlaşmasından dolayı, İstanbul'u bugünkü Türkiye'yi varolan dinamikleriyle daha iyi temsil ettiğinden, bu işin İstanbul'a düşmesini özellikle, daha anlamlı bulduğumu ifade etmek istiyorum. Çünkü sancılı da olsa şu andaki kentleşme sürecindeki bütün girdi-çıktı ve çıkıntılara rağmen İstanbul'un potansiyeli ve içinde yaşadığı süreci kentsel dinamikleri sermaye birikimi, entellektüel kapasitesi açısından bu İnkılap Tarihi derslerinin uygulamasının 60 yıllık uygulamasının İstanbul'da analiz edilmesi, İstanbul için doğru olacaktır ve İstanbul'da doğru olanı yapmıştır diye düşünüyorum. Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi derslerinden bahsederken çok değerli hocam Zafer Toprak, Reşit Galip'den bahsetti, ben de bir parça, yeğeni olduğum için değineceğim, çünkü babamın dayısı oluyor kendileri. 1930'dan itibaren bu dersi uygulamaya koyuyorlar, Sayın Toprak hocam, bahsetti, fevkalade bir şekilde, İstanbul'un o zamanlar, ünlü kalemşörleri Ankara'ya uzak duruyordu. İstanbul'un levanten yapısı müteredditi, İstanbul'un yine o levanten yapısı uluslararası sermaye ilişkileri dolayısıyla bir taraftı, dolayısıyla Ankara daha önce de bahsettiğim gibi 1927-28'e kadar İstanbul'a hep mesafeli durdu. Ama ortada yapılacak birşey vardı; her büyük değişim ve dönüşüm projesinde olduğu gibi kendini meşru kılmak için kendi ideolojisini de dayatacaktı. Bu konu üzerinde bir anlaşmaya varalım veya varmayalım, ama kabaca eğer bir insan bir toplumun, bir evrenle ilişkisini inceliyebilse, ve ahla-

ki inanç sistemleri eğer bir bütünse, kendi ideolojisini de, ister istemez ortaya koyacaktır. Bu Sovyetler Birliği'nde de böyle oldu, Türkiye'de de böyle oldu 1932 İş Kanunu yürürlüğe girerken, bizde zaman zaman işyerinde parmak izleri alındı; onlarda işte bir takım devrime paralel olarak tarih yorumları ve o yoruma dayalı olarak kurumlar oluşturulurken, bizde de Türk Dilini Tetkik Cemiyeti, Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti kuruldu ve süreç işlemeye başladı. İşte o yıllardan itibaren Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerini kurulmuş olan devletin kendi milletini oluşturma çabaları olarak da değerlendirebiliriz. Yani işte 10 yılda 15 milyon genç, nüfus oluşturduk her yaştan dediğimiz zaman şunu da gözden uzak tutmamalıyız ki, o onbeş milyon nüfusun aşağı yukarı % 25'i, yani 3,5 - 4 milyonu, ya bir kuşak, ya iki kuşak bu topraklara yeni göç eden insanlardı, yani bir göç vermiş ve göç almış bir toplum önce; bir devlet kurulmuş, sonradan devlet kendi içindeki milleti oluşturmuş, yani"nation building" dediğimiz işlemi yapıyordu. Bunu da son derece doğal karşıladığımızı ifade etmeliyiz. Dolayısıyla bu derslerin de bunun bir tezahürü olduğunu söyledikten sonra, İnkılap ve Devrim sözcüklerinde bile henüz, bu 62 yıla rağmen anlaşamadığımızı ortaya koymakta yarar var. Bunu da belki Bedia Hocamın, hoşuna gidecektir, şöyle söyleyeyim: Ben felsefe lisans mezunu olduğum için, felsefede bir problem vardır,"the problem of identity" diye, yani bir kimlik problemi vardır. Bu problem işte Locke ile ortaya konuyor, daha sonra işte "Scotish Common School" tarafından geliştiriliyor, kısaca şöyle; yani bir insanı insan yapan kimliğini bütünsellik içersinde kendisiyle özdeş tutan nedir, bunu araştırıyor. Dolayısıyla argümanları ve kontr argümanları var, yani önce beyni, zihni tutuyorlar, ona bir beden takıyorlar, bu insan aynı mıdır, özdeşmidir değildir, diye. Sonra bedeni tutuyorlar, zihin enjekte etmeye çalışıyorlar ona veya monte etmeye çalışıyorlar ona, o da olmuyor, bütünsellik zihin

ve bedenin olması gerektiği ileri sürülüyor, bu sefer de bunak insanlar ortaya çıkıyor. Peki ama ya bu insan şimdi yakın geçmişi hatırlar da uzak geçmişi hatırlamazsa diye bir problem ortaya konuyor. Nihai olarak, bir "mind and body integrity" yani zihin ve beden bütünlüğü şart. Dolayısıyla bizim tarihimizde de bunu, şu anlamda söylemeye çalışıyorum yani oturtmak istediğim çerçeve, bir kimlik sorunu olmaktan çok, kendi tarihimizi bir bütünsellik içerisinde öne koymanın çok daha sağlıklı olacağını, aynı bu problemde olduğu gibi sağlıklı olacağı kanaatindeyim. Ben, daha önce söylendi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ismine, kişisel olarak çok sempatik bulmuyorum. Yani, ama şu tartışılabilir, bilmiyorum yani George Washington İlkeleri ve Amerikan Tarihi dersi var mı? Napolyon'un İlkeleri ve Fransa Tarihi dersi var mı? Cromwell'in ilkeleri ve İngiltere Tarihi dersi var mı? Diyeceksiniz ki yok, ama George Washington Üniversitesi var, George Washington Üniversitesi varsa Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü olsun, ama bunun içeriğini biz bir oydaşma oluşturarak, bir konsensüs oluşturarak kendimiz bunu tarif edebiliriz. Biraz önce söylediğim bir süreklilik doğrultusunda. Belki biz kendi içimizde bununla haşırneşir olduğumuz için, yapmış olduğumuz yorumlarda, analizlerde hata yapmış olabiliriz. Ama Türkiye Tarihi'yle çok yakından alakalı bir yabancının Türkiye'yle ilgili bir yorumunu, röportajını isterseniz ben size okuyayım:" Gazetelerde, okullarda hep resmi tarih okunuyor, gençler sürekli ve aynı öyküyü okudukları için bu onlara bıkkınlık veriyor. Türkiye'nin en ilginç, en önemli döneminden nefret etmeye başlıyorlar, üniversitelerde de bu kalıplaşmış, eskimiş ideolojik tarih okutuluyor. Çok yazık" diyor Zürcher bu röportajında. Türkiye'nin çok iyi 20. yüzyıl tarihçileri var gerçekten. Benim de çalışmaktan çok gurur duyduğum, çok değerli hocalarım var. Ama çok enteresandır, Türkiye'nin 20. yüzyıl tarihçileri de tarih bölümlerinde değil ama, uluslararası ilişki-

ler, sosyoloji bölümlerinde ders veriyorlar. Bunun da bir sebebi olması lazım. Yani bizde maliyeden tutun adliyeye, üniversitelerden tutun spora kadar belli tabular olduğu gibi tarih konusundaki tabulardan kaynaklandığını düşünüyorum ben. Maalesef çok iyi tarihçilerimiz, tarihte değil, başka bölümlerde ders veriyorlar. Türkiye'de tarihte, biraz önce de değinildi, adeta bir tarih sektörü, bir tarih endüstrisi oluşmuş, bir "KİT" bu adeta; bunun kongreleri var, bunun yönetim kurulu üyeleri var, emekli olanların istihdam edildiği yerler var, bayağı bir Ereğli Demir-Çelik gibi, Karadeniz Bakır İşletmeleri gibi, Etibank gibi bir KİT. Türkiye eğer bunu aşarsa, bugün bütün bu konuşmalarımızın önünde de yepyeni açılımlar, perspektifler oluşacaktır kanaatindeyim. Ve 20.yüzyılın en önemli fikirlerinden biri olan Atatürk, biraz önce çok değinildi, bütün bu kaos ve boğucu kuru tarih anlayışı içerisinde gerektiği gibi anlaşılmadığı için, gerektiği gibi de anlatılmıyor, bu çok önemli figüre de yazık oluyor. Bu ders bizim Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptığımız gibi biraz önce Zafer Bey bahsetti, eğer beğensek de beğenmesek de eleştirsek de eleştirmesek de, Tanzimatla beraber ulus-devlete giden süreçte başladıysa, bunu Tanzimattan günümüze kadar güncelleştirmenin çok anlamlı olacağı kanaatindeyim. Yani II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar olan dönem birinci sömestr, II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar, şu anda içinde yaşadığımız gümrük birliği dahil sürece kadar aktarmanın çok anlamlı ve sempatik olacağı kanaatindeyim. Biz bunu haftalarca kendi bünyemizde tartıştık ve işte Türkiye tarihi olunca bu başka birşey, başka bölümlerde veriliyor diye bir argüman söyleniyor ama Türk Tarihi, Türkiyat Enstitüsü ile bunu karşılaştırmamak lazım. Hiç de başka bölümlerle örtüşeceği kanaatinde değilim. Bir diğer şey de, iyi güzel bunları yapalım ama, işte Uluslararası İlişkiler ile Kamu Yönetimi'nin bazı bölümleri örtüşüyor deniyor. Örtüşmüyor çünkü aynı kategoride şeyler.Onları bizatihi o

bölümün öğrencileri alıyor. Bizim verdiğimiz Tanzimattan günümüze kadar getireceğimiz süreçte kimya öğrencisi, matematik öğrencisi bilgisayar öğrencisi de olacak Ve bu bilgisayar öğrencisi Türkiye tarihi öğreneceği gibi, Türkiye tarihini de sevecek. Bunun bir şekilde biz yolunu bulmalıyız ve de bunu, dendiği gibi, inter disipliner veya disiplinlerarası kültür, iktisat, hukuk, anayasa, sosyal ve siyasi tarih alanlarını da kapsayacak şekilde ele alemleyebilmenin yolunu bulmalıyız. İnkılap ve Atatürk sözcükleri sanki perspektifi daraltıyor, bunun tekrar altını çiziyorum. Biz şu anda bunu yapıyoruz, her hocanın kendi yöntemi var bizde, yani bu belli bir"outline"i haftalık çıkartılmış dersler anlatılıyor ama ister o derslerden sınav yapabilirsiniz, veya yaptığımız bir sınavın belli bir yüzdesini alıp öğrencinin ilgi alanlarında, yapmak istediği çalışmalarda onları heveslendirerek ödevler yaptırabilirsiniz. Benden tam puan almış 4 tane öğrencinin ödevini getirdim size, eğer bir mahsuru yoksa söyliyeyim: 1. TBMM'de Düşünsel Ayrılıklar, fevkalade güzel bir ödev. Osmanlı İlişkilerinde Anadolu ve Bağdat Demiryollarının Yeri, Tanzimattan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm ve II. Abdülhamit'in Dış Politikası. Ben İnkılap Tarihi dersinde yapıyorum bunu. Bunların hiçbir zararı yok, ister kadın hareketlerini yapsın, ödev olarak, derse paralel olarak, ister kentsel dönüşümü yapsın, ister İktisat Tarihi'ni yapsın, isterse Gümrük Birliği sürecinde Türkiye'yi yapsın, ben bunların öğrenciyi daraltacağı değil tam tersine zenginleştireceği kanaatindeyim. Onu özellikle ifade etmek istiyorum.

Şimdi Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim elemanları falan diye bahsetti Halil Bey, bir gezisinde öğrencileriyle diyalog sonucunda doğru, katılıyorum. Ama şimdi, liseyi bitiren bir öğrenci, üniversiteye giriş konusunda, girmek istediği bölümleri yazarken, İnkılap Tarihi diye bir bölüm yok. Sümeroloji var, Yakın Çağ Tarihi var, değişik bunun türevleri var. Ama İnkılap Tarihi diye bir bölüm

yok. Dolayısıyla Türkiye'nin İnkılap Tarihini veren ister öğretim görevlisi olsun, ister öğretim üyesi olsun, okutmanlar olsun, belli, lisansı belli bölümlerden gelip daha sonra buralarda master veya doktora yapan elemanlar oluyor. Tabii bu çok büyük bir farklılık getiriyor formasyon itibariyle, ama bunu eğer bir şekilde aradakiler dersi verirlerken, bu süreç içersinde hizmet içi eğitimle, birtakım dergisel çalışmalarla enstitü bünyesinde, birtakım tartışma platformlarıyla, birtakım panellerle, bir tür hizmet içi eğitim çerçevesinde, bunun telafi edileceği kanaatindeyim ve iyi de olacağını, bazen dezavantaj gibi gözüken konuların süreç içinde avantaja dönüştüğünü söylemeliyim. Çünkü, edebiyat, hukuk, siyaset bilimi, felsefe, sosyoloji gibi bölümlerden gelip de buralarda yüksek lisans ve doktora çalışması yaptıktan sonra bu konulara yönlenen arkadaşların bir çeşitlilik, bir farklılık yaratarak, dolayısıyla bu çeşitliliğin ve farklılığın yalaşımlara da yansıyacağından, bu kısır gibi gözüken konunun zenginliğe de dönüşebileceği kanaatindeyim. Halil Bey söyledi, çok güzel, katılıyorum; ister aydınlanmacı, yani bunu bir tarih felsefesi açısından, ister postmodernist olsun, bir ortayol, yani şu anda bir konsensus sağlayabilirsek, açılım zenginliği, kendi tarihimize yaklaşmaktan bir perspektif zenginliği, bir soğukkanlılık sağlayabilirsek, aydınlanmacı veya pastmodernist olsun, hangi tarafından bakarsanız bakın, ikisinin arasında bir yerlerde olabileceği kanaatindeyim ben. Ve dolayısıyla artık, Ulu Hakan mı, Kızıl Sultan mı yok İsmet Paşa Hazretleri mi, geldi İsmet gitti kısmet mi; bu tür çekişmelerden ve kutuplaşmalardan kendimizi kurtarmamız gerektiğini düşünüyorum. Bir de, eğer bu derslerde, biraz önce yine Halil Bey konuşurken söyledi, çok güzel, ister Siyaset Bilimine gelen öğrenciler işte tepeden inme totaliter bir rejimin olduğunu belirten terimler veya sözcükler kullanarak kendi bilgilenme veya formasyonlarını açığa vuruyorlar gibi bir yaklaşımda bulundu. Bu doğru olabilir, ancak Türkiye'de bu

ulus-devlet ve büyük dönüşüm üzerinde biz Batı'daki şablonlarına uğradığını söylersek, en azından kıyılarda başlayan, işle merkantilist dönemi atlatarak kent meclislerinin oluşması, kent meclislerinin burjuvaziyi oluşturması, burjuvazinin bir değişime öncülük etmesi, eğer Türkiye bu süreçlerden geçmediyse, bunu yapmak bir bürokrat elite düştü dersek, dolayısıyla hem iktisadi eksene bir atıfta bulunmuş oluyorsunuz, hem siyasi eksene bir atıfta bulunmuş oluyorsunuz. O halde, bu derste bütün bunları anlatmamız gerekli miydi diye sorduğumuzda,"evet" dediğimizde, bu derste iktisat da olacak, hukuk da olacak, sosyoloji de olacak, anayasa da olacak. Dolayısıyla disiplinlerarası olacak, bundan kaçış yok. Yani buna evet dediğimiz anda, eski haliyle sürsün demenin hiçbir anlamı yok diye düşünüyorum. Bir başka sebebi de şu; kronolojik bir olaylar dizgisi şeklinde anlattığınızda, işte Cumhuriyet ilan edildi, işte büyük dönüşümler başladı, dünya bunalımı geldi, 30'lu yıllar tek parti dönemi ve sonra geliyorsunuz 50'lerde, dünyanın dinamikleri için neler yapılıyor, bir bakıyorsunuz. Demokrat Parti tek başına ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiş. Peki, bir önceki dönem çok iyiydi de halk bunu neden tek başına iktidara getirdi diye düşünecek, soracak. İşte o zaman da, biraz önce Zafer Bey'in de söylediği gibi, dünya konjonktöründen soyutlayarak bu ders anlatılmaz. Bu tarihte Türkiye tarihi de olacak, dünya tarihi de olacak, dünya siyaseti de olacak, yani bunu içi kapalı bir devre, kapalı bir mekanizma şeklinde anlatmak derse ihanet etmekten başka hiçbirşey değildir. Dünyaya paralel olarak anlatacağız ki önümüzdeki açılımları da hep beraber kucaklamanın bir şekilde yolunu açalım. Bana iki tane öğrenci geldi, ödev konusunda sıkıntı çekmişler, bunu da çok ekstrem bir örnek olduğu için söylüyorum. Ne istersen onu yap dedim, bilgisayar mühendisliğinde okuyorum dedi, "Bilgi Toplumu ve Türkiye" yapabilir misin dedim, yani bilgi toplumunun ne gibi tezahürleri olacak, neyi kastediyo-

ruz; yaptı "Bilgi Toplumu ve Türkiye"yi getirdi. Bir suç mu işledik şimdi, bunu soruyorum. Bir tanesi"ben" dedi,"çok petrol okuyorum" dedi, yani petropolitik meraklısıymış, Kafkas petrolleri, Boru hattı ve Türkiye'yi yaptı. Ben bunu çok büyük bir zenginlik olarak görüyorum. Yani derse böyle yaklaşabildiğimiz zaman çok önemli mevziler elde edebileceğimizi düşünüyorum. Bir de, kendi başımdan geçen birşeyi söyleyeceğim, 24 Aralık seçimleri oldu, işte biliyorsunuz birinci partiler filan belli oldu ben ondan 3 gün sonra falan son dersimi yapıyordum, sömetr tatili başlayacak. Bir tanesi dedi ki hocam darbe olur mu dedi, ben de şaşırdım yani, niye bana soruyorsun? Eh. Atatürk İlke ve İnkılapları hocasısınız ya siz, devlete yakınsınız, bilirsiniz dedi. Yani bu son derece vahim bir durumdur. Ve ben iddia ediyorum, eğer desem ki çocuklara, çocuklar ben bu dersle görevlendirildim, Harp Akademilerindeyim veyahut şurda herhangi bir bölümde piyade kıdemli yüzbaşıyım desem, inanın % 60'ı filan inanır. Yani dersin verdiği görüntü öyle. Yani ben bir piyade yüzbaşı olarak derse giriyorum desem, büyük bir bölümü inanır. Bu dersi sivilleştirmek durumundayız. Hocalarımın yanında söylemek çok ayıp olacak, lütfen beni bağışlasınlar, eğer üniversitede yani evrensellik, evrensellikle beraber bir sivillik, bunu bir medenileştirme, ehlileştirme anlamında kullanıyorum, bir tezahürü de bunun özgürlük olarak düşünürsek, üniversitede bir resmi ideoloji görüntüsü veren ders, bizatihi bir kontradiksiyondur, çelişkidir. Bu çelişkiden bir şekilde bunu kurtarmalıyız, çok çok teşekkür ediyorum.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Mithat Baydur. Tevfik Bey, buyrun*

Tevfik Özcan

Bence deminki konuşmacılar, ifade edileceklerin hemen hepsi-

ni ortaya koydular. Tarihin bilimsel bir obje, ya da inkılap tarihinin tarihin bir objesi veyahut tarihin bilimsel tarihçilik ya da ideolojik tarihçilik şeklinde ele alınması konusunda, çalışmalarından yakinen haberdar olduğum sayın Tanör hocama ve sayın Berktay'a katılıyorum. Bence pedagojik amaçlı bir inkılap tarihi yaklaşımı, başarısız bir yaklaşımdır herşeyden önce. Pedagoji kişinin sosyalleştirilmesi, kişinin kişiliğinin inşa edilmesiyle ilgili bir süreçtir. Üniversite çok geç kalınmış bir yerdir. 70'li yıllarda İnkılap Tarihi dersleri bugünkünden belki daha az ciddiye alınırdı, ancak Türkiye gündeminde din devleti gibi bir tehlikeyi kimse aklının ucuna getirmezdi. Yani, bunun sırrı insanlara Atatürk'ü üniversitede öğretmek değil, başka siyasal dinamikler belki serbestçe hareket edebilir hale getirmekte diye düşünüyorum. Bir bununla bağlantılı ve aynı zamanda benden önceki sayın konuşmacının konuşmasıyla bağlantılı bir sorun var, bence İnkılap Tarihi enstitülerinde yapılan tezler şeye yatırılmalı, inceden inceye değerlendirilmeli. Zira, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi diye dünyanın hiçbir yerinde hiçbir bilimsel disiplini tanımlayabileceğimizi ben zannetmiyorum. Bu ya bir tarih objesidir vs. ya hukuk tarihi objesidir. Kaldı ki bir de basında çıkmış olan ve kendim de tanık olduğum birkaç tane örneği zikredersem bunların son derece kötüye kullanılan kurumlar haline dönüştüğünü de ifade ediyorum. Bence, bu işin düzelmesi için önce İnkılap Tarihi Enstitüleri lisansüstü öğretim vermeyi bırakmalılar. Yani onu tarih bölümleri yapmalı veyahut sosyoloji bölümleri yapmalı, sayın Zafer Toprak hocamla ilgili bir konu var aklımda. 80'li yılların başında, zannediyorum. Tarık Zafer Tunaya'ya ait bir Cumhuriyetin ikinci sayfasındaki bir makalede, bu dersin ilk kez İhtilâller Tarihi olarak Ankara'da ihdas edildiğini ve Atatürk'ün bu ismi verdiğini okuduğumu hatırlıyorum. Ama saklamış olmadığım için, belki arşivlerden araştırılsa bu yazıyı bulabileceğimi sanıyorum.

Zafer Toprak

Yusuf Akcura'nın verdiği siyasi tarih dersi Hukuk Mektebi'nde İhtilâller Tarihi, beş kitap olarak yayınlanmıştır; ders notu olarak....

Tevfik Özcan

Zannederim Recep Peker'in de var.

Zafer Toprak

Fransız Devrimi, Rus Devrimi vardı, bunlar arasında ama ilk başta veren kişi Yusuf Akçura'dır; Siyasi Tarih dersinde verdi, yani adı Siyasi Tarih dersi ama devrimler tarihi uygun görüldü.

Tevfik Özcan

Hatta ihtilaller tarihi olarak ben ismini hatırlıyorum. Nihayet, bir konu pedagojik yönüne ilişkin olarak, sosyal bilimlerle ilgili olmayan öğretim programlarının çok başarılı olma şansının olmadığını sanıyorum burada. Bence seçimlik duruma getirmek yapılacak en iyi çözüm tarzıdır. O halde bizi aşacağı gibi, bu dersi ihtas edenlerin de hiç düşündüğü birşey değil. Çünkü mühendislik fakültesinde bunu bilimsel bir obje haline getiremezsiniz. Yani, bilimsel obje olarak tarihe ilgi duyacak muhakkak mühendis vardır, çok az sayıda. Ama bu mühendislik fakültesinin standart bir bilimsel anlam verilen sorunu durumunda tanımlayamazsınız. O yüzden fayda-maliyet analizi çerçevesinde düşünerek, hatta sosyal bilimlerle ilgili eğitim programlarında da belki seçimlik ders haline getirmek daha iyi olur kanısındayım. Ama bunun, hiçbir temeli olmadığını da biliyorum söylediğim şeyin. Teşekkür ederim.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler.. Necmi Bey,buyrun.*

Necmi Yüzbaşıoğlu

Zaman bir hayli geçti ama ben vazgeçemedim, konuşma hakkımdan çünkü ben İnkılap Tarihi anlatanlardan biriyim. Hukuk Fakültesinde, Diş Hekimliği'nde, Sağlık Meslek Yüksek Okulunda inkılap tarihleri anlattım. Hem fen bilimlerinde hem sosyal bilimlerde bir takım gözlemlerimle, tecrübelerimle bazı şeyler söylemenin görevim olduğunu düşünüyorum. Şimdi tabii zaman da azaldı. Somut olarak, somut sorulara cevap vemek istiyorum, çünkü üç temel eksen var, böyle bir ders okutulmalı mı, bir. Bu dersin adı ne olmalı, iki. Benim de hep kafama takılan şeylerdir, üçüncüsü bu dersin içeriği ne olmalıdır? Yani aşağı yukarı bir programı, olmalı mıdır ve ne şekilde anlatılmalıdır? Somut bu sorulara cevap vermek istiyorum. Şimdi efendim, bana göre bu ders okutulmalı bir kere. Şimdi, tabii, dersin adı ne olmalıdır, onu da ayrıca söyleyeceğim. Ders neden okutulmalıdır? Bir kere bir üniversite mezununun Türkiye Devrim Tarihi'ni bilmesi gerektiğini düşünüyorum ben. Bir kere, bugün adalarla ilgili sorun çıktı, bir sürü üniversite mezunu insan bundan habersiz, sorunun temeli konusunda habersiz. Şimdi, bunu bir aşamada öğretmemiz gerekir; İlkokul, ortaokul, lise, üniversite var. Türk aydınının Türk devrimini, bu devlet nasıl kuruldu, temel esaları nedir, rejim nasıl işliyor, bu konuda çok temel bir bilgisinin olması gerektiğine inanıyorum. Bir aydın olmanın bir sorumluluğu var. Şimdi bunu nerde öğretebiliriz? Liselerde bunun belli kalıplarda, Nutuk eksenli anlatıldığını arkadaşlarımız söyledi, gerçekten de böyle. Bütün lise tek ders kitabı, Mill Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış, ideolojik propaganda amacı güttüğünde herkes hem fikir; burada, bu işlevi, öncelikle bu işlevi var. O halde bizim liselerde objektif bir devrim tarihi anlatmamız mümkün değil bu koşullarda. İdeolojik propaganda amacını ya da pedagojik amacını, doğru ya da yanlış bu ayrı, orda gerçekleştiriyor. Şimdi biz üniversitede nesnel olsun dediğimiz, bilimsel yönünü yapmalıyız devrim tarihinin. Bu nedenle üniversi-

tede, tabii zorunlu olmalıdır, ya da seçimli olabilir, bu konuda ısrarcı değilim, ama Türkiye Devrim Tarihi olarak bir dersin okutulması gerektiği kanaatindeyim. Bilimsel ölçülerde, tarihin metotlarından faydalanarak. Tabii İnkılap Tarihi'nin şu özelliği de var, sadece tarih değil. Biraz hukuk, arkadaşımız söyledi, biraz iktisat, biraz siyasal bilim gibi mültidisiplinler bir konu. Dolayısıyla inkılap tarihi dersi anlatıcılarının iyi yetişmiş olması gerekli bir kere. Salt hukukçu çok iyi olabilir ama inkılap tarihi açısından yetersiz olabilir. Ve genelde kendisini bu yönde yetiştirenlerin de daha başarılı olabildiklerini de görüyoruz. Şimdi toparlarsak, İnkılap Tarihi dersi okutulmalıdır, devrim tarihi dersi okutulmalıdır.

Şimdi ikinci aşama, bu dersin adı ne olmalıdır? Şimdi bu dersin adı, burada söylendi aşağı yukarı, bana göre de Atatürk İlkeleri çok dar bir kapsam, devrim tarihi olarak ele alınmalıdır. Yani Türkiye Devrim Tarihi bile dar, çünkü Osmanlı'yı görmeden Türk Devrimini, Kurtuluş Savaşını anlamak mümkün değildir. Bazı insanlar çıkıyorlar, ulu önder 19 mayıs 1919'da Samsun'a çıktı, uyuyan milleti uyandırdı diyorlar; bir kehanet bu, böyle bir tılsımı kimsenin yoktur. Kaldı ki Atatürk rasyonel, akılcı bir kimseydi, bu ona karşı, onun hayat tarzına karşı bir ifadedir. Nutuk eksenli anlatıldığı için, bir kere bundan kopmamız gerekiyor. Nutkun dışına çıkmamız gerekiyor, gerçekten, hocamız söylediler. Kazım Karabekir'in İstiklal Harbi kitabı bile okunamıyordu 60'lara kadar. Yani yeni yeni Nutuk ekseni dışında bu Türkiye devrimi nedir, nasıl ortaya çıkmıştır, bunlar yeni sayılır tarih açısından bakarsak. Şimdi yine dendi ki Fransız İhtilali okutulmuyor, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi okutulmuyor. Belki Türkiye'de 50 sene sonra Türkiye Devrim Tarihi diye böyle spesifik bir ders okutulmayabilir. Ama Türkiye için çok uzak yıllar değil, yani bir insan ömrü, bir zaman dilimi. Bunun için dersin adı belki Türkiye Devrim Tarihi olabilir ve içerik olarak da kesinlikle Osmanlı Tanzimat dönemine kadar inilmelidir. Çünkü Cumhuriyetin üzerine kurulduğu ilkelere

bakarsak laiklik ilkesini Tanzimat Dönemini görmeden I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet kazanımlarını görmeden anlayabilmemiz mümkün değildir. Hatta bu noktada Dünya Devrim Tarihini de artık yapmak gerekmektedir. Çünkü hem söylendi sabahtan beri, hristiyanlıkta laiklik nasıl ortaya çıktı, aydınlanma çağı olmadan, burjuva devrimini görmeden, laiklik ilkesini kuru kuru anlayabilmek mümkün değildir. Onu da bugüne kadar, geçirdiği aşamalarla bugüne kadar ulaştırmak gerekir. Aynı şeyleri diğerleri için de söylemek mümkün, Cumhuriyet, şimdi ben bunu denedim, birinci sınıf öğrencilerine, Diş Hekimliğinde ya da Cerrahpaşa Sağlık Meslek Yüksek Okulunda Cumhuriyetçilik nedir diye sorduğumda, halkın kendi kendisini yönetmesidir deniyor, sadece bu. Lisede öğrettiğimizi iddia ediyoruz, bu mu Cumhuriyetçiliğin tarifi? Laiklik nedir dediğimiz zaman din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır, çünkü test sınavına hazırlanıyor, ona o kadar lazım ve orda da o soruluyor. Şimdi bu mudur laiklik? Bunlar bilmiyorlar, hakikaten bilmiyorlar Lozan Antlaşmasını sorduğum zaman. Türkiyenin sınırları işte aklında kalmış sadece, Lozan Antlaşması bu mudur? Türkiye'yi kuran, siyasi felsefi bir takım şeyleri olan bir antlaşma, bağımsızlığını dünyaya ilan eden bir antlaşma. Bu boyutlarından bihaberler. Bunun için, diyorum yine okutulmalıdır. Zorunlu olmayabilir dediğimiz gibi seçimlik olabilir ama bir Türk aydını, objektif, tarih metodu ile hazırlanmış, nesnel bir Türk Devrimini Türk tarihini öğrenme hakkı ve sorumluluğu vardır diye düşünüyorum ve son olarak bunun içeriği konusunda yine kendi tecrübelerime dayanarak birşeyler söylemek istiyorum. Şimdi belli bir program tespit etmek mümkün. Tabii ideal olanı dünya devrimleri içersinde bunun yerini koymaktır. Ve Türkiye Osmanlı'dan Tanzimattan başlıyarak, çünkü birbirini doğurmuştur, koyulmalıdır ama bu konuda Sosyal Bilimler Öğrencileri ile Fen Bilimleri öğrencileri arasında sıkıntılar var. Ben Hukuk Fakültesinde şimdi sayın Tanör anlatıyor iki senedir, ben bayrağı ona devrettim, in-

şallah sonra yine alırız, kendisi yorulduğu zaman tabii, kısmet olursa zevkle üstleniriz böyle bir şeyi. Farklı şeyler anlatıyor idim. Neden anlatıyor idim? Şimdi, Hukuk Fakültesi'ne geldiğiniz zaman, Tanzimat'ı Anayasa Hukukunda öğretiyorum ben Anayasa Hukuku hocasıyım, asıl branşım bu. Meşrutiyeti, işte Cumhuriyeti, 21 Anayasasını, 24 Anayasasını, özgürlükleri.. Şimdi değerli konuşmacılar dediler ki Gümrük Birliği'de anlatılsın. Doğru, Türkiye'nin bağlı olduğu anlaşmalar da anlatılsın, doğru. Biz bunları zaten diğer derslerde çok teferruatıyla anlatıyoruz. Dolayısıyla, İnkılap Tarihinde, ben Hukuk Fakültesinde ne anlatacağım konusunda sıkıntıya düşüyordum, açıkça söyleyeyim. Çünkü tekrar oluyor. Anayasa hukukunda geliyorum, anlatıyorum, çok daha geniş, ders saati fazla. Peki İnkılap Tarihinde ben ne anlatacağım bu çocuğa? Şimdi Allahtan, sayın Tanör yetiştiler, kitabını hep burda övdüler, bende buna katılıyorum, değişik bir perspektif. Nutuk ekseni dışına çıkan bir objektif, nesnel, karşı görüşleri de koyarak, bunları çağırarak, dinleterek. Ve imdadımıza yetişti ve beni de rahatlattı, açık söylüyorum. Son iki yıldır zevkle İnkılap Tarihi dersi anlattım. Katılım da arttı, öğrencilerin ilgisi de arttı, ödev verme yollarını denedik, tartışma yolunu denedik. Sayın Tanör, yine çocuklara tiyatro oynatıyordu, kimisine Abdülhamit, kimisine Mithat Paşa gibi. Bunlar da öğrenci için son derece yararlı Anayasada da İnkılap Tarihinde de yaptı bunu, ben de kısmen uygulamaya çalıştım. Böyle böyle Hukuk Fakültesi öğrencilerine daha değişik konulara, bilmediği Nutuk dışına taşan konulara yayılarak, sayın Tanör bunları anlattı, tekrarlamama gerek yok, öğrencilerin ilgisini çekmeye çalıştık. Ve bugün Hukuk Fakültesi öğrencileri, bir kısmı ilgi duyabilmişse bunda bu yeni perspektifin büyük rolü vardır. Şimdi gelelim öbür gruba Diş Hekimliğinde şu anda vermiyorum ama daha önce verdim. Sağlık Meslek Yüksek Okuluna. Şimdi orda daha farklı anlatıyorum. Orda ne anlatıyorum, Tanzimat anlatıyorum, ordan başlıyorum, Osmanlı yenilik hareketi, la-

iklikte ne mesafe katedilmiştir, Tanzimatın, Meşrutiyetin katkıları nedir, devlet alanında, hukuk alanına, II. Meşrutiyeti nedir? Cumhuriyet bunun üzerine kurulmuştur. Atatürk, Türk devriminin daha doğrusu, önderliğinin altında yapılan şeyler, böyle tepeden inme değildir, bunun bir tarihi birikimi vardır. Hep denir ya işte, Osmanlı'yla barışalım, tarihimizle barışalım. Bana göre dargın değiliz. Öyle gösterınişiz, bunun da tabii siyasi-politik nedenleri var. Kurtuluş Savaşı sonrası, böyle olması da zaten mümkün değildir. Uyuyan milleti kimsenin uyandırması da mümkün değildir. Osmanlı'nın bir birikimi vardır, Kemalist önderlik bunu biraraya getirmiş ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla bağımsız bir devlet kurınuştur çağdaş olarak. Bunu kucakladığımız zaman, bence gerçek anlamda bir takım şeylere cevap vermiş oluyoruz, Türk devrimine karşıt olanlara diyelim, ya da devrime değilse bile devrimin getirdiklerine karşıt olanlara ve bunların öne sürdükleri tepeden inme argümanlara karşı doğru bir bilgi getirmiş oluyoruz ve bu insanları da bir ölçüde kucaklamış oluyoruz. Çünkü devrim sonrası, Kurtuluş Savaşı sonrası bunlara laiklik gibi karşı çıkanlar, o cephesini istemeseler bile, o aşamasına kadar olanına katılıyorlar en azından devrim tarihin onlar da tümüyle karşınıza almış oluyorsunuz diye düşünüyorum. Evet, teşekkür ediyorum.

***Burhan Şenatalar**: Teşekkürler Necmi Bey, Olgun Bey, buyrun*

Olgun Akbulut

Şimdi, çok şey söylendi ama, ben öğrenci gözüyle sadece bazı şeyleri tekrarlamak istiyorum. Yani onayladığımız noktaları, öğrenciler tarafından onaylanmış olduklarını söylemek için. İlkönce buradaki konuşmalardan çıkardığım bazı notlarla ilgili konuşacağım; daha sonra buraya gelirken hazırladığım bazı notlarla ilgili. Şimdi seçmeli mi olsun, zorunlu mu olsun. Şu aşamada zorunlu ol-

sun, Çünkü Türkiye'de tarih okutulmuyor, derslerin içeriğini beğenmiyoruz. O zaman ilkönce derslerin içeriği düzelsin, öğrenciler sevsin, gerekliliği anlaşılsın, ondan sonra seçmeli olabilir. Ama şu an fakültelerden mezun olan, mesela kardeşim bana soruyordu; abi sen çok şey biliyorsun bu İnkılap Tarihinde, kendisi üniversite sınavına hazırlanıyor, muhtemelen mühendislik fakültesini kazanacak, oda seneye bunları öğreneceğini ümit ediyordu. Üzülerek söylüyorum, öğrenemeyecek, demek ki öğretilmesi gerekiyor. Ve çok da acı bir şey, bir mühendisin, bir doktorun, bir siyasetçinin, bir hukukçunun hayata çıktığında Türkiye'nin tarihini bilmemesi. Bu yüzden ilk aşamada zorunlu kılınmalı diyorum. Atatürkçü olmayan dersi vermesin, ben de diyorum ki farklı görüşleri öğrencinin önüne sunmayan, yeterli bilgi, yeterli kaynak getiremeyen vermesin. Dersi sevmek, dersi vermek istemek yetmez. Gerçekten yetmez. Gerekli kaynaklara ulaşmak gerek, bu kaynaklar kesinlikle öğrencinin önüne sunulmalı ve öğrencinin kendini ifade etme hakkı sağlanmalı. Sevmek yetmez diyorum. Diğer bir nokta, sorun ağırlıklı olarak bence tarih bölümü ve öğrencileri için değil de hukuk, siyasi bilimler, iktisat ve onlardan sonra tıp ve mühendislik fakültelerinde ne olup bittiği.. Evet doğru bizim derslerimizin büyük çoğunluğu belki inkılap tarihiyle yakın ilişki içersindedir, o konuda bizim daha kolay işimiz, hocaların da daha kolay işi, fakat diğer fakültelerde daha ağırlıklı olması gerektiğini düşünüyorum. Zeynel derslere az kişi geliyor dedi, bu kadar ilgiye rağmen. Boş kağıt veren geçiriliyordu o dönemlerde, onun izdüşümleridir bunlar da. Hukuk Fakültesi'nde öğrencinin genel olarak dersi fazla olduğu için, diğer şeylere tercih edilen bir ders oluyor, yani okul dışında yapılması gereken şeylere tercih edilen bir ders oluyor, yoksa dersin gayet zevkli işlendiğini söyleyebiliyorum. Ders 1.5'ta başlıyor, 2.20'de bitiyor, saat 5'deki Beyoğlu'ndaki Fransız Kültür Merkezi'ndeki Fransızca kursuma yetişemediğim çok zamanlar oluyor. Bunun için bazı şeylere tercih ediliyor dersler, bu gayet

normal. Bugünle ilgili yazdığım şeyleri söylemek istiyorum: Tarih hocası konuşmacı liseyi anlattı, liselerde nasıl ders verildiğini; o zaman bilim yuvası olan üniversiteye çok iş düşüyor bu konuda demektir. Bu açıdan da zorunlu olması gerekiyor. Genelde felaket olduğu söylendi en başta, fakat Tanör hocamız anlattı, onun yaptığı şeyin felaket olmadığı, çok iyi olduğu çıktı ortaya. Diğer hocalarımız, Boğaziçi Üniversitesi'nin programı okutuldu, o da çok beğenildi. O zaman neye felaket diyoruz biz? Felaket olan ne? Benim bu konudaki izlenimlerim, bir kat metotla bu ders işlenirken, felaket diye bu benim nitelendirdiğim bu. Mesela, birinci metod, öğretim üyesi kendi yazmış olduğu bir kitabı ders kitabı olarak tavsiye ediyor, kitap aynen işleniyor sınıfta, ders saatine sığmayan, yetiştirilemeyen bölümler öğrenciye yükleniyor, evde okuyup geliyorlar, yani evde tamamlıyorlar okumayı ve sınavda kitaptan tamamen sorumlu olunuyor. İkinci metod, öğretim üyesinin ders hakkında yazdığı bir eser yoksa, içeriğini kendi ölçülerine göre beğendiği bir eser tavsiye ediliyor ve o kitaptan sorumlu olunduğu için, tavsiye edilen kitap alınıyor, yani öğretim üyesi ben bu kitabı tavsiye ediyorum ama istediğiniz kitabı almakta serbestsiniz deniyor. Serbest değil aslında, çünkü kitap tavsiye ediliyor, kitap soruluyor. Mecburen o kitap alınıyor. Bu iki metot da öğretim üyesi ders anlatıyor. Üçüncü yöntem, yine bir kitap tavsiye ediliyor fakat öğretim üyesi dersi anlatmıyor, öğrenciye konular paylaştırılıyor, siz gelin dersi anlatın deniyor, bu pek tartışma ortamı bence sağlamıyor.. Öğrenci, fazla kaynaklara ulaşamıyor, öğretim üyelerinin bu konuda çok çok daha şanslı olduklarını düşünüyorum. Ve sonunda da hoca dersi toparlamaya çalışıyor, fakat dağıtılan pek fazla birşey olmadığı için toparlamak da işte nasıl toparlamaksa.. Dördüncü bir metot da derse ilginin az olduğu görülünce, öğretim üyesi tarafından bir ilke uygulanıyor: dersi zorlarsın, gelen öğrencinin kalacağına inandırırsın, sınavlarda zor soru sorarsın, derse gelmek zorunda kalırlar, ilgi artar ve öğrenirler. Böyle zorlanınca, evet

derse gelmek zorunda kalınıyor, ilgi artar gibi gözüküyor, sınavlarda zor olunca çalışılıyor ama bir şey öğrenilmiyor doğrusu. Ortaya çıkan bir şey yok. Bunlardan ortak noktalar işte, bugün dile getirildi, derse ilgi az. Evet doğru ilgi az, zorunlu derse katılımın zorunlu olduğu fakültelerde belki zorunlu olarak öğrenciler derse katılıyor, devam zorunluluğu olmayan fakültelerde gelmiyor.

Derslerin seminer olarak işlenilmesi teklifi getirildi, tamamen aynı kanaatteyim. Ders olarak artış işlenilmemeli. Ve işin garip tarafı, öğrenciler isteksiz olduğu gibi öğretim üyeleri de isteksiz hale geliyor belli bir dönemden sonra. Belli bazı somut önerilerimi de sunmanın zamanı, artık bitiriyoruz. Bence öğretim üyeleri aldıkları sorumluluğun değerini de bilmeli; yani bu sorumluluğun gereğini yerine getirmeli; ikinci nokta dersler kesinlikle öğrenciden gelen talepler üzerine yapılmalı ve bu taleple kastettiğim sene başında öğretim üyesinin sizce nasıl ders yapalım diye sorması değil, her ders sorması, sürekli sorulmalı. Üçüncü bir nokta, sayın dekanımız Aysel Çelikel, şöyle demişti; bizim yetiştirdiğimiz öğrenciler islamcılarla iyi tartışamıyor, düşük kalıyorlar onların karşısında denildi. Eh düşük kalırlar tabii yani, farklı ideoloji kökenli insanlar var, farklı ideolojideki insanlar farklı şekilde bakıyorlar Türk devrimine. Bu farklı görüşler sınıfta tartışılmadıkça, bilinmedikçe, öğrenilmedikçe düşük alınır tabii çünkü islamcı kesim kemalist kesimden daha çalışkan bir kesim, onlar iki taraflı okuyorlar. Biz, biraz derslerle yetiniyoruz gibi geliyor bana. O zaman öğretim üyesine çok önemli bir görev düşüyor; konuya farklı görüşteki insanların kesinlikle iştiraki de gerekiyor, hatta konuk olarak çağrılmaları da gerekiyor; farklı görüşlerin mutlaka ama mutlaka öğrenciye gösterilmesi, tanıtılması gerekiyor derste diye düşünüyorum. Evet, bir de öğretim üyesinin konu hakkındaki yazılı tüm eserleri yerli, yabancı okuması gerekir diyorum, bunu başta da söylemiştim, sevmek yetmez. İlgili ve istekli öğrencilere araştırma konusu verilir, danışmanlık hocalık yapılabilir, çok yararlı

birşey. Ders konusuyla ilgili programlar TV programları olsun, panel toplantıları olsun, öğrenciye duyurulmalı, çağırılmalı, beraber tartışılmalı, sınıfta bir tartışma ortamı yaratılmalı. Tek kitap asla ve asla tavsiye edilmemeli. Tek bir kitabın tavsiye edilmesi demek öğrenci tarafından biz bunu almak zorundayız diye anlaşılmaktadır; uzun yıllardır da bu böyle. Ve sınavlarda tabii ki öğrencinin fikir yürütmesine yönelik sorular şart, bilgi artı fikir yürütme, fikir jimnastiği. Böylece ancak kendilerini ifade imkanı buluyorlar. Mesela farklı görüşler sınıfta, masanın üstüne yatarıldığı zaman her öğrenci kendini bulabiliyor sınıfta. Böylece sınavlarda da bu yansıdığı zaman ders çekilmez hale gelmiyor, bilakis çok çekilir ve sevilir hale geliyor. Tüm bunlar geçen zaman içinde geliştirilebilir, tartışılmalıdır, zamana uyarlanmalıdır. Ve sayın Türkan Saylan'ın belirttiği; İstanbul Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Kulübünde seri konferanslar düzenleniyor. Bu şekilde ders işlenilebilir; seminer ya da konferans şeklinde. Bunlar da benim önerilerim arasında. Sanırım arkadaşın bir araştırması vardı, üniversite sınavına giren öğrencilerin sonraki durumu hakkında. Ben kendim üniversite sınavına girdiğimde tüm İnkılap Tarihi sorularını doğru cevapladım. Üniversite birinci sınıfta İnkılap Tarihi dersini elliyle zor geçtim, ikinci sınıfta doksanla geçtim. Bu zigzag tabii biraz düşündürmeli. Teşekkür ederim.

***Burhan Şenatalar**: Teşekkürler. Son olarak Naci bey.*

Naci Kepkep

Efendim benim söz almamın nedeni konuşmalar sırasında çelişki olarak algıladığım bazı şeylerin söylenmiş olması. Ben bunu çözemedim, o nedenle öğrenmek için soruyorum. Ben buraya gelirken sabahleyin, biraz da geç geldim, farkındayım bir sürü şey kaybettiğimin. Ben sabahleyin gelirken burda neler öğretilmeli ve nasıl öğretilmeli sorusunun yanıtlanmaya çalışılacağını düşünü-

yordum. Fakat ondan evvel tabii bu ders öğretilmeli mi öğretilmemeli mi sorusu var. Öğretilmeli deniyor ise niçin sorusunun yanıtlanması gerekiyor. Ben burda bu öğretilmeli mi, evet deniyor fakat niçin öğretilmeli sorusunun tam olarak yanıtlandığını sanmıyorum, en azından ben anlayamadım. Konuşmalar sırasında tüm konuşmacılar bu bilimsel bir bilginin öğretilmesidir, öğretim üyesi özgür olmalı, ne öğreteceğini kendisi bilmeli, kendisi saptamalı, kesinlikle bir şablon program verilmemeli ona yukardan dediler, bunu bir beyin yıkama, ideoloji aşılama ve endoktrine etme konusu olmamalı gerektiğini söylediler. Fakat bu arada, misyonerlik sözü geçti. Zafer Toprak bey konuşurken aşağı yukarı bu söylediğim şeyleri söyledi daha güzel ifadelerle. Fakat ondan sonra bu bir pedagoji işidir dedi. Yani, siz insanları eğitiyor iseniz bir amacınız var demektir, salt bilgi aktarma değildir bu. Daha sonra son konuşmacı Halil Berktay bey, daha kesin bir ifadeyle bunun kesinlikle hocaya bağlı kalması gerektiğini ve yukardan bir şablon verilmemesi gerektiğini belirten anlaşılır şeyler söyledi. Fakat örnek verirken de bunu faydacılık açısından ele alın dedi. Yani faydacılık varsa siz bir amaç güdüyorsunuz demektir. Benim anlamadığım şey şu: bu ders öğretilmeli diyor herkes, niçin öğretilmeli? Teşekkür ederim.

***Burhan Şenatalar**: Teşekkürler. Yine en baştaki sırayla gidelim. Eklemek istedikleri şeyler varsa arkadaşlarımızın dile getirsinler. Aynı zamanda toplantıyı açarken söylediğim bir niyet vardı. Yani biz burda dile getirilen bu işi bir rapora dönüştürmek istiyoruz, mümkün olursa yayınlamak istiyoruz. O açıdan bugünkü tartışmalar ışığında bu yapılabilir mi doğru mudur yoksa başka tartışmalar yapılması mutlaka zorunlu mudur böyle bir rapor yazmadan? O konuda önerileri olan varsa onları da duymaktan memnun olacağız. Önce Bülent Tanör'den başlayalım.*

Bülent Tanör

Bence özet halinde bunları yayınlamak iyi olur, tabii bütünü yayınlanamaz ama iyi bir özet yapılabilir. Şimdi ben üç noktanın altını çizmek istiyorum. Birincisi bir kere daha kanaat getirdim ki, biz Türk Devrimi'ni dikey ve yatay iki çizginin kesiştiği noktada kavramaya ve anlatmaya çalışmak zorundayız. Dikey olan işte Osmanlı Tanzimat'ından bugünlere kadar genişlettiğimiz hattır, yatay olan dünya devrimlerinin, Fransız Burjuva Demokratik Devriminin, 3. Dünya Devrimlerinin, çağcılı olan Bolşevik Devriminin, mukayasesidir. Başka türlü bu işi ne kavrayabile-ceğiz, ne gençlere anlatabileceğiz... Bu mukayeseye dikey ve yatay mukayaseli tabloya önem veriyorum. Bir ikinci nokta yabancı öğrencilerden bahsettiniz siz Fakültenizde; şimdi bir kere daha düşündüm, bu dersler bir telkin seansı olarak algılandığı takdirde vay o yabancıların haline. Senegal'den gelmiş, YÖK yasası icabı Atatürkçü düşünmek zorunda. Tıpkı hristiyan çocuklarımıza zorunlu İslam dersi okutmamız gibi bir şey. O bakımdan bir kere daha yabancıların durumu bizim şeyimizi açsın, telkin seansları olmasın bu dersler diye düşünüyorum. Objektif bir değerlendirme zaten Türkiye'nin yararına sonuçlar yaratacaktır kendi kendine. Üçüncü nokta, bu ders kitabı meselesi çok kafamı kurcaladı. Ben de acaba ders kitabı yapmakla hata mı ediyorum diye düşünmeye başladım, her zaman düşünmüşümdür bunu, bunu çözemedim, çözemiyorum. Yani tek kitap doğru mu yanlış mı ? Birçok kitabı öğrenci okumuyor, ona karşı ne yapacağız ? Kitapsız olmaz, teksirle olmaz sadece. Bu meseleyi ben çözemedim, burda da aydınlanamadım. Ama burda bir kere daha bunu kendi kendime soru haline getirdim. Benim söyleyeceklerim bu kadar.

Burhan Şenatalar: *Peki, teşekkür ederim. Zafer Toprak.*

Zafer Toprak

Şimdi, Üniversitede ne ölçüde normatif tür bir"bilgi" aktarmak gerekir. Çünkü, ben bunu bu dersin içeriğindeki niteliği bir ölçüde normatif bir birikim olarak değerlendiriyorum. Bunu tartışırken de çok farklı fakültelerdeki birikim doğrultusunda farklılaştırmak mümkün mü bunu sorguluyorum. Boğaziçi Üniversitesi'nin bir stratejik plan konseyi var, bu uzun vadeli bir şekil de üniversitenin geleceğini planlamaya çalışıyor, fiziki plandan tutun da, ders içerikleri, öğrenci sayısı, bütün bunlara bakıyor. Eğilim, son yıllarda bu tür derslerin yeterince verilmediği yönünde. Yani diğer bir deyişle, aslında biz mühendis yetiştiriyoruz ama onu öyle dar bir perspektifte yetiştiriyoruz ki, bu tür mühendisler en sonunda köşe dönmeci espriyle, hele okulda da öyle çarpıklıklar gündeme geldiği vakit, çok yetenekli biri kendi yeteneklerini toplumun çıkarına değil de çok daha kendi çıkarına, kendi çıkarları doğrultusunda kullanma çabası içersinde oluyor ve bunun temel nedenlerinden biri de bizim bu denli normatif derslerden arınmış türde, salt "bilim" aktarma çabası içinde olmamıza bağlı. Yani son dönemlerde, Emlak Bankası krizinde olduğu gibi, birtakım insanlara bakıldığında bunlar ya Ortadoğu'lu, Boğaziçi'li insanlar olduğu ve bunun da galiba bünyedeki bazı aksaklıklardan kaynaklandığı şeklinde bir yorum geldi. Ve işte devletin üstdüzey birtakım bürokratlarında bu tür bir köşe dönmecilik olmadığı, bunun da Siyasal gibi, Ankara Siyasal gibi kurumlarda bu tür normatif unsurlara daha fazla ağırlık verildiği buna karşılık bizim gibi üniversitelerde çok daha dar bir bilim anlayışıyla, burda tabii tırnak içersinde kullanıyorum, olaya bakıldığı için bu sorunların doğduğu tarzında bir görüş ve bu nedenle de biz acaba daha fazla bu tür beşeri bilgi verebilir miyiz öğrencilere, mühendisler başta olmak üzere verebilirmiyiz diye bir soru var ortada ve genel eğilim de daha fazla verilmek, yani bu tür bilgilerle daha fazla donatabilmek. Ve bu nedenle de bir çok program, yani bütün üniversite için zorunlu olabilecek bir yapı oluşturabilme çabası var. Hatta han-

gi fakülteden olursa olsun, Boğaziçi Üniversitesi'ne gelen öğrenci ilk sınıfta paket program alsın, yani ders farklılığı olmasın. Bunun içerisinde uygarlık tarihi diye bir ders olur, bunun içersinde bir sosyal bilimler dersi olur. Şimdi burdan başka bir benzer normatif derse değinmek istiyorum."Uygarlık Tarihi" Boğaziçi Üniversitesi'nde böyle bir ders de var, yani bu Uygarlık Tarihi İnkılap Tarihi'nin başka bir türü. Çünkü hakikaten Uygarlık Tarihi'ni de çok değişik şekillerd' verebilirsiniz. Hatta Boğaziçi Üniversitesi Robert Kolej iken bir Uygarlık Tarihi dersi nedeniyle başı derde girmiştir. Yani böyle bir set kitabımız vardı, tedavülden kaldırılmıştı, bir şekilde Robert Kolej günlerinde. Bütün bunlara rağmen, bütün bu Uygarlık Tarihinin bir takım açmazlarına karşın eski Robert Kolejlilerin okul hakkındaki en büyük anıları bu Uygarlık Tarihi dersidir. Boğaziçi Üniversitesi'nde eski Robert Kolejliler, keşke eskiden yapıldığı şekilde Uygarlık Tarihi dersleri verilebilse Boğaziçi Üniversitesinde diyorlar. Biz bunları işte iki yıl boyunca üçer saatten 12 saat alırdık, hakikaten bütün dünya bilgimiz bu dersler sayesinde gelişti, gerçekleşti derler. Aynı şey, bu ders bağlamında Türkiye için de geçerli bir ölçüde. Yani dünya bilgisi ne ölçüde geçerli ise, Türkiye bilgisi de o denli gerekli. Ve maalesef, şunu vurgulamak isterim, tabii siyasal bilim, hukuk gibi okulların ana malzemesi Türkiye olduğu için böyle bir sorunla karşı karşıya kalmıyorlar. Ama Boğaziçi Üniversitesi'nde, Boğaziçi Üniversitesi'nin Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi bile dahil, Türkiye konusunda bilgi derinliği pek fazla yok. Yani bunun da nedeni bir aralık Boğaziçi Üniversitesi'nde hatırlıyorum, Anayasa Hukuku okutuldu, o Anayasa Hukukunda bile, Anayasa Hukukunun temel kavramları okutuldu, Türkiye Anayasası okutulmadı. Türkiye Anayasasını bilmeden, Anayasa Hukuku okunabiliyor böyle bir derste. Şimdi, ben şahsen, buna misyon deyin, ne derseniz deyin, ideoloji deyin, bu tür derslerin gereğine inanıyorum. Hakikaten üniversitenin bütün bu bilimsellik, yani bir bilim yuvası kimliğinin ötesinde, bir yurttaşlık misyonunu verebilecek, bu yurt-

taşlık ülke ölçeğinde olabilir, dünya ölçeğinde de söz konusu olabilir, "socialisation" sürecinin bir parçası olarak işlevinin de olabileceğine inanıyorum şahsen. O nedenle de bu tür normatif derslerin bir şekilde eğitim programları içersinde yeralması gerekiyor. Buna çok katılıyorum; bir noktada bu olaylar içersinde ayrım yapmak son derece güç Halil de bu konuda daha sonraki görüşmemizde gündeme getirdi, bazı konuları roman okuyarak çok daha iyi öğrenebilirsiniz. Mesela Selanik hakkında tarih bilgisi son derece kıttır, ama Attila İlhan'ın "Dersaadet'le Sabah Ezanları" Selanik'i anlamak için benim için en iyi bilimsel kitaptan daha iyidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki devrim tarihi açısından, ilk yıllarındaki çatışmayı görebilmek için, Kemal Tahir'in "Kurt Kanunu"nu okumak son derece yararlı bir şey. Hakikaten yakalarsınız olayı. Bunu akademik olarak benim yapamadığımı ortada Kemal Tahir yapmıştır. Bu denli, edebiyat gibi, bilmem tarih gibi, daha doğrusu tarihin niteliği tartışılır, sosyal bilim, beşeri bilim bağlamında. Ama felsefe gibi bütün bu unsurların aslında öğretim programlarında daha ağırlıklı bir şekilde yeralması şart ve buna giderek bizim Boğaziçi Üniversitesinde kimi mühendisler de ikna olmuş durumdalar. Ve nasıl olur da acaba bunların ağırlıklarını daha fazlalaştırabiliriz? Bunu soruyorlar. Şimdi bunu söyledikten sonra, yani bunun gerekliliğine kendimi inandığımı vurguladıktan sonra şunu belirteyim; bu dersler, Türkiye'nin hele bazı iç sorunları olduğu sürece olacaktır. Ama bizim için önemli olan bu derslerin yönelimidir, bu derslerin içeriğidir, bu derslerle hedefleyeceğimiz noktalardır. Bunlar çok önemli geliyor benim için. Ve bir şekilde benim bu derslerde daha doğrusu, bu derslerin zaman olarak da milli mücadele ve ardından gelen Cumhuriyet'in ilk 10 yıllarındaki gelişmelerin biraz daha ağırlığını azaltıp, daha ileri doğru bir sürece kaydırmak gerektiği kanısındayım. Çünkü hakikaten Cumhuriyet'in bir ulus-devlet kuruluşu açısından ilk 10 yılı son derece anlamlıdır fakat bu yıllar olağandışı, dünyada olağandışı bir dönemin yaşandığı bir evredir. Ve o olağan dışı evrede bir çok so-

runları da beraberinde getirmiştir bu dönem. Yani, bu devri biz o denli yüceltiyoruz, o denli savunu konumuna sokuyoruz ki kendimizi o paketin içersinde bir takım değerler de güme gidiyor gibi geliyor bana. Yani bir Cumhuriyet tek parti dönemini siyasal demokrasi açısından mesela savunmakta epey güçlük çektiğimiz kanısındayım. Ve bunları da bir şekilde tartışabilmemiz gerekir. Büyük ölçüde, eğer biz bugünkü temel etiğimiz açısından olaya bakıyorsak, yani gündemimizde, sabah da vurguladığım biçimde katılımcı, demokrat, çoğulcu bir yapıya doğru bir özlem içersindeysek ve yurttaşlık bilincinin ötesinde bir dünya vatandaşlığı anlayışını geliştirme çabası içersindeysek, bunun birlikteliğini vurgulama çabası içindeysek, eğer Avrupa Birliği'nin kapısında isek, bu tür bir hazırlık içersinde olmamız gerektiği kanısındayım. Hakikaten Türkiye, bugün gelin AB'nin parçası olun dense Türkiye'ye buna hazır bir vatandaş kimliğimiz, buna hazır bir kimliğimiz yok. Ve bunu biz sürekli yaptığımız anket, vb. çalışmalarda, yani Avrupa'dan bize gelen ve bizim uyguladığımız çalışmalarda, ortaöğretimde olsun, yükseköğretimde çok net bir şekilde görüyoruz. Buna bu geçişi sağlayabilecek bir birikime doğru yönlendirilmesi gerekir. Ve bu dersler de, bu derslerin bir unsuru da bu olabilmelidir bana sorarsanız. Bu dersler gereklidir ama dünya çok değişmiştir, 1930'ların dünyasından çok daha farklı bir dünyayla karşı karşıyayız, çok daha farklı etiklerin hakim olduğu bir dünya bünyesinde yeralıyoruz. Bu nedenle dersin içeriğini de günümüze uyarlamak durumundayız ve bu uyarlama süreci içersinde bugünün değer normlarını ön plana çıkartmak durumundayız. Teşekkür ediyorum.

Burhan Şenatalar: *Teşekkürler Zafer bey, Evet Halil Berktay buyrun.*

Halil Berktay

Şimdi ilk olarak yayınlama konusunda. İlk önce pratik bir soru-

ya cevap vereyim, kendi payıma, benim bir özet yayınlanmasına rızam yok, yayınlanacaksa aynen yayınlanmasına rızam var. Çünkü burada söylenen bazı şeylerin, hiç traşlanmadan veya güzelleştirilmeden olduğunu gibi bilinmesini isterim. Yani bir arkadaş şey dediyse, kemalist devrimin haklılığına inanmayan bu derse giremez dediyse, ben bunun da, bilinmesini istiyorum çok açık söyleyeyim. Kendi farklılığımla görüneyim. Dolayısıyla herhangi bir şekilde, olmayan bir konsensüsü var gibi gösterebilir bir özet, söylenmiş bazı şeyleri söylenmemiş gibi gösterebilir, anlayış farklılıklarını yumuşatabilir, vs. Benim bir özete rızam yok, başından söyleyeyim, o zaman benim konuşmalarımı da yayınlamazsınız, olduğu gibi yayınlanırsa yayınlanır, gerçeği olduğu gibi yansıtmak bütün görüş farklılıklarıyla sadece ve sadece iyi olur. Şimdi ikincisi, pratik bir sorun var. Şimdi, Türkiye'nin burda çeşitli arkadaşlar dile getirdiler, yani Türkiye'nin çökmüş bir eğitim sistemi var, lise eğitiminden olaylı ilkokul eğitiminden çökmüş durumda test sistemi var, ondan sonra popülist siyasetin yarattığı üniversitelerde korkunç yığılma var. Mühendislik Fakülteleri, Fen Fakülteleri, işçiler filan nasıl okuyacak, filan gibi sorunlar var. Biz bu koşullar karşısında Türkiye'nin genel çözümlerine yönelemeyiz, genel çözümler konuşamayız biz. Türkiye'nin her yerinde bu ders okutulmalı, ideal olarak nasıl okutulmalı, ideal olarak nasıl bir düzenleme olmalı gibi şeyleri konuşmak, bunları konuşmakla vakit kaybetmek bence abestir. Biz, benim kanımca, yani biz derken şunu kastediyorum, size bir öneri olarak söylüyorum sayın başkan ve Öğretim Üyeleri Derneği yönetimi, bu ders nasıl verilmeli değil de, 19-20.yüzyıl Türkiye Tarihinin seçilmiş problemleri üzerinde anlayışlarımız nelerdir diye bir dizi seminer yapabiliriz. Orda herkes dağarcığına alacağını alır gider ve kendi uygulamasını yapar, ancak ve ancak bunu yapabiliriz. Yani sınıf mevcutlarının bu kadar değişik, insan malzemesinin background'ların bu kadar değişik, sosyal bilimler mi, fen mi, dişçilik mi, tıp mı, hukuk mu filan,

bu kadar geniş bir alanda, bu kadar taşra üniversitesi, Anadolu, Sütçü İmam Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, filan, biz burada şöyle birşey yapalım biz; 19. yüzyıl'a nasıl bakmalı, gerileme midir, Cumhuriyetin hazırlığı mıdır? 19.yüzyıla nihilist mi bakacağız, bilmem, Cumhuriyet hiçbirşey getirmedi, sadece varolanı devam ettirdi diye mi bakacağız, ikisini nasıl dengeleyeceğiz mesela? Veya bilmem 19.yüzyıl'da ekonomik gelişmeler ve elit formasyonu ya da İttihat ve Terakki ile Kemalist önderliğin ilişkisine nasıl bakmak lazım? Ya da Kongre İktidarına nasıl bakmak lazım vs. gibi 20-30 tane veya 5-10 tane veya 1823 tane seminer konusu saptarız ve insanlar gelir burada, spesifik konular üzerindeki görüşlerini, nasıl anlattıklarını, hangi malzemeleri kullandıklarını, ne gibi bir formülasyona başvurduklarını, kendi yorumlarını nasıl dile getirdiklerini, nasıl bir görüş yelpazesi sunduklarını anlatırlar, bu bir teati olur. Herkes de alır, dediğim gibi, dağarcığına koyacağını alır gider bu ancak böyle olur. Yoksa İnkılap Tarihi dersi şöyle okutulmalı, böyle okutulmalı türünden önermeleri, metinleri, böyle bir toplantıda müşahade ettiklerimle, anladıklarımla birleştirerek yanlış buluyorum. Bu bağlamda bir özel şey ekleyeyim, bir arkadaşımız, ne nasıl okutulursa felaket olur diye çeşitli şeyler saydı, ben bunlara bir tanesini de ekleyeyim, neden benim felaketi genelleştirdiğim, elbette her zaman istisnai uygulamalar vardır, elbette herzaman değer pırıltıları, fikir pırıltıları vs. vardır ama neden felaketi genelleştirdiğim belki daha iyi anlaşılacaktır. Bu bir diğer böyle yapılırsa, felaket olur denilebilecek bir diğer yöntemde başlıkları dolduran veya doğru-yanlış veya çok tercihli türünden sınavlardır. Bunlar kaldıkça, bunların zerresi kaldıkça biz tarih öğrenemeyiz, ne dünya tarihi öğretebiliriz, ne Türkiye tarihi öğretebiliriz. Ben bunun Boğaziçi Üniversitesi'nde de uygulama olduğunu bile bile söylüyorum, benim ders verdiğim Uygarlık Tarihi dersinde uygulama, arkadaşlarımın ders verdiği İnkılap Tarihi

derslerinin bilmem seksiyonunda uygulama. Çünkü o sayılarda insanla yüzyüzesiniz ki sonuç olarak, dönem ortası sınavları okunacak, dönem sonu sınavları okunacak filan. Bu aslında bizim verdiğimiz sosyal bilimlerde, beşeri bilimler dersinde, boşlukları dolduran ya da işte çok tercihli, çok şıklı, işte doğrusunu seçin veya yanlış-doğru türünden sınavlar vermek istediğimiz insani safistikasyona özünden ve temelden karşıdır. Dolayısıyla bu uygulamalar kaldığı, bu öğrenci popülasyonu kaldığı, bu ders verme ve sınama, bilgi alma yöntemleri kaldığı sürece, basite indirgemecilik, şematizme indirgemecilik, ezberciliğe indirgemecilik, vulgarizasyona indirgemecilik çok büyük ölçüde kaçınılmazdır. Ağzıyla kuş tutsa öğretim üyesi ağzıyla kuş tutsa, bu çok büyük ölçüde kaçınılmazdır. Zaten bu türlü genel determinasyonlar tarafından da kuşatılmış durumdayız. Zafer Toprak'ın dediklerine, çok büyük ölçüde katılıyorum. Türkiye eğitim sistemi çökmüş dedik. Daha lise yıllarında spesyalizasyon başlıyor, yani mühendis mi olacaksınız, elektronikçi mi olacaksınız, bilgisayarcı mı olacaksınız, doktor mu yoksa ekonomist mi veya soyoloji mi, neyse, bunu sözümona öğrenci anlamış gibi sanki lise yıllarında,"imkansız" anlaması, tercihlerini yapmaları isteniyor ve ondan sonra üniversiteye geliyorlar ve her departman aslında bir üniversite gibi yani departmanlar arası ilişki son derece az; departmanların birbirinden aldıkları son derece az ve aydınlanmadan sonra birkaç yüzyıl boyunca dünyanın, Batı Uygarlığının ya da Avrupa'nın temeli olan genel hümanizm denen şey, yani bir parça tarih, bir parça sanat tarihi, bir parça edebiyat, vs. Böyle bir şey kalmamış durumda. Benim dinlediğim anekdotlar arasında İnkilap Tarihi sınav kapılarında, işte bilmem Tevhid-i Tedrisat ezberliyor, çünkü şey soruluyor, neydi ne demekti Tevhid-i Tedrisat, eğitimin birleştirilmesi, neydi birleştirilmiş eğitim? Yani eğitim birşeyle birleştirilmiş, ondan sonra, şimdi ideal olan, varolan durumu bırakacak olursak, ideal olanı bir üniversitede, mesela Boğaziçi Üniversitesi gibi bir üniversitede

şöyle birşey olması gerekir belki, öğrencinin ilk iki yılında genel bir formasyon olması gerekir ve paketler olur. İşte Amerikan Üniversitelerinde Distributional Requirement denen şeyler olur, mesela bir şey paketi olur. Dünya Tarihi, Türkiye Tarihi, Müzik Tarihi, Sanat Tarihi, Bilim Tarihi diye bir paket olur, o paketin içersinden en az 2 sömestr almak zorundadır. İster mühendis olsun, ister fizikçi olsun, ister kimyacı olsun, neyse, onun içinden 2 sömetr almak zorundadır. Bilmem başka bir paketin içinden en az 2 sömestr almak zorundadır. Meşela, modern bir dil, Fransızca, Almanca, Rusça, vs. Onun içinden en az 2 sömestr veya 4 sömestr almak zorundadır. Bir düzeyde matematik almak zorundadır, en az iki sömestr. Böyle bir sistem içinde ideal olarak, evet bir genel uygarlık tarihi dersinin de, bir genel Türkiye tarihi dersinin de son derece düşündürücü, içinde yaşadığı toplumu, dünyayı anlamaya yöneltici vs. muazzam bir anlamı ve değeri olur. Tabii şu koşullarda olur: Öğrencileri seksiyonlara bölebilmeniz, hem haftada 2 saat ortak konferans, hem de haftada 2 saat ortak tartışma ve problem çözme ortamı yaratabildiğiniz vs. takdirde ve ona göre elli kişilik bir tarih bölümü, vs. olabildiği takdirde bunun entegre bir tarih bölümü anlamı olur. Şimdi bizim önümüzde yeni bir durum var. Çeşitli, 70-60 yıl öncesine ve 20 yıl öncesine ve 15 yıl öncesine falan yaptırımlar sonucu okutulan bir İnkılap Tarihi dersi var lisansta. Dediğim gibi, biz şöyle birşey yapabiliriz; bence meselenin özü, çeşitli arkadaşların ifade ettiği gibi, bu dersle, sonuç olarak hocaya bağlıdır, bu derse giren insanlara bağlıdır, onların ufuklarına bağlıdır, onların elindeki malzemelere bağlıdır, onların ne kadar çağrışımlı ve zengin bir tarih anlatabildiklerine bağladır, onların tarihi ne kadar çok yönlü bir trajik süreç olarak algılayabildiklerine bağlıdır, bütün bu sofistikasyon katmanlarına bağlıdır. Bizim sonuç olarak eğitimcileri eğitmekten başka hiçbir şansımız yoktur tırnak içinde; onun için, aslında bazı şeylere cevap veriyor olacak, onun için bugün lisansüstü programlarında ne yapmakta ol-

duğumuzu tayin edecek. 5 yıl sonrası için, 10 yıl sonrası için lisans değildir, lisans üstüdür tayin edici olan ve bugün ne yapmakta olduğumuzu tayin edicidir...

Bugün burada, başlangıçta müşahade ettiğim durum ile neticedeki durum biraz farklılaşmıştır. Buraya benim geliş maksadım, üniversitelerimizde, İnkilap Tarihi dersleri en verimli şekilde, en uygun şekilde nasıl anlatılmalıdır cevabını almak için gelmiştim. Ama buradaki izlenimlerim sırasında olayın mahiyeti biraz değişmiştir. Mustafa Kemal'i, Atatürk'ü olumsuzlaştırmakla veya Silahlı Kuvvetler'e yönelik bir takım olumsuz 12 Eylül gibi ithamlarla neticeye gidemeyiz. Üzülerek söylüyorum. Bunların hepsi başlıbaşına bir değerdir. Biz üniversite camiası içersinde bunlara bilimsel bir çerçevede bakarız. Ama bunun adına İnkılap Tarihi diyelim, Atatürkçülük diyelim, Cumhuriyet Tarihi diyelim, tamam, ne dersek diyelim, neticede bunları, konuları üniversite seviyesinde bilimselleştirmezsek, netleştirmezsek, doğruya ve çocuklarımızı istikbale götürecek neticeleri verecek şekilde yetinmezsek, yanlış başlamış oluruz düşüncesindeyim. Teşekkür ederim.

***Burhan Şenatalar**: Teşekkürler, sağolun. Efendim, biz bu toplantıyı düzenlerken kararımız şuydu: Türkiye'nin bütün üniversitelerinde ve bütün fakültelerinde yüksek öğrenim gören bütün öğrenciler bu dersi okuyorlar. Ve her nekadar 6 tane enstitüde lisansüstü programlar var ise de, bu dersin bugünkü hocaları çok çeşitli formasyonlara sahip, çok çeşitli nitelik düzeylerinde bulunuyorlar. Kimi bu işi yapmaktan bıkkın, kimi de burda bulunan arkadaşlarımız gibi bu iş ciddi olarak nasıl yapılabilir, bu iş gerçekten yararlı olmak amacıyla nasıl yapılabilir, onun arayışı içindeler. Başta da belirttiğimiz gibi buna benzer bir Türk dili dersi var, aynı şekilde herkes kendi bildiğine göre yürütüyor, birçok insan yararlı olmadığına inanıyor. Yabancı dil dersleri yetersiz yapılıyor, birçok insan yararlı olmadığına, eksik kaldığına inanıyor. Yararlı yapan kurumlar yok*

mudur? Vardır, ama birçok yerde istenen ölçüde yararlı olamadığı aşikar. Dolayısıyla biz Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ile başladık, düşüncemiz de şuydu; bunu tekrar aramızda değerlendireceğiz, biz de bugün son derece yararlandık, aramızda tekrar değerlendirdik. Bizim amacımız şuydu, bir 30-40 sayfalık bir metin çıkartabilir miyiz, bu ders şöyle okutulursa iyi olur, şunlar şunlar yapılmazsa, bunlar bunlar yapılırsa faydalı olur, bu meseleye kulağı açık olan insanlara bu meseleyi iletebilir miyiz? Hala böyle bir ümidimiz var, yani bugünkü toplantı sonucunda biz bunun yapılamayacak kadar karmaşık bir iş olduğu kanaatine varmadık. Bu işin düşünülerek, tartışılarak yapılabilecek bir iş olduğuna hala inanıyoruz. Yani, Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde bu dersi vermekte olan ve daha iyi vermek isteyen birçok meslektaşımız olduğuna inanıyoruz. Bu toplantıyı düzenlerken İstanbul'daki Üniversitelerin bu konudaki hocalarını öncelikle davet ettik. Bir bölümü geldi, bir bölümü gelmedi. Burdaki toplantıdan sonra başka yöntemler de deneyebiliriz, meslektaşlarımızla ilişkilerimizi nasıl daha verimli hale getirebiliriz diye. Amacımıza daha da yaklaştığımıza inanıyorum, yani biz, bu dersi vermekte olan kişilerin yararlanabilecekleri bir ürün çıkartacağız ortaya. Ama bu onsekiz seanslık bir seminer dizisi mi olur, başka türlü bir toplantı mı olur? Onun üzerine de şüphesiz akla gelebilecek birtakım olasılıklar var. Ben daha fazla uzatmak istemiyorum, özellikle burada 3 ana tebliğ sunan arkadaşlarımıza hepimiz adına çok teşekkür ediyorum. Son derece aydınlatıcı ve yararlı oldu, oturuma katılan sizlere de teşekkür ediyorum. Son olarak da bu tür toplantıların daima biliyorsunuz, sahne gerisinde emekçileri vardır, bütün yükü üzerinde taşıyan. Bu toplantının da iki kişinin omuzlarında yükseldiğini bilmenizi istiyorum, biri Aynur Soydan arkadaşımız, biri Cüneyt Akalın arkadaşımız. Hepimiz adına onlara da içtenlikle teşekkür ediyorum.

Toplantıya Katılanların Listesi

Prof.Dr. *Bedia Akarsu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof.Dr. *Necla Arat*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof.Dr. *Yılmaz Altuğ*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. *Türkan Saylan*, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi

Doç.Dr. *Necmi Yüzbaşıoğlu*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. *Aysel Çelikel*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. *Bülent Tanör*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç.Dr. *Tevfik Özcan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yrd.Doç.Dr. *Ozan Erözden*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. *Toktamış Ateş*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yrd.Doç.Dr. *Levent Ürer*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ar.Gör. *Sevgi Yöney*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Prof.Dr. *Ülkü Azrak*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Ok. *İnci Çağlayan*, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Ok. *Meliha Özpekcan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Dr. *Aynur Soydan*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Prof.Dr. *Zafer Toprak*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü müdürü.

Yrd.Doç.Dr. *Yücel Karlıklı*, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. *Bülent Tahiroğlu*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. *Halide Pek*, Marmara Üniversitesi Iktisadi Idari Bilimler Fakültesi

Ok. *Hülya Özler*, Marmara Üniversitesi

Prof.Dr. *Ayhan Alkış*, Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. *Naci Kepkep*, Yıldız Teknik Üniversitesi
Handan Diker, Yıldız Teknik Üniversitesi
Nezahat Demirkan, Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Büşra Behar Ersanlı, BoğaziÁi Üniversitesi
Prof. Dr. Şevket Pamuk, Boğaziçi Üniversitesi
Lütfullah Karaman, Boğaziçi Üniversitesi
Dr. Mithat Baydur, Boğaziçi Üniversitesi
Cüneyt Akalın, Galatasaray Üniversitesi
Dr. Veli Yılmaz, Galatasaray Üniversitesi
Ali Sirmen, Galatasaray Üniversitesi
Dr. *Zerrin Ediz*, İstanbul Teknik Üniversitesi
Serap Hersekli, Yeni Dünya Koleji
Işıl Soyer, Yeni Dünya Koleji
Ahmet Ziya Koç, Eyüboğlu Koleji
Feride İnal, Eyüboğlu Koleji
Nüket Eren, Robert Kolej
İbrahim Kamil, Mimar Sinan Üniversitesi
Prof.Dr. *Binnaz Toprak*, Boğaziçi Üniversitesi
Prof.Dr. *Kadir Erdin*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Doç.Dr. *Mehmet Can Kalyoncu*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Prof.Dr. *Burhan Şenatalar*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dr. Dilek Barlas, Koç Üniversitesi
Olgun Akbulut öğrenci, İstanbul Üniversitesi
Zeynel Kangal, öğrenci, İstanbul Üniversitesi

Yüksek Öğrenim Yasası'nın öngördüğü zorunlu derslerden bir tanesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi. Ancak Üniversitelerde bu dersin okutuluş biçimine ilişkin ciddi sorunlar yaşanmakta bazı üniversiteler sorunu kendi başına çözmeye çabalıyor, bazı üniversiteler sorunun olduğunu kabul etmiyorlar, bazıları ise kabul etseler bile kısa vadede fazla bir çözüm göremiyorlar.

Sarmal Yayınevi Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği'nin düzenlediği Prof. Dr. Bülent Tanör, Prof. Dr. Zafer Toprak ve Doç. Dr. Halil Berktay'ın sunuşlarıyla başlayan ve bu konuda ders veren kırk altı bilimcinin katıldığı tartışmayı kitaplaştırarak konuya ilgi duyanların dikkatine sunmaktan onur duymaktadır.

ISBN 975-576-020-2

9 789755 760209